

MART / NISAN 1988
SAYI : 2 (5)

1500 TL (KDV DAHİL)

Yaşadıkça. Eğitim

- Çocuklar ve Ana-Babalar
- Çalışan Annelerde Suçluluk Duygusu
- Çocuklarda Davranış Bozuklukları

- Ne Denediysem Olmadı ● Çocuklarla Cinsel Konularda Konuşmalar ● Kitap İle İlk İlişki ● Övgünün ve Eleştirinin Yeni Yolları ● Çocuklar Niçin Yalan Söyler? ● Anneciğim Çok Korkuyorum

“İçim rahat bebeğim garantide”

Bebeğim,

*Bugün seni
özene bezene
giydirdim.*

Arabana yerleştirdim.

Attaya gittik.

Nereye mi?

Garanti Bankası'na.

*Bankaya girdiğimizde
şaşırdın sen.*

*Bankacı ablalar,
ağabeyler seni sevdiler.*

*“Ceren'e bir hesap
açacağız” dedim.*

Kalbim küt küt çarptı.

*Hesabın...Öyle büyük bir
rakam değil.*

*Sen büyüdükçe
hesabın da büyüyecek.*

*Ben de, baban da
sevgimizi katacağız hesabına.*

Şimdi içim daha rahat.

Evet sevgili bebeğim,

seni seviyorum,

seni çok seviyorum.

Annen

**GARANTİ
BANKASI**

YAŞADIKÇA EĞİTİM

SAYI :2 (5) MART/NİSAN 1988

Sahibi

Kültür Hizmetleri Ltd. Şti. adına
Fahamettin AKINGÜÇ

Genel Yayın Yönetmeni
Ömür CANDAS

Yazı İşleri Müdürü
Bahar AKINGÜÇ

Teknik Yönetmen
Kudret GÜVENÇ

Dizgi
Önder KARÇIĞA

Pikaj-Montaj
Şefika TEPE
Zafer UZUNTÜRK
Feride ALPTEKİN

Bu sayıda katkıda bulunanlar :

(Alfabe sırasıyla)

Hamdi ERKUNT

Cahide ÖZEL

Pınar SERBEST

Yılmaz YILMAZ

Redaksiyon ve Düzeltme

Necî AKEL FEROĞLU

İsa SAVAŞ

Kapak Fotoğrafı

Manuel ÇITAK

Film

Sepco Grafik

Yönetim

YA / BA YAYINLARI

Eski Londra Asfaltı 19

Şirinevler - İSTANBUL

Tel : 575 27 27 - 575 15 69

584 56 30

Telex : KULT TR 22 667

Abone Koşulları:

Yıllık 7500 TL (KDV Dahil)

Yapı ve Kredi Bankası

Bakırköy Şubesi

Hesap No : 61 621 - 9

Yaşadıkça Eğitim

Baskı ve Cilt

Hürriyet Ofset

Matbaacılık ve Gazetecilik AŞ.

FIYATI : 1500 TL (KDV DAHİL)

Yayıncıdan Okura...

Çocukların eğitiminde, üç önemli etken bulunmaktadır. Bunları **okul, yakın çevre ve aile** olarak sayabiliriz.

Eğitilim açısından, çocuğun gelecek yaşamındaki başarısı ve mutluluğu, büyük ölçüde bu üç etkene bağlıdır. Bu nedenle, bu etkenlerin de kendi içlerinde tutarlı ve sağlıklı yapılara sahip olmaları gerekir. Ancak ülkemizde okul, yakın çevre ve ailenin, tutarlı ve sağlıklı bir yapıya kavuşması için çaba gösterildiği söylenebilir mi?

Bugün okullarımızdaki çalışmalar, daha çok **öğretim** ağırlıklıdır. Öğrencileri, sınavlarda iyi sonuçlar alan okullar, başarılı eğitim kuruluşları olarak tanımlanmaktadır. Gerçekte ise bunlar, yalnızca başarılı birer **öğretim** kuruluşlarıdır. Okullarımızda, öğrencilerin salt eğitimi için nasıl bir program uygulandığını araştırıp sormak gereğini ise kimse duymamaktadır. Bu nedenle okullarımız, bugünkü yapıları bakımından, eğitilim açısından olumlu diyebileceğimiz bir nitelikte görünmediği gibi, olumlu bir yapıya kavuşmak için herhangi bir çaba da harcamamaktadırlar.

Çocuğun yaşadığı yakın çevre ise, ülkemizin genelindeki sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle, oldukça değişken ve tutarlılıktan, dengeden uzak bir yapıya sahiptir. Bu yüzden de, çocuğun yetişmesinde olumlu bir etken olamamaktadır. Hatta ana-babanın, çok dikkatli olmasını gerektiren olumsuz nitelikler taşımaktadır.

Çocuklarımızın eğitiminde, bunlar dışında en güvenebileceğimiz etken olarak, aile kalmaktadır. Gerçekte de, çocuğun eğitiminde aile en güçlü etkendir. Çünkü çocuğun en çok birlikte olduğu çevre, ailesidir. Ailedeki eğitimi belirleyen ise, ana-baba ögesidir.

Eğitilimciler, aile, yani ana-baba etkenini, genellikle, yapı birliği içinde bir öge gibi ele almaktadırlar. Belli bir ekonomik ve kültürel dengeye ulaşmış toplumlarda, ana-baba ögesini tek bir bütün gibi kabul etmek yanlış olmayabilir. Ama bizim gibi, arayışlar ve değişimler içinde olan bir toplumda, ana-baba ögesini böyle bir bütünlüğe kavuşmuş olarak kabul edebilir miyiz?

Ana ve babanın ayrı değerlerin temsilcileri olmaları, çocukların eğitiminde ciddi sorunlar çıkarmaktadır. Yönelecekleri değerlere aile içinde de tutarlı bir örnek bulamayan çocuklar, sonuçta, bunalımlı seçimler yaşamak zorunda kalmaktadırlar.

Bu belirleme, bizi, çocuğun eğitiminde, öncelikle ana-babayı tutarlı ve dengeli bir uyuma kavuşturma koşuluna yöneltmektedir. Çocuğun sağlıklı bir yetişkin olabilmesi için, ana-babanın aynı değerlere sahip çıkması ve bunları benimseyip uygulamaya koyması da belli bir çabayı gerektirmektedir. Çocukların eğitiminde ilk aşama, ana-babanın bu çabayı göstererek, çocuk karşısında tutarlı bir bütün olacak yolda kendi kendilerini eğitmeleridir.

Dergimiz de, işte bu amaca ulaşmaya çalışmaktadır.

FAHAMETTİN AKINGÜÇ

Bu Sayımızda

Çocuklar ve Ana-Babalar

Ana-babalara, çocuk eğitimi konusunda yardımcı olmak için ortaya konan kimi ilkeler, ancak bir rehber, bir pusula olabilir. Bunlar, katı kurallar değildir. Tutarlı olmak, esnek olabilmek de önemlidir.

Sayfa
5

Ne Denediysem Olmadı!

Ana-babanın, çocuğun eğitiminde uyguladıkları yöntem, bunun doğruluğuna inandıkları ölçüde etkili olur.

Sayfa
17

Çalışan Annelerde Suçluluk Duygusu

İyi bir anne olmak, çocuğun bakımıyla 24 saat uğraşmak demek değildir. Önemli olan nokta, çocukla birlikteyken, ona gerekli ilgi ve sevgiyi göstermektir.

Sayfa
20

Çocuklarla Cinsel Konularda Konuşmalar

Cinsellik, cinsel organlar ve cinsel ilişkiden çok daha geniş kapsamlıdır; iki cins arasındaki içten ilişkileri ve erkeklik-dişilikle ilgili her şeyi de içerir.

Sayfa
26

Erken Ergenlik

Kimi çocuklarda, erken başlayan ergenlik, ana-babayı korkutmamalıdır. Bir doktorla konuşmak ne denli doğru ve sağlıklıysa, alay ve aşağılama da o denli sağlıksız bir davranıştır.

Sayfa
34

Övgünün ve Eleştirinin Yeni Yolları

Övgü sanıldığı gibi, çocuğun kendine güvenini sağlamaz ya da pekiştirmez. Onda gerginliğe, "gerçek yüzünü" göstermek için daha çok yanlış davranış göstermeye neden olacaktır.

Sayfa
35

Çocuklar Niçin Yalan Söyler?

Çocuğun gerçek olmayan şeyleri söylemesi nasıl karşılanmalıdır? Böyle bir davranışı alışkanlık haline getirmemesi sağlanabilir mi? Böyle bir olasılık var mıdır?

Sayfa
39

Anneciğim! Çok Korkuyorum.

Her gece yatağının altında birileri olduğunu sanan ya da asansörden korkan çocukların bu davranışları nasıl değerlendirilmelidir?

Sayfa
45

Kitapla İle İlk İlişki

Sayfa
52

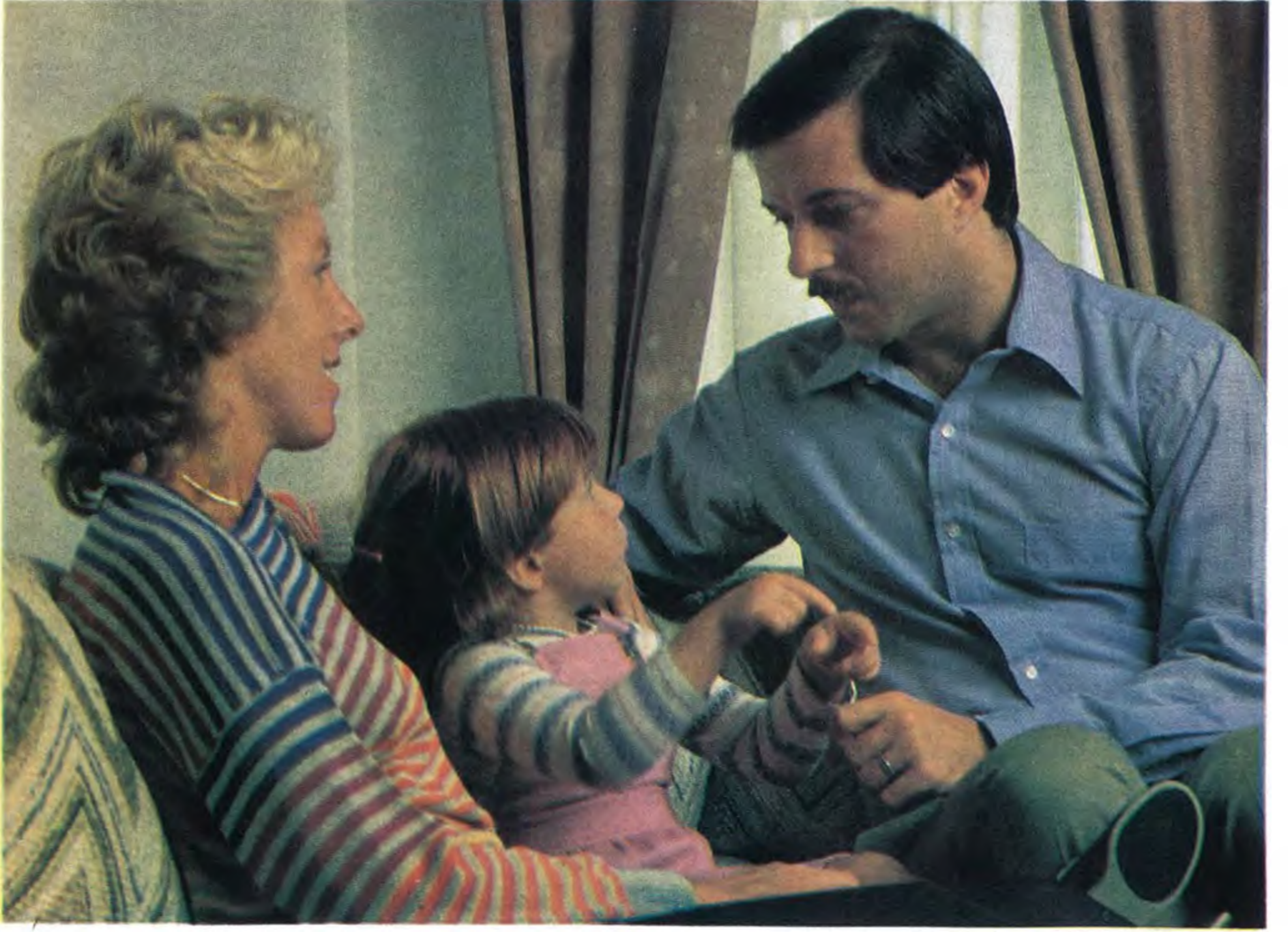
Çocuklarda Davranış Bozuklukları

Eğer çok ciddi boyutlara varmış olan bir depresif durum, farkedilmez ve tedavi edilmezse, intihar girişimlerine dek gidebilir.

Sayfa
54

Ödüllü Bulmacamız

Sayfa
62

Çocuklar ve Ana - Babalar

Ana-babalara, çocuk eğitimi konusunda yardımcı olmak için ortaya konan kimi ilkeler, ancak bir rehber, bir pusula olabilir. Bunlar, katı kurallar değildir. Tutarlı olmak, esnek olabilmek de önemlidir.

STELLA CHESS

Çocukla ana-babalar arasında, iki yönlü bir ilişki vardır. Her iki taraf da, sürekli olarak mesajlar gönderip yanıtlar alırlar. Mesajlar yanıtları etkiler ve karşılığında bu

yanıtlar yeni mesajlara yol açar. Peki, anne ve baba çocuktan gelen mesajı doğru olarak alır mı? Yanıtlar nedenli uygundur? Bu karmaşık ilişkinin çocuğun gelişimi

üzerindeki etkisi, başlangıçta birbirlerine çok benzeyen, ancak daha sonra farklılıklar göstermiş olan çocuklarla ilgili aşağıdaki örneklerde ortaya çıkmaktadır.

YAVAŞ YAVAŞ ISINAN

Hasan ve Ferit'in bebeklikleri birbirlerine çok benziyordu. İkisinin de her yeni ortamda gösterdikleri ilk tepki, sessizce geri çekilmek olurdu. Yaşadıkları her yeni deneyde -ilk banyolarında, ilk yemeklerinde, bakımları ile ilgilenecek ilk yabancıya karşı- ya çok çekimser kalmışlar ya da sessizce direnmişlerdi.

İki çocuk da, bilmedikleri bir yemeğe yüz çevirirler ya da yedikten sonra çıkarırlardı. Daha büyüdüklerinde, ne zaman, tanımadıkları biri "merhaba" demeye kalksa, hemen annelerinin arkasına saklanırlardı. Ama bilmedikleri bir yemeği tekrar tekrar tattıkça ya da yabancı birini birkaç kez gördükçe, her ikisi de, bunları kabullenmeye başlıyorlardı. Kısaca, her iki çocuğun ısınması da, uzun zaman almış, ancak herhangi bir baskı yapılmaksızın, her yeniliği yeniden deneme fırsatı verildikçe, çocuklar onlara yavaş yavaş olumlu bir ilgi göstermeye başlamışlardı.

Ancak, 5 yaşına geldiklerinde, davranışlarında farklılıklar ortaya çıktı. Hasan, çocuk yuvasında arkadaş grubunun iyi uyum sağlayan bir üyesi olmuştu. Okula gitmeyi dört gözle bekliyor, arkadaşlarını çok seviyor ve okuldan sonra da, onlarla geziyordu. Yakın arkadaşları ile birlikteyken bile, hareketli olmaktan çok, sakin, sessiz bir tavır içerisindeydi. Ama, gayet huzurlu ve mutlu olduğu açıkça belli oluyordu. Yabancı bir yere ziyarete gidildiğinde, yeni insanlarla tanıştığında, uyum gösterebilmesi ve rahat hareket edebilmesi hâlâ uzun zaman alıyordu. Ama hem o, hem ailesi

utangaçlığının zamanla kaybolacağını biliyorlardı ve herkes bunu görmeye istekliydi.

Hasan'ın ana - babası, onun, alışık olmadığı şeyleri kabul edip etmemekte gösterdiği kararsızlığın onurlandırılması gerektiğini anlamaya başlamışlardı. Onu harekete geçirmek için, zorlamanın işe yaramadığını fark ettiler. Örneğin, onunla yakından ilgilenen amcası, plaja ilk gidişinde, denizin hemen kıyısında oynaması için onu zorlamıştı. Genellikle çok sakin olan Hasan, bu durum karşısında ağlamaya başlamış ve amcasına vurmuştu. Amcasının kollarından kurtulur kurtulmaz, o gün bir kez daha deniz kıyısına gitmeyi kabul etmemişti. Anne ve babası Hasan'la ilgili olan tüm deneyimlerine dayanarak, onun denize girmesi için daha çok ısrar etmediler. Bu arada, o da kendi kendine, denize her gün biraz daha yaklaşmaya başladı.

***Doğru yaklaşım,
çocuğu, alışık
olmadığı şeyleri
yapmaya
zorlamak değil,
yavaş yavaş
ısınmasını
sağlamaktır.***

Ferit'in küçük yaşta gösterdiği davranış biçimleri, Hasan'inkiyle çok benzerlik gösterdi. Onun ana-babası da baskı yapmamışlardı. Yemek yemesinin ne denli zaman aldığına ya da sürekli değişen yemek saatlerine aldırılmamışlardı. Ama, annesinin tutumu, Ferit'i çocuk parkına götürdüğünde, onun bu yeni ortama karşı gösterdiği olumsuz tepki ve annesine asılarak geri çekilmesi üzerine değiş-

ti. Annenin içine korku düşmüştü. Çünkü bu, tıpkı başka anneler gibi, ona göre de, sosyal olgunluk ve sağlıklı kişilik gelişimi üzerine verdiği büyük bir sınavdı. Ferit bu sınavdan geçememişti ve anne parktaki öteki annelerin, onu, böylesine pısrık bir çocuk yetiştirdiği için suçladıklarından emindi. Öyle düşünmeleri oldukça büyük bir olasılıktı; gerçekte de büyük bir olasılıkla öyle düşünüyorlardı. Bu tip endişeler nedeniyle o, aslında Ferit'in parkta gösterdiği ilk tepkinin, tüm yeni ortamlara göstereceği tipik davranış şekli olduğu gerçeğini de gözden kaçırıyordu. Ferit'i dizinin üstünde oturtup, yeni ortama ısınmaya dek, eline oynaması için bildiği bir oyuncak vereceği yerde, onu ısrarla tıpkı öteki küçük çocuklar gibi oynaması için zorlamıştı. O baskıyı arttırdıkça, Ferit daha çok direniyor ve direndikçe annesi de daha çok ısrar ediyor, zorluyordu. En sonunda, parka girmekten vazgeçti.

Ferit anaokuluna başladığı ilk gün de böyle davranıp annesinin paçasına yapışmıştı. Sınıfta gayet seyreker yanıt veriyor, bu da, ancak fısıltıdan biraz daha yüksek tonda oluyordu. Çocuklar bir uğraşından bir başkasına geçerken, Ferit onlara katılmadan uzaktan izliyordu. Her sabah okula gitmeden önce annesine yapışıyor ve sürekli onu eve kimin getireceğini soruyordu. Aslında, annesinin korktuğu başına gelmiş ve oğlu endişe ve korku dolu bir çocuk olmuştu.

Hasan ve Ferit, belli başlı özelliklerinde benzer olmaya devam etmelerine karşın sosyal işlevlerinde tamamen farklıydı. Hasan'ın anne ve

Çocuk, farklı durumlara karşı olumsuz tepkiler gösteriyorsa, onun nelere gereksindiği sezilebilmeli ve dikkate alınmalıdır.

babası onun nasıl davrandığını kavramışlar ve öyle kabul etmişlerdi. Onların anlayışlı ve sabırlı tutumları sayesinde, Hasan da, arkadaş grubunun rahat ve neşeli bir üyesi olmuştu. Ferit'in annesi ise, çocuğunun yabancı durumlara karşı gösterdiği olumsuz tepkiyi bildiği halde, sosyal baskı hissettiği zaman, onun gereksinimlerini göz önünde bulundurmamıştı. Sırf kendi istiyor diye, oğlunun karakterine ters düşen şeyler yapması için ona baskı yapıyordu. Sonuç olarak Ferit, mutsuz, yeni deneyimlere girmekten korkan ve sadece kendi küçük dünyasında mutlu olabilen biri haline gelmişti.

ZOR ÇOCUK

Nilüfer ve Erol'un anneleri sürekli tetikte olmak zorundaydılar. Sevdikleri ve sevmedikleri şeyler gayet belirgindi. Ya uzun uzun yüksek sesle bağırıp ağlıyorlar ya da gayet neşeli ve sakin gülüyorlardı. Ancak, yabancı bir ortamda gösterdikleri ilk tepki genellikle olumsuz olurdu. Alışmadıkları şeyler karşısında yaygara koparıyorlardı. Her ikisinin de, herhangi bir değişikliği kabul etmesi oldukça uzun zaman alıyordu. Bakılması her açıdan zor olan bebeklerdi, hiçbir şey her gün aynı şekilde

gitmiyordu. Uyku zamanlarını, ne zaman ve ne kadar yemek istediklerini önceden kestirmek olanaksızdı. Aslında, insanlara ve ortamlara gösterdikleri tepki her gün değişiyordu. Son derece gergin, çoğunlukla olumsuz ruh hali içerisinde, düzenli alışkanlıkları olmayan ve yavaş uyum gösteren çocuklardı. İki çocuk da, oldukça farklı yetiştirildiler.

Nilüfer'in annesi, ona karşı yorulmak bilmez bir şekilde, sabırlı ve tutarlı davranıyordu. Nilüfer, bir-iki yaşlarındayken, süpermarkette çıkan ufak bir zıtlasma, onu bağırıp çağıran etrafındakilere vuran küçük bir canavar haline getirebilirdi. Ama annesinin hemen hemen

hiçbir zaman sabrı taşmamıştı. Gayet sakin, Nilüfer'i yerden kaldırırdı, kasaya gider, aldıklarının ücretini öder ve ona bağırmadan ya da dayak atmadan eve dönerdi. Bu yöntem farkedilir şekilde başarılı olmuş ve komşuları her olayın sonucunda, bu küçüğün birkaç dakika içerisinde nasıl da sakin sakin oynamaya başladığını görmekten şaşkınlığa uğrarlardı. Nilüfer biraz önce yarattığı kargaşayı hemen unutuveriyordu. Büyüdükçe, sosyal bir insan oldu. Öfke nöbetleri, Nilüfer'i olumsuz yönde etkileyen çevreden uzaklaştırmaya başladıkça yavaş yavaş kayboldu. Bu nöbetler daha sonraları, kendini savunmak zorunda kaldığı durumlarda

göstereceği tepkiler haline dönüştü. Neyse ki; gerek komşuları, gerekse akrabaları gerekli ipuçlarını Nilüfer'in anne ve babasından almışlardı. Bağırıp çağırdığında, kendi haline bırakıyorlar, ancak başkalarını rahatsız etmesine asla izin vermiyorlardı. Çocuk, olumlu davranış şekilleri gösterdiği zamanlar ise, son derece iyi oluyorlardı, istediği şeyleri ondan esirgemiyorlardı.

Öfke nöbetlerinde, çocuğa tepki göstermek hiç de hoş olmayan sonuçlar yaratabilir. Kendi haline bırakıldığında ise, sakinleştiği görülecektir.

Ana okulundayken dönem başında Nilüfer en azgın çocuklardan biriydi. Öğretmeni, annesi tarafından uyarılmış böylece o da kesin bir tavırla sakin davranmıştı. Sonuçta, kısa bir alışma döneminden sonra, Nilüfer genelde neşeli ve yardımsever küçük bir kız olmuştu. Ana okulunda, oyun oynarken ya da bir başka durumda bazen itiraz ve direnmeler göstermeye devam ediyordu. Ancak, bu davranışları öğretmenini şaşırttığı halde, çocuğun geçmişini hatırlayıp ona göre tepki gösteriyordu.

Nilüfer, evde inatçılıklar yapmayı sürdürüyor ve eğer odasına gönderilirse, birkaç dakikada etraftaki şeyleri ortalığa saçıyor, sonra da sessizlik başlıyordu. İşte o zaman, anne ve babası onun ne yaptığını anlamak için bakmaya gittiklerinde, onu oyun

oynamaya kendini kaptırmış bir halde buluyorlardı.

Erol da, başlangıçta Nilüfer gibi davranıyordu. Ama, onun anne ve babası daha farklı tepkiler gösteriyorlardı. Kendilerine eziyet edildiğini düşünüyorlardı. Ancak, çocuğun davranış şekli üçüncü yaştan sonra da devam ettiğinde, gitgide bu durumdan daha çok dertlenmeye başladılar. Sürekli memnun etmeye çalışmalarına karşın hiçbir şey Erol'u mutlu edemiyordu. Mantıklı ya da mantıksız, onun tüm isteklerine boyun eğiyorlardı. Eğer mağazanın birinde bir oyuncak isterse, annesi felaketi önlemek için hemen alıyordu. Ama ana-baba onu ne kadar mutlu etmeye çalışırlarsa çalışsınlar her olayda, her ziyarette ve her oyun zamanında, mutlaka bir kargaşa çıkarıyordu. Annesinin, hoşgörüsünün de bir sınırı vardı. Biriktirip, biriktirip içine atıyor ve sonra birden patlıyordu. "Sürekli başıma dert açıyorsun, kimse seni memnun edemez!" Aynı zamanda, sonu gelmeyen tehditlerde bulunuyor, ancak bunların hiçbirini gerçekleştirmiyordu. Babası ise, ana-

oğul arasındaki bu çatışmadan uzak duruyor, oğlu gürültü, patırtı çıkardığı zamanlarda onu kendi ile başbaşa bırakıyordu. Zaman geçtikçe, baba-oğul arasındaki iletişim de azaldı. Anne de, baba da kendilerini, oğullarının memnun edilmesi olanaksız bir çocuk olduğuna inandırmışlardı. Sonuçta Erol, gerçekten de böyle bir çocuk oldu.

KOLAY ÇOCUK

Can da Nurçin de "iyi" bebeklerdi. Zamanında uyuyorlar, kargaşa yaratmadan, verilen her şeyi yiyorlar ve günlük bakım programlarında yapılan her türlü değişikliğe çabucak uyum gösteriyorlardı. İki çocuk da normal düzeyde hareketliydi. Büyüdükçe, ikisi de aynı biçimde oyun oynamaktan hoşlanıyorlar ve kendilerine okunan masalları sessizce oturup dinliyorlardı. Uzun otomobil yolculuklarında bile birer iyi davranış örneğiydiler. İkisi de yeni yüzlere karşı oldukça olumlu bir tavır içindeydiler. Yoldan geçen yabancılar için; oyun oynarken birden kendilerine gülümseyip "merhaba" diyen bu küçüklerle kısa bir sohbet için durmak, hiç de garip değildi. Konuşmayı başlatmakta hiç de zorluk çekmiyorlardı. "Yeni ayakbılarımı gördün mü?", "Benim, erkek kardeşim var." "Seninle oynayalım mı?" gibi sözler, dostça bir konuşmaya davet etmek için yeterliydi.

Can üç yaşına geldiğinde, komşu çocuklarla oynuyor, onların evine ziyarete gidiyor ve arkadaşları da onu ziyarete geliyorlardı. Oyuncak için yapılan kavgaları halletmek için Can'ın, annesi ve babası belirgin birtakım kurallar koydular. Can da bunları hemen kabullendi ve daha önceki

alışkanlık ve deneyimleri kabul ettiği ölçüde de bunlara takip etti. Paylaşmanın da, hakkı olan bir oyuncağa sahip çıkmanın da zamanı olduğunu çabucak öğrendi. Kendi bulduğu oyunlara olduğu gibi, arkadaşlarının oynadığı oyunlara da saygı gösterdi. Can'ın oyun çeşitlerinde koyduğu bir sınır yoktu. Coşkulu, hareketli oyunlardan olduğu kadar, bir grup liderinin yönlendirdiği, sessizce, oturularak oynanan oyunlardan da hoşlanıyordu. Boz-yaplarla ya da boya kalemle resim boyama işiyle uzun süre oyalanabiliyordu. Daha önce gitmediği halde, ana okuluna başladığı ilk gün, tıpkı deneyimli bir öğrenci gibi davrandı. Birinci sınıfta, öğretmenin talimatlarını hevesle izleyerek hızla ilerleme gösterdi.

Nurçin de, üç yaşınday-

**Çocukluklarında kendileriyle yeterince ilgilenilmediği için, çocuklarıyla gereğinden çok ilgilenen ana-babalar, dikkat edin :
"Onların esiri olabilirsiniz."**

ken, arkadaşları ile çok uyumlu idi. Sevimli bir çocuktur. Kaydırdan kayarken sırasını beklemesi ve kum havuzunda arkadaşlarına kum atmaması gerektiğini biliyordu. Anne ve babası, onunla, Can'ın anne ve babasından daha farklı olarak ilgilendiler.

Nurçin'in anne ve babasının çocuklukları hiç de hoş geçmemişti. Ne yaparlarsa

yapsınlar yeterince iyi davranmadıkları düşünüldüğü için, sürekli azarlanmışlardı. Bu nedenle, kendi çocuklarını böyle bir mutsuzluktan korumaya kararlıydılar. Nurçin bebekken, onunla sürekli oynamışlar ve onun neşesine kaptırmışlardı. Bir yaşına geldiğinde, ondan "Dokunma!" ya da "Bu oyuncakları bir kenara koymama yardım et." gibi isteklerde bulunmadıklarını farkettiler. Ne zaman böyle davranmaya niyetlenseler, kızlarının sevimli tavırları onları hemen amaçlarından uzaklaştırıyordu. Oyun sırasında etrafı toplaması istendiğinde, o; "Haydi biraz daha oynayalım" ya da "Beni kucağına alsana." diyerek, denileni yapmıyordu. Ana-baba da isteklerinden vazgeçip, onunla oynamaya başlıyorlardı.

İki yaşına geldiğinde, ona

dişlerini fırçalamasını söylediklerinde, hemen, diş fırçaları ile ilgili bir konuşma başlatıyordu : “Benim diş fırçam pembe senin hiç pembe diş fırçan var mı?” ya da “Babamın diş fırçası gibi diş fırçam olabilir mi?” gibi. Anne ve baba bu sorulara gülümseyerek yanıtlar veriyor, asıl isteklerinin Nurçin'in diş fırçalamasını öğrenmesi olduğunu bu arada da unutuveriyorlardı. Nurçin yaptığı resmi gösterdiğinde, annenin yanıtı her zaman; “Eğlenceli, değil mi?” oluyordu. Babasına, bir becerisini gösterdiğinde de değişmez bir şekilde “Mükemmel!” yanıtını alıyordu. Nurçin de böylelikle yaptığı her şeyin çok iyi ve etkiyici olduğu izlemine kapılıyordu. Üç yaşındayken daha büyük çocuklar arasında çok popülerdi. Evdeyken de ona karşı hep sevilen, kucaklanan bir oyuncak gibi davranılıyordu. Doğal olarak, sosyal tavrı bebeklikten daha öteye gidememişti.

Sürekli bebekmiş gibi davranılan çocuk, sosyal açıdan olgunlaşamaya bilir ve yeterli aşamayı gösteremeyebilir.

Sosyal açıdan olgunlaşamamanın yarattığı başka sonuçlar da vardı. Bu nedenle, ona standart bir zekâ testi yaptırıldığında çok sınırda bir sonuç elde edildi. Testi veren psikolog bu sonucun onun gerçek potansiyelini doğru olarak yansıtmadığından emindi. Öyleydi de. Çünkü Nurçin bu testi de bir oyun

haline getirmekle öyle meşguldü ki, kendisinden istenen hiçbir şeyi yapamamıştı. Boncukları, testi verenin söylediği şekilde dizmesi istendiğinde, o boncuklar hakkında konuşuyordu :

“Benim de evde böyle boncuklarım var. En çok hangi boncukları sevdin? Ben mavi ile kırmızıyı çok sevdim.” Psikolog, boncukları dizme konusunda ikna edebildiğinde ise çocuk daha önce verilen talimatları doğal olarak, eğer duyma zahmetine katlanmıyorsa unutuyordu.

Ana okuluna başladığında, söylenen şeyleri yapmada büyük bir sıkıntı içine düştü. İkinci gruptayken oyun kurallarını o denli az öğrenebilmişti ki; öteki çocuklar onunla hiç ilgilenmiyorlardı. Onların oynadığı oyunların kurallarına dikkat etmiyor ve oyunda ya grup arkadaşlarına güveniyor ya

da grubun kaybetmesine neden oluyordu. Öğrenimde de, aynı şekilde yetersizdi.

Yedi yaşına geldiğinde, hayli sokulgan ve cana yakın bir çocuk olmasına karşın, yalnız başına kalmaya başlamıştı. Kendini giderek daha aptal hissediyordu. Doğuştan gelen mizacı olan kolay uyum sağlayabilme yeteneği, ana-babanın teşvik ettiği hareket şekline çok iyi adapte olmasına neden olmuştu. Çok cana yakındı ve insanların hoşuna gitmek istiyordu. Ancak bunu nasıl başaracağını artık bilmiyordu. Anne ve babasının onun her davranışını ayırım yapmadan kabul etmeleri, kuralları başkası koyduğunda nasıl hareket edebileceğini öğrenmesini ve sorumluluk duygusunun gelişmesini engellemişti. Onun bebekçe davranışları, şirin gözükmeye çalışmaktan başka hiçbir şey değildi artık.

ÇOK HAREKETLİ ÇOCUK

Araştırmamızda yer alan çocuklardan ikisi öbürlerinden çok daha fazla ve çok daha çabuk hareket etme gibi bir özelliği paylaşıyorlardı. Seyfi ve Özgür'ün daha küçücük bir bebekken, kolları ve bacakları sürekli hareket halindeydi. Yürümeye başladıklarında, evin hiçbir köşesi güven içinde değildi artık.

■ Kaldırımında yürürken birdenbire kaçıp kurtulmaları ana-babalarını sürekli tetikte olmak durumunda bırakıyordu. Birkaç saniye içerisinde, baş döndürücü yüksekliklere tırmanabilme yetenekleri de düşünüldüğünde, başlarına çok az kaza geldiğini bilmek şaşırtıcı oluyordu doğrusu. Çocuk parkında oynarken, halka aletinde, hemen en kısa yoldan en yüksek halkaya ulaşıp sallanıyorlardı. Eşyaları yüksek raflara kaldırmanın hiçbir anlamı yoktu. Hiçbir şey, onların ulaşmasına engel değildi. Sivri araçlar, özellikle ilgilerini çekiyordu. Mutfaktaki araçları, ne denli dikkatlice saklanırlarsa saklansınlar, bu yumurcaklar her zaman bulabiliyorlardı. Ufak tefek yanık, çizik ve sıyrıklar ya da nadiren kırık, başlarına gelen kazalar sonucunda çocukların çektikleri tek sıkıntıydı.

Üç yaşına geldiklerinde, eve misafir gelmesi korkunç bir yaygaranın çıkmasına işaretti. Bunun anlamı ise, etrafta vahşice koşmak, mobilyaların üzerinde hoplayıp zıplamaktı. Daha sonra başlarının üzerinde amuda kalkmaya ve daha çok cesaret isteyen akrobatik hareketler yapmaya da başladılar.

Anne ve babası, Seyfi'nin

ona erken yaşta, "Küçük Canavar" adını takmışlardı. Ama, bu iki sözcük onun bu hareketliliğinden hoşlandıkları için kullanılıyordu. Nefeslerini tutacak derecede endişe duydukları zaman bile, onun bu hareketliliğinden çok hoşlanıyorlardı. Bu olağanüstü fiziksel patlamaları iyi bir nitelik olarak görüyorlar ve çocuk büyüdükçe bunu gururla karşılıyorlardı.

Ana okulundayken, yapılan bir gezi sırasında, topluca karşıdan karşıya geçmek üzereyken Seyfi'nin öğretmeni, bu küçüğün birden kaçtığını farkettiler. Bu dört yaşındaki

oğlan, arkadaşları yeşil yanmasını beklerken, lamba direğine tırmanmıştı bile.

Seyfi 8 yaşına geldiğinde, beden eğitimi öğretmeni de, onunla ilgili benzer bir olay yaşamıştı. Öğretmen ip üzerinde nasıl tırmanılıp inileceğini sınıfa, gösterirken, sınıfta bir kişinin eksikliğini farkettiler. Seyfi yine yüksekte, bu kez ipin tepesindeydi. Öğretmeni; "Ne yapıyorsun? Kimse oraya çıkmanı söylemedi" deyince, o, "Ama şimdi söylüyor" diye yanıt vermiş ve ipten aşağı kayıvermişti.

■ Seyfi, sorumluluğu kolay kolay alınacak bir çocuk ol-

madığı halde, çok şirin ve aynı zamanda duyguluydu. İki yaşına geldiğinde, onun yasak yerlere girmesini engelleyemiyorlardı. Ancak davranışları, anne ve babasından onu uzaklaştırmamıştı. Anne ve baba, onu anlayışla büyütmişler ve sonuçta onun üzerinde kimi kuralları uygulayabilmeyi başarmışlardı. O da, bu kurallara uymak için elinden geleni yapıyordu.

■ Doğal ki, yaptığı her şey çok kusursuz ya da çok iyi değildi. Hareketli oyunlarda, kaba oluyordu. Bu yüzden kimi çocukların bazen canları acıyor ama yine de çok seviyor ve kapı zili ile telefon sık sık onun için çalıyordu.

Özgür'ün annesi ile babası ise, daha az dayanıklıydılar ve daha çok onun keyfine göre davranıp, onu bir süs eşyası gibi görüyorlardı. Çocuğunu "Küçük Canavar" olarak niteleyen anne ve babalara dehşet içersinde bakıyorlar, şaşıp kalıyorlardı. Evlerinde barındırdıkları bu şimşek gibi çocuğa, canları sıkılıyordu. Çocuk yaramazlığa başlar başlamaz "Yerinde dur!" "Dokunma!", "Onu yerine koy!", "Koşma!" gibi tehditler birbiri ardına sıralanıyordu. Tüm iyi niyetlere karşın, onun bu emirlerin yarısını bile dinlemesi olanaksızdı. Hareket etmek zorundaydı. Özgür için sürekli uyarılma karmaşası içerisinde; önemli ve önemsiz tembihlerle, kabul edilir yasak davranışlar arasında ayırım yapmak olanaksız hale gelmişti. Sonuçta o, giderek hareketlerini dizginleme gayretlerinden tümüyle vazgeçti. Üç yaşında, anne ve babasının ilgisini üzerine çekmek için, yürek parçalarcasına ağlayan olumsuz bir çocuk haline gelmişti. Beş yaşında,

***Yaramazlıkları
sürekli hoşgörüyle
karşılanan ve
çeşitli şekillerde
bağışlanan
çocuklar, gelecekte
herkes tarafından
azarlanan kişiler
olabilirler.***

anaokuluna giderken, çok kaba davrandığı için hep suçlandı. Sadece anne ve babası değil, oyun arkadaşlarının anne ve babaları da onu azarlıyorlardı. Daha çok eleştirildikçe, sorunları daha da büyüdü. Oyunu kaba ve sert oynamaya, sıradayken önündekini itmeye, başkalarının haklarını dikkate almamaya başladı. Sekiz yaşına geldiğinde davranışlarını kontrol etmek için hiç çaba göstermiyordu.

Disiplin altına almak giderek umutsuzlaştıkça, ana-baba da elindeki kimi haklarını ondan almaya başladılar. Kimi haftalar televizyon izlemesi yasaklandı. Birçok olay sonrasında odasına kapatıldı ve oynamak için arkadaşlarıyla buluşmasına izin verilmedi. Yavaş yavaş o da "Bana ne!" tavrı içine girmeye başladı. Anne ve babası ise şöyle yakınıyorlardı: "Onun ciddiye aldığı hiçbir şey bulamıyoruz." Bir şeye ilgi duymaya başladığında, ana-babası hemen bunu bir amaçla kullanıyorlardı. On yaşına geldiğinde, ilgi duyduğu şeylerin tümünden onu mahrum bırakacaklarını bildiği için o, bunlardan vazgeçti.

İNATÇI ÇOCUK

Hatice'nin anne ve babası, canlı ve hayat dolu insanlardı. Ama Hatice'nin kendilerinininkinden çok farklı olan doğası yüzünden onun bu ciddi ve kararlı halini anlamakta zorluk çekiyorlardı. Bebekken hiçbir sorunu yoktu. Sadece rahatsız olduğu zaman gürültü çıkarıyordu ve aile de, bunun nedenini bulmakta pek zorluk çekmiyordu.

Ancak o, büyüdükçe anlaşılması zor bir çocuk oldu. Halinden memnun olup olmadığından, hiçbir zaman emin olamıyorlardı. Ama, mutsuz olduğu anlar çabucak anlaşılıyordu. Böyle zamanlarda ağlayıp sorun çıkarıyordu. Bu ise onların sinirlerini yıpratıyordu. Herhangi bir şeye gerçekten hevesli olduğuna kimse tanık olamamıştı. Bir şey yapmayı istiyor ve sessizce o işte, uzun süre uğraşıyordu.

Örneğin, üç yaşında, legolarıyla ya da parçaları birleştirme gibi oyunlarla saatlerce oyalanabiliyordu. Kapasitesini aşan şeyleri yapmayı bile deniyordu. Tıpkı giysi dikmeyi öğrenmek istemesi gibi. Önce başarılı olmuyor, başarınca dek savaşımına devam ediyordu. Dört yaşındayken birgün, annesi onu kukla tiyatrosuna götürmüştü. Perde kapanıncaya değin, yüzünde değişmez bir ifade ile, sessizce oturup gösterileri izlemişti. Ara verildiğinde, sürekli ağlamış ve tekrar tekrar "Perde niçin kapandı? Niye başlamıyorlar?" diye sormuştu. Ama annesinin açıklamasını dinlememişti bile. Perde yeniden açıldığında, sızlanması bitmiş, ancak oyun sona erdiğinde yine başlamıştı. Eve

dönerken yolda sürekli ağlamıştı. Hatice'nin ertesi gün tüm oyunun her sahnesini bir arkadaşına anlattığını duyuncaya dek, onu tiyatroya götürmekle hata ettiğini düşünmüştü. Ancak, anne ve babası, bu tip mutlu olayların çok az yaşandığını hissediyorlardı. Onun kapalı kişiliğini çözemiyor ve onunla bir türlü iletişim kuramıyorlardı. Sorunlar giderek daha da artmış ve tedirgin edici olmaya başlamıştı. Annesi kimi zaman öfkelenip "Hiç memnun olmaz mısın? Seni artık hiç dışarı çıkarmayacağım. Çünkü hiçbir şeyi beğenmiyor, mutlu olmuyorsun" diye bağıyordu. Hatice ise bu saldırılar karşısında, gittikçe kendi dünyasına çekiliyordu. Babasının sabrı daha da azdı. Hatice ağlamaya başlar başlamaz, patlayıveriyordu. Ona göre kızıp bağırarak, kızının davranışını değiştirmenin tek yolu gibi görünüyordu. Kızlarının rahat hareket eden, dışadönük iki küçük erkek kardeşi vardı. Bunlar, tam anlamıyla anlaşılabilen, çok sevimli çocuklardı. Bu yüzden, onlara karşı daha olumlu bir ilgi vardı. Hatice ise ai-

lenin ilgi ve dikkatini kazanmak için artık gittikçe daha az çaba harcıyordu. Sessizce direnmek, onun en kuvvetli yönüydü. Ancak bu tavrı, anne ve babasından olumlu karşılık görmesini de engelliyordu.

Anaokuluna gitmeye başladığında, deneyeceği her atak davranış için önceden "Ben aptalım, hiçbir şeyi doğru yapmam" diyordu. Ama seçme şansına sahip olduğunda, başladığı işi başarılı bir şekilde bitirinceye dek uğraşıyordu. Ancak bu tip ilgileri gitgide seyrekleşti. Anne ve babasının, sürekli olarak, sızlanmaktan başka bir şey bilmediğini yinelemeleri üzerine, onun kendine olan güveni sarsılıyordu. Artık daha az huysuzlanıyordu.

Gülşen'in gelişimi daha farklı olmuştu. Çünkü; anne ve babasının yaklaşımı başkaydı. Bir bakıma, yaptığı işin içine gömülme huyunu Gülşen'le paylaşmıyorlardı. Üç yaşına geldiğinde, annesi onun hakkında şunları söylüyordu: "Eğer Gülşen bir şeyle ilgileniyorsa, tıpkı su altında yüzüyor gibidir. Çevresinde olup bitenin farkına

varamayacak kadar kaptırır kendini." Gerçekten de, altı yaşına geldiğinde, çocuklar arasında yapılan su altı uzun mesafe yüzme yarışmasına katılmıştı. Çocukların kafası birbiri ardına su yüzüne çıkıyordu. Ama Gülşen, ortada yoktu. Havuzun en sonuna dek, kafasını su yüzüne çıkarmadan yüzmeyi başarmıştı. Annesi ona, suyun altında nasıl bu kadar uzun süre kalabildiğini sormuş o da, gayet sakince şöyle yanıt vermişti : "Gidebileceğimiz kadar uzağa gitmemiz bekleniyordu. Ben de havuzun sonundan daha uzağa gidemedim." Bu ısrarlı tavrı, doğal olarak her durumda uygun düşmüyordu. Artık Gülşen dört yaşındaydı. Bir gün ailece büyükannelerini ziyaret etmek için, tam evden çıkılmak üzereyken o, ayakkabısını bağlamayı denemeye kalkmıştı. Tüm inadına karşın, apar topar evden çıkarılıp, arabaya bindirildi. Ne var ki bu, onun dikkatini başka yöne çekemedi. Büyükannesine hiç ilgi göstermedi ve başarısızca dek ayakkabı bağlarıyla uğraşmaya devam etti.

Olaylar üzerinde ısrarla yoğunlaşmanın, okul dönemindeki yararları tartışılmaz. Dikkat ve kendine güven, ana-baba tarafından güçlendirilirse, çocuğun başarısı da garantilenmiş olur.

Ailesi onun kararlılığını takdir ediyordu. Daha bir yaşındayken, annesi onu yırtabileceği dergiler ve çeşitli oyuncaklarla oyun yerine koyduğunda, 2-3 saat, rahat edeceğinden emin olabilirdi. Babası için de çok iyi bir arkadaşı. Hayvanat bahçesine götürdüğünde, hayvanlarla ilgileniyor, kendini o denli kaptırıyordu ki, onu geri götürmek sorun haline geliyordu. Kalmak istediğini belli etmek için, öfke nöbetlerine bile tutulduğu oluyordu. Ama, bu olumsuz tutumu, anne ve babası için o kadar önemli değildi. Çünkü, onlar da, iyice kaptırılan bir işten çekilip alınmanın ne demek olduğunu anlıyorlardı. Bu tip olaylar da zaten geride çokca bir iz bırakmaksızın, çabucak unutulup gidiyordu.

Gülşen'in olaylar üzerindeki ısrarlı yoğunlaşma gücü, okul çağına geldiği zaman çok yararlı oldu. Yapması gereken işe, dikkatini çok iyi verebiliyordu. Kendine olan güveni, anne ve babası sayesinde kuvvetlendi. Doğayla çevresiyle olan ilginç ilişkisi, Gülşen'in başarılı geleceğini de garantiledi. Çocuklarının farklı yaratılışta olması, ana-babanın onlarla uğraşmaktan vazgeçip, birer diktatör yetiştirmeleri için gerekçe değildir. Ancak bu, çocuğun karakterini hesaba katarak, gelişimine rehberlik etme yollarının araştırılmasını gerektirir. Aynı zamanda, çocuk gelişimi uzmanlarına da; sorunlar ortaya çıktığı zaman, bundan ne çocuğun doğuştan getirdiği birtakım özelliklerin ve ne de ana-babanın tutum ve davranışlarının "tek başına" sorumlu olmadığını göstermektedir. Tanı konulmadan önce hem çocuk, hem de onun anne ve babası ile olan

Hiçbir şeyden hoşnut olmadığı ve sürekli sızlandığı sık sık yinelenen çocuk, kendine olan güvenini yitirecektir.

ilişkileri incelenmelidir. Daha sonra gerekli tedavi önerilmelidir. Araştırmamızda, birinci sınıfta öfke nöbetlerine tutulmaya başlayan Eser adında küçük bir çocuk da yer alıyordu. Öğretmeni, bu durumun ileride davranış bozukluğuna yol açmaması için tedbirli davranarak, çocuğun annesini uyarmış ve anne de panik halinde bizi aramıştı. Öğretmen, Eser'in sorununu okul başarısı için evde çokca baskı yapıldığına bağlıyordu. Böyle bir baskının açık bir göstergesi olarak da, onun parmak boyaya karşı hiç ilgi duymadığına ve bunun da, çevresini kirletme korkusundan kaynaklandığına işaret ediyordu. Ayrıca onun okumayı öğrenmeye karşı aşırı

çaba sarfettiğine dikkati çekiyordu. Ancak, okul, çocuk yedi yaşına gelmeden okuma konusunda acele edilmesini teşvik etmiyordu. Onun anaokuluna başlamadan önce evde gösterdiği olumlu gelişimi dikkate aldığımızda ise, bu tanının doğruluğundan kuşku duyduk. Eser'in geçmişini incelediğimizde; sessiz, dikkati öyle kolay kolay dağılmayan bir bebek olduğunu, gürültüye karşı pek de duyarlılığını, asla kirli bezinde kalmak istemediğini ve ilk yaz, tüm akşam üstünü, dışarda oyun parkı içerisinde olup bitenleri neşeyle izleyerek geçirdiğini öğrendik.

Bebekliği ve ilkokul yılları sırasında göze çarpan özellikleri, inatçılığı, amaçlarını açıkça belirleyebilmesi ve dikkatinin çok dağılmaması idi. Bu huyları ile yukarıda sözü edilen Gülşen'e çok benziyordu. Birşey yapmaya karar verdiğinde, hedefine ulaşmaya dek ısrar ediyordu. Engellendiğinde çok öfkeleniyordu. Eser'in kendinden daha büyük, Ersin adında bir erkek kardeşi vardı. Ersin uzun süre onunla ilgilenemiyordu. Eser dört yaşındayken, ağabeyini ödev

yaparken izlemiş ve ona alfabe kitabının harfleri ile ilgili sorular sormuştu. Ersin ders çalışırken, Eser de onun çizdiği resimlerin alındaki sözcükleri kopye ederek, sabırla oturabiliyordu.

Birinci sınıfa başladığında Ersin gibi okumayı öğreneceğini aylarca söyleyip durdu. İstekli ve yetenekliydi. Ancak, ana okulundayken, ne zaman birşeyler okumayı denemeye kalksa, öğretmeni, oyun oynamasının daha iyi olacağı konusunda ısrar ediyordu. Bu engellenme karşısında hayal kırıklığına uğruyor ve gösterdiği tipik tepki de "öfke" oluyordu. Öğretmeni, Eser'in sorununu incelemek yerine, durumu belli bir kalıpla geçiştiriyordu: "Evde, çok hırslı ana-babası tarafından aşırı derecede zorlanıyor." Ancak Eser, birinci sınıfa gelip okumayı öğrendikçe, bu yerleşmiş gibi görünen sorunları artık kaybol. Doğal ki, Eser'in hâlâ bir şeyi yapması engellendiğinde, daha olumlu davranmak yerine, öfke nöbetlerine tutulmak gibi bir sorunu var. Ancak, bu daha farklı bir durum.

Ana-babalar, çocuk büyütmenin tehlikeli olduğu yolunda kuramlar geliştirmek yerine, çocuğu kişisel özelliklerine göre yönlendirmelidirler.

Tanıdığımız bir anne, üç yaşındaki kızına, tuvalet eğitimi verememişti. Aynı şekilde onu, başka biri ile bırakıp, akşam dışarıya çıkabilmeye de alıştıramamıştı. Çünkü bu

anne, çocuğun gelişim sürecinde kendini gösteren sorunlu dönemlerin, gelişim üzerinde hiçbir kalıcı etkisi olduğuna inanmıyordu. Anne, çocuğun ana okuluna başladığı zaman, okula devam edebilmesi için tuvalet konusunda eğitilmesinin bir koşul olduğunu yeni anladı. Bu durumda paniğe kapılıp bizden yardım istedi. Öbür kızı Nihan'ın geçmişi hakkında konuştuğumuzda, onun; düzenli bir program olmayan, pek öfke göstermeyen ve kolay uyum sağlayan bir çocuk olduğunu öğrendik. Bize öyle geldi ki; bu özellikleri göz önüne alındığında o, eğer annesi onun için düzenli bir program uygulaysaydı, isteklerine ailece karşı çıkılan hırsız bir bebek yerine, üç yaşında, gayet normal bir çocuk olabilirdi. Ancak yine de, düzenli ve tutarlı bir program ve sürekli bir eğitimle sorunun halledilme şansı vardı. Baba, Nihan'ın, kimi kurallara gereksinimi olduğunu ve annenin yardımcı olamayacak kadar kendini umutsuz hissettiğini kabul ediyordu. Anaokuluna başladığı sıralarda çocuk, eğitime alındı.

Anne, ayrı kalmaktan o kadar endişe duyuyordu ki, Nihan'ı okula babasının götürmesini tavsiye ettik. Çocuk, iki hafta boyunca çok mutluydu. Sonra anne onu ziyaret edip, çocuğunun nedeni başarılı olduğunu görmeye karar verdi. Çocuk ise, bunu izleyen günlerde okula gitmek için evden çıkarken, her sabah ağlamaya başladı. Bu durumda baba, onun okul otobüsü ile gitmesi gerektiğine kadar verdi. Okulda iyi bir yıl geçirdi. Eğer anne, çocuk büyütmenin tehlikeleri hakkındaki kuramlar yerine, Nihan'ın kişisel özelliklerine

Çocuk eğitimi için ortaya konan kimi ilkeler, ana-babalar için sadece bir rehber, bir pusula olabilir. Tutarlı olmak kadar, esnek olmak da önemlidir. Bir pusula, hedefe giden yolu gösterir, yönü izlemek için rehberlik yapar.

göre kendisini yönlendirseydi, böylesi sorunlar hiç başlamayacaktı.

Farklı yaratılışlarda olduklarından, çocukların tümü bir kurala olumlu tepki göstermezler. Dikkati çok çabuk dağılan, çevreye karşı şiddetli tepkiler gösteren bir çocuk için, düzenli kuralların olmadığı, herkesin istediği şeyi yapmamakta serbest olduğu bir okul yararlı olamaz. Bu ortamda, kendi kişiliğini ortaya çıkarabilmesi olası değildir. Oradan oraya sürüklenir. Daha seçkin, daha olumlu ve hırslı çocuklar, öğretmenin ilgisini kazanıp, bu tip bir eğitim sisteminin sunduğu özgür olanaklardan yarar sağlayabilirler.

Düzenli bir programa bağlı olarak yedirilip uyutulan bebekler, 12 aylık olduklarında kendi programlarını ender olarak yaparlar. Bu, anne çocuğunun program uygulamalarında tedbirli olsun ya da olmasın, böyledir. Ancak bulgularımıza göre, başka sorumlulukları da olduğu için bu denli tedbirli olmadığı (davranmadığı) zamanlarda,

anne; "Ona yeterince ilgi göstermiyor muyum?" "Uyumamasının nedeni bu mu?" gibi sorularla kendini suçlarsa, bu çocuk için hiç de iyi olmaz.

Sessiz, üzerine pek dikkat çekmeyen bir bebeğin gereksinimleri; "Bırakalım ne yaparsa yapsın" yaklaşımı çerçevesinde kolaylıkla ihmal edilebilir. Hayal kırıklığına

Çocukların farklı yaratılıştaki olmaları, aynı olaylara bile farklı tepkiler göstermelerine neden olabilir.

uğradığı, istediğini elde edemediği zamanlarda gösterdiği tepkiler pek şiddetli değildir ve kısa sürer. Eğer çevresinde, kendisinden daha sesli, daha güvenli erkek ve kız kardeşleri varsa, varlığı bile belli olmayan, kendi halinde biri oluverir. Ana-babalara, çocuk eğitimi konusunda yardımcı olmak için ortaya konan kimi ilkeler, ancak bir rehber, bir pusula olabilir. Bunlar, kesinkes ortaya atılmış, katı kurallar değildir. Tutarlı olmak kadar, esnek olabilmek de önemlidir. Bir pusula, hedefe uzanan yolu gösterip, doğru yönü izlemek için rehberlik yapar. Ama bu yolda ortaya çıkan kimi engeller, zaman zaman doğru yönden sapmalara neden olur. Ana-babanın tutum ve davranışları da, eğer tutarlı bir doğrultuda olmazsa, amacından sapacaktır. Ancak aynı zamanda, kimi özel durum ve koşullarla uğraşırken, esnek davranmak zorunda da kalacaklardır. Ümit ederiz, ileri sürdüğümüz bu kurallar ve öneriler, ana-babalarca körü körüne izlenilecek bir reçete gibi değil de onlara bir rehber, destek olacak bir yardımcı olarak kabul edilir ■

ÇEV : PINAR SERBEST

Ne Denediysem! Olmadı!

HANS GROTHE

*Ana-babanın, çocuğun eğitiminde uyguladıkları yöntem,
bunun doğruluğuna inandıkları ölçüde etkili olur.*

Uyguladığınız eğitim yöntemleri işe yaramıyorsa, yeni yöntemler aramak zorundasınız. Ama sürekli yeni bir

yöntem de denemeyin.

Sinirlilikten ve kızgınlıktan titreyen bir insan, çocuğunu sakinleştirmekte zor-

luk çekecektir. Çocuğa karşı davranışlarında sürekli tereddüt eden bir insan da anlattıklarıyla çocuğunu inan-

dırmakta güçlük çekecektir. Kısacası; anne ve baba, çocuğa verdikleri eğitimin doğruluğuna ne denli inanıyorlarsa, uyguladıkları yöntem de o denli etkili olur.

Ama, çocuk eğitimi konusunda deneyimi olmayan biri uyguladığı yöntemden sonra beklediği sonuçları alamıyorsa, yaptığı çabaların doğruluğuna nasıl inanabilir. Bu durumda zorunlu olarak yeni bir yöntem denemesi ve bu da işe yaramazsa bir yenisini daha denemesi gerekmez mi? Eğer anne ve baba, baskı, dayak ve disiplin gibi eski yöntemlerin yararsız ve insanlık dışı olduğunu düşünürlerse ne olacak? Bu durumda yapacakları tek şey yeni yöntemler denemektir. Çünkü çocuk eğitiminde bu yol kaçınılmazdır, ama sadece bu konu üzerinde ciddi düşünenler için.

Bunu yaparken, bilinen yöntemler dışında attığımız her adımın riskli olduğunu unutmamalıyız. Bu risk anne-baba ve çocuk için kaçınılmazdır ve olabildiğince asgariye indirgenmelidir. Çocuk eğitimi konusunda bize danışan anne ve babalar, genellikle tüm yöntemleri deneyip de başarısızlığa uğrayanlardır. Bu yöntemlere genellikle dayak da dahildir.

***Gergin ve sinirli
anlarda, yeni
yöntemler denemek,
azarlama etkisi
yapacağından
kesinlikle yararlı
değildir.***

Örneğin, iki buçuk yaşındaki oğullarını geceleri uyut-

makta zorluk çeken bir çift var. Çocuk, uykuya yatırıldıktan beş dakika sonra kalkıyor, anne ve babasının bulunduğu oturma odasına gidiyor. Bu durumda anne ve baba çocuk ile konuşuyorlar. Çocukların büyümesi için uykuya daha çok yetişkinlerin ise daha az gereksinim duyduklarını ve bunun için kendilerinin daha geç yattıklarını anlatıyorlar. Çocuk kafasını sallayarak anladığını belirtiyor, yatağına yatırılıyor, ancak beş dakika sonra yine odaya geliyor ve susadığını söylüyor!

Bundan sonraki üç gece boyunca anne ve baba bu durumda yapılabilecek tek doğru şeyi yapıyorlar ve çocuğun her kalkışında gürültüsüz patırtısız isteğini yerine getiriyorlar sonra yatağına yatırıyorlar. Dördüncü gece çocuk yine yatağından kalkıp odaya gittiğinde kıyamet kopuyor. O gün anne ve baba çok sinirli ve stresli bir gün geçirmişlerdir. Çocuk odaya geldiğinde önce anne sonra da baba çocuğu azarlar. Çocuk ağlamaya başlar ve sakinleşmesi için bir saat boyunca annesinin kucağında poh pohlanır.

Bu olaydan sonra anne ve baba vicdan azabı çeker ve üç gece boyunca çocuğun istediği saate dek yanlarında oturmasına izin verirler. Ancak çocuğun uykusu gelmemekte sadece huysuzlaşmaktadır. Bunun üzerine dördüncü gece çocuğu eskisi gibi yine gece saat 1'de yatağına yatırır, bir masal yerine üç masal okurlar ve iyi geceler dilekleriyle yanından ayrılırlar. Beş dakika sonra çocuk odaya gelir. "Beni tuvalete götürün!" der. Anne çocuğu tuvalete götürür. Beşinci gece kalktığı anda ise kıyamet kopar, anne ve baba çocuğu

azarlar, çocuk ağlar ve yine saatlerce çocuğu sakinleştirmek için uğraş verirler. Çocuğun büyük anne ve babasının evde bulunduğu bir cumartesi akşamı yine aynı olaylar yinelenir, bu kez baba sinirlerine hakim olamaz ve çocuğu döver, bu da bir aile kavgasına neden olur. O akşamdan itibaren anne her gece çocuğun yanına yatar ve çocuk uyanana dek bekler.

Bu olay bir hayal ürünü değildir. Bu olayları yüzlerce ve binlerce aile yaşıyor. Bu hikaye, çok sık yöntem değiştirmenin olumsuz etkilerini gösteriyor. Çocuk anne ve babanın çaresizliğinin farkında ve onları avucunun içinde oynatıyor.

Genellikle sürekli yöntem değiştirmek aşağıda gösterilen durumlarda yararsızdır:

1- Eğer yöntemden çabuk vazgeçebiliyor ve yerine tersi bir yöntem uygulanıyorsa (ki bu durum çocuğu kararsızlığa itiyor),

2- Eğer yöntem yararlı olmayacağı düşünüldüğü halde, sadece denemek için uygulanıyorsa,

3- Eğer ailenin ilkelerine uygun değilse.

Yani, uygulayacağınız yöntemi önceden çok iyi düşünmelisiniz ve uygulamaya başladıktan hemen sonra vazgeçmeyip bir süre devam etmelisiniz ki etkisini gösterebilsin. Çoğu zaman çocuklar düşünmemize zaman bile bırakmayıp, en gergin olduğumuz anda bizi karar vermeye zorlarlar. Örneğin ellerimizde alış-veriş çantası, kucağımızda çocuk var ve kapının önünde duruyoruz. O anda kapı anahtarının çantanın dibinde olduğunu hatırlıyoruz. Tam o anda çocuk çikolata istiyor,

tepinip ağlamaya başlıyor. Ne olacak şimdi?

Bu durumlarda nasıl davranacağımızı çok çocuklu annelerden öğrenebiliriz. Onlar böyle durumlarda, birşey yapmıyorlar. Çocuğu kucaklarından indiriyorlar, tepinmelerini ve ağlamalarını önemsemeyip, sakince anah-tarı arıyorlar. Bu anneler, çocuğa söyleyecekleri herhangi bir şeyin yararsız olduğunu ve azarlama etkisi göstereceğini biliyorlar. Böyle bir durumda önemli olan

Yakınların deneyimlerinden yararlanılabilir. Ancak, onların denediği her yöntemi siz denediğinizde, bu yararlı olmayabilir.

pedagog gibi düşünmek ve davranmak değil, kapıyı açabilmek için zaman kazanmaktır.

Kısacası, kural olarak stresli anlarda yeni bir eğitim yöntemi bulup uygulamak yararlı değildir.

Anne ve babanın bu kurala uymaması, genelde kendi suçları olmayıp çok bilen akrabaların ve arkadaşların suçları oluyor. Arkadaşlar ve akrabalar böyle durumlarda "Benim çocuğum olsa döverim" gibi yorumlarda bulunuyor, ama aslında onlar da kritik durumlarda çocuklarını dövdükleri zaman vicdan azabı çekiyorlar. Ama, bunu itiraf etmek istemiyorlar. Yaptıkları yorumların çocuğun anne ve babasını sinirlendirmekten başka bir yararı olmayacağını bilmiyorlar.

Arkadaşlar veya akrabalar eğitim konusunda bilgili ve deneyimli bile olsalar, fikirlerine ve yorumlarına kuşkuyla yaklaşmak gerekir. Onlar uyguladıkları yöntemle başarılı olmuş olabilirler, ancak bu onlarca kullanılan yöntemin sizin çocuğunuz için yararlı olacağı anlamına gelmez.

Bazı yöntemler kimi çocuklarda istenen etkiyi gösterir, kimi çocuklarda da etkisiz olur. Bu nedenle arkadaşların ve akrabaların fikirlerine göre yöntem denemek sakıncalıdır. Anne ve babanın, uyguladıkları yöntemin yararlılığına ve uygunluğuna inanmaları gerekir. Bu güne dek tek bir tokat bile yememiş olan çocuğa dayak atmak yararsızdır. Çocuk anne ve babanın vicdan azabı çektiğini hissedecektir ve davranışında bir değişiklik göster-

meyecektir. Sonuçta :

1- Yabancıların fikirlerine ve yorumlarına aldırmayın. Bunların eğitim tarzınıza uyup uymadığını incelemek zorundasınız.

2- Çocuk ile aranızda daha tatsızlık başlamadan önce, böyle bir durumda ne yapacağınızı düşünüp önleminizi almalısınız. Örneğin, çocuğunuz son günlerde yemek yemiyorsa, bu durumun devam etmesi halinde ne yapacağınızı şimdiden düşünün. Ödevlerini yapmıyorsa gidip hocasıyla görüşün. Ona ceza vererek ya da döverek olayı büyütmeyin, henüz o aşamaya gelmeden ne yapacağınızı ciddi ciddi düşünün.

3- Sakın kriz anında reform yapmaya kalkmayın. Stresli olduğunuz anda aklınıza gelen yöntem yararsız olacaktır■

Çalışan Annelerin Suçluluk Duygusu

ALEXANDER THOMAS

*İyi bir anne olmak, çocuğun bakımıyla
24 saat uğraşmak demek değildir.
Önemli olan nokta, çocukla birlikteyken,
ona gerekli ilgi ve sevgiyi göstermektir.*

Genç ve hamile bir kadın doktor, bir hastanede Psikiatri eğitimine başlamak üzereydi. Psikiatri servisinin şefi, bebeği ile evde oturması ve hastanedeki çalışmasını ertelemesi için onu zorladı. Çünkü; servis şefi, bir kadının, onu iyi bir psikiatrist yapacak eğitimi uğruna kendi öz çocuğunun ruhsal sağlığını riske sokacağını düşünmemiştir.

Psikolog olan bir başka genç anne, kocasına, sonunda oldukça iyi bir iş bulduğunu müjdeledi. İş saatleri, 3,5 yaşındaki oğlunun anaokulu saatleri ile çakışıyordu. Aynı zamanda, oğlu hastalanırsa ya da tatile girerse, onunla birlikte evde kalabilecekti. Psikanalist olan eşi ise, işi kabul etmemesi için ısrar etti. Çocuk evde olduğu zaman daima onunla birlikte olsa bile, çocuğun duygusal açıdan zarar göreceğine inanıyordu. Çocuklarının gerek-

ÇEV : PINAR SERBEST

sindiği ilgi ve yakınlığın, annenin basit bir ev dışı uğraşısı nedeniyle bölüneceğinde ısrar ediyordu.

Bu iki olay da, 50 yıl önce değil, geçtiğimiz yıllarda oldu. İki psikiyatristin görüşleri, oldukça aşırı görülebilir. Gerçek olan ise, çok sayıda uzman kişinin, hâlâ annenin yerinin evi olduğuna inanmaları.

Ünlü bir psikiyatrist şöyle yazıyor. "Çalışan annelerle olan deneyimlerim, onların hissettiği en belirgin duygunun suçluluk olduğunu gösteriyor. Bu duygunun, kendi mesleki başarıları uğruna ödenen bir bedel olduğuna inanmaktan başka bir seçenek yok." Kendisi ise, çalışmak isteyen kadınlar için, bu ihmalkârlığı önleyecek bir çözüm öneriyor: "Genç evlenin. 18-24 yaşları arasında çocuk sahibi olun, ondan sonraki 4 yılı çocuk bakarak geçirin ve daha sonra mesleğinize dönün."

Annelerinden ayrı kalan çocukların, mutlaka kişilik bozukluğu göstereceği savı kanıtlanamamıştır.

Ancak, burada, bir annenin çeşitli zorluklarla nasıl başa çıkabileceği ve belli bir yaştan sonra mesleğe başlamanın olanaksızlığından ise hiç söz edilmemiş. Peki yaşamlarına parasal destek sağlamak için, çalışmak zorunda kalan milyonlarca annenin ne yapması gerekiyor? Rahat rahat evde oturmak mı, yoksa çocuğunun ruhsal sağlığını tehlikeye sokmak mı? Pek çok psikiyatrist ve psikolo-

ğün, annenin çalışmasının çocuk için zararlı olduğu iddiası, çoğu kadında anksiyete, suçluluk ve kızgınlık karışımı duygulara neden olmaktadır. Uzmanlar, uzun zamandır bu sorunun üzerine eğiliyorlar.

Pek çok anne, meslek sahibi olma isteği ve bunun çocuğa getireceği sorunların korkusu arasında bocalayıp, danışmak için bize başvururlar. Kimileri çalışmak istedikleri için, bencil olduklarını düşünür ve bu isteklerinin olağandışı olduğuna kendilerini inandırırılar. Sonra da, çocuklarının üzerine aşırı derecede düşüp, böylelikle günahlarını affettirebileceklerini sanırlar. Kimisi ise, çalışmak isteyip de, sırf çocukları için evde oturmak zorunda kaldıklarından, kendilerini iş hayatından yoksun bırakan çocuklarına karşı kızgınlık duyarlar. Kızgınlık ise, suçluluk duygusuna neden olur. Bu, hüsrana, suçluluk ve kızgınlık karışımının ise, ne anneye ne de çocuğa bir yararı yoktur.

Çalışan milyonlarca annenin, kaçının sıkıntı ve endişe verici durumda olduklarını ve kaçının bu yüzden suçluluk

Annelerin çalışıyor olması, çocuğun davranışlarını belirlemede büyük bir etkiye sahip değildir.

duyduğunu bilemeyiz. Ancak, tedirgin olsun ya da olmasınlar, ister istedikleri, ister zorunlu oldukları için çalışsınlar şu soru, tümü için geçerli olan önemi taşımaktadır: "Bir anne dışarıda çalışmakla çocuğunun ruhsal sağlığına zarar verir mi?"

Kadın hakları konusunda yapılan mücadelenin eriştiği başarılarından en büyüğü, kadınların her türlü iş ve uzmanlık dalına giderek daha çok kabul edilmeleri oldu. Peki, bu mücadele, milyonlarca annenin ev dışında çalışmasına neden olduğu için yanlış mı sayılmalıydı? Bu annelerin işlerini bırakması ve bunun neden olacağı hüsrana yaşamayı öğrenmesi mi gerekiyor? Sürekli yinelenen, "Çalışan annenin çocuğunu ihmal ettiği" iddiaları ne derece doğrudur?

Pek çok sayıda anne-baba-çocuk ilişkisi ile ilgili sorunlarda olduğu gibi, "kanıtların" sadece teoride kaldığı ve pratikte gerçekliğini koruyamadığı ortaya çıkıyor. Teoriye göre, çocuğun sağlıklı ruhsal gelişimi, onunla, doğumundan ergenlik dönemine ulaşınca dek, seven, besleyen, ilgilenen bir annenin sürekli varlığını gerektiriyor.

Bu konuda pek çok savileri sürülmüştür. En etkili olanı ise, çocuğun önceden belirlenmiş ve varsayılan içgüdüsel gelişim basamakları boyunca sağlıklı bir ilerleme göstermesinin, onu besleyip büyüten annesi ile arasındaki dengeli ilişkiye dayalı olduğunu ileri süren psikanalitik düşüncedir.

Bu iddiaları güçlü kılan; iyi bir annenin, sadece çocuğun bakımına kendini adayan anne olduğunu ileri süren Freudçu fikirlerdir. Bu düşünceye göre, çalışan anne, kadınlığını reddetmekte ve erkekliğe özenmektedir. Freud'un savunduğu bu fikirler, Viktorya devrindeki önyargıları ve zamanın orta Avrupa basmakalıp düşüncelerini yansıtıyor olabilir. Ne var ki aynı fikirler, son zamanlarda psikanalistlerin yazılarında da yer almaktadır. Bu tip yazılara verilecek en belirgin örnek ise, ünlü bir analizci olan Dr. Helene Deutsch tarafından yazılmış "Kadın Psikolojisi" adı altında yayınlanan kitaptır. 1944'de yazılan bu kitap, şu an, pek çok psikiatrik yazıda, Freudçu Ortodoks yaklaşımın bir ifadesi olarak savunulmaktadır. Dr. Deutsch, yazılarında şunları ileri sürmektedir; "Dişiliğin 3 ana özelliği, narsisizm, pasiflik ve mazoşizmdir. Pasif-dişi ve aktif-erkek kimlikleri tüm

ırk ve kültürlerde kendini göstermektedir." Deutsch, kadınların, daha önceleri kendilerine kapalı bulunan çalışma alanlarına girebilmelerini, erkeklere ait uzmanlık dallarının istilası olarak niteliyor ve bu şekilde, kadının erkekleşme arzusunun açığa çıktığını savunuyor. Sonuç olarak da, kadınların dış dünyada çalışmaktan vazgeçip, eve dönmelerini tavsiye ediyor. Bunu da, aslında tutucu ama sürekli baskın olan kadınlık deneyimi olarak değerlendiriyor.

Kimi araştırmacıların, "Çalışan anneler, daha az annelik yapıyor" savı da kanıtlanamamıştır.

Kadınlığın doğası üzerine yapılan bu tip Freudçu formülasyonlar, bugün için antropoloji, psikoloji ve klinik psikiatri alanlarında yapılan araştırmaların hiçbirince desteklenmemiştir. Annesi sürekli evde olmayan çocuğun, bundan zarar göreceği yolundaki iddiaları desteklemek için öne sürülen deliller, başlıca iki kaynaktan gelmektedir:

- 1) Psikiatrik olgular,
- 2) Erken yaşlarda annelerinden ayrılan çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar.

Psikolojik sorunları olan çocuk ve yetişkinlerle yapılan sayısız çalışma göstermiştir ki; bu kişilerin çoğu, çocuklarında, annelerinin yalnız bakımı ve ihmalkârlığı yüzünden acı çekmişlerdir. Kötü bir annenin, çocuğunun gelişimi üzerinde sağlık-

sız bir etkisi olacağına kuşku yok. Ama anneliğin niteliği, niceliği ile karıştırılmamalıdır. İyi anne olmak, her gün 24 saat çocuğunun bakımını yapmak demek değildir. Bu durumda, önemli olan nokta, annenin çocuğu ile birlikte olduğu zamanlarda, ona yeterli ilgi ve sevgiyi gösterip göstermediğidir. 1930-40'lı yıllarda yapılan pek çok araştırmanın ortaya çıkardığı sonuçlara göre, bebeklikleri sırasında, annelerinden tamamen ayrılan çocukların, kişilik ve zihinsel gelişmelerinde ciddi bozukluklar görülmektedir. Bu ise, annenin yokluğuna bağlanmıştır. Böylece, kısa süreler için bile olsa, annesinden ayrı kalan çocuğun, gelişimi sırasında sorunlar yaşayacağına inanılmıştır. Ancak, çocuk gelişimi konusunda yapılan araştırmalar; geçmiş yıllarda yapılan çalışmaların, anneden ayrı kalma ve anormal gelişim sırasında kurdukları bağın engellenemez bir gerçek olup olmadığını sorgulamışlardır. Bu çocukların, psikolojik rahatsızlığı olan ana-babalar, yoksulluk, aile içi kavgalar gibi sorunları doğurduğuna dikkati çekmişler ve suçu tek bir nedene bağlı olarak anneden ayrılmanın üzerine atmak pek kuvvetli bir sav olarak görülmemektedir. Bu çocukların dışlanmış, bireyselliğini yaşayamamış ve yetersiz bakım görmüş oldukları düşünüldüğünde dengesiz gelişimlerini tek bir nedene bağlamak pek akılcı olmamaktadır.

Son zamanlarda yayınlanan raporlar, geçmiş yıllarda yapılan çalışmaların belirttiği psikolojik anormallikleri göstermeyen (ve üstelik) annelerinden ayrı kalmış, yetiştirme yurtlarında büyümüş çocuklardan söz etmektedir. Nor-

mal ve yeterli bakımı olan çocuklar üzerinde, anneden ayrı kalmanın etkileri de araştırılmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında, Londra'da oturan ailelerinin yanından alınan ve 1 yıldan 5 yıla dek değişen bir zaman süresince, şehir dışındaki güvenli bölgelerde kurulmuş çocuk yuvalarında yetiştirilen ve şu anda yetişkin olan 20 kişi üzerinde yapılan bir araştırma, buna örnek olarak verilebilir.

Yuvada geçirdikleri dönem süresince, bu çocukların anneleri şehirde kalmış ve mümkün olduğu zamanlarda çocuklarını ziyaret edebilmişlerdi. Genç yetişkinler olarak, şimdi bu 20 kişinin çoğu gayet normal durumdadırlar. Yalnızca yüzde yirmibeşi (5 olay) kimi davranış bozuklukları göstermişlerdir.

Ana-baba ve çocuk birlikteliğinde, ilişkinin nicel değil, nitel yönü, önemlidir. Ve bu sanıldığından da önemlidir.

Ama hemen hemen hiç eksiksiz bu gruptakiler, evlerine döndükten sonra, bozuk bir aile düzeni içersinde büyümüşlerdir. Herşeye karşın anneden ayrı kalmanın, bu grup üzerinde olumsuz etkileri olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur.

Çalışan anneden belli bir süre için ayrı kalmanın çocuklar üzerindeki etkisi, İsrail'de tarımla uğraşan toplumlar üzerinde de araştırılmıştır. Bu toplumlarda, pek çok anne çalışır ve küçük

çocukları yuvalarda yetiştirilir (Kibutizm). Ana-baba her gün çocuklarını ziyaret ederler. Ama çocuklarına yuvada çalışan uzmanlar bakar. Bu şekilde yetiştirilmiş çocuklar psikologlar tarafından incelenmiş ve hiçbir belirgin kişilik bozukluğu bulunamamıştır.

Son zamanlarda yayınlanan iki yazı, geçmiş yıllarda çalışan annelerle ilgili olarak yapılmış pek çok araştırmayı özetlemekte ve şöyle bir sonuca ulaşmaktadır: "Yapılan araştırmalar, annenin çalışması ile ilgili endişe duyanlara çok az destek sağlamaktadır. Başka bir araştırmada ise şöyle denmektedir. "Şimdiye dek düşünülenin tersine, annenin çalışıyor olmasının ya da evde oturmasının çocuğun davranışını belirlemede o kadar büyük bir etkisi yoktur." Aynı şekilde, çalışan annenin daha az annelik yaptığına dair bir kanıt da bu-

lunmamaktadır. Ancak araştırmalar, çalışan annenin, çalışmaktan dolayı anksiyete ve suçluluk duygusu içinde olduğunu doğrulamaktadır. Bu duygu, eğer çocuklarını ihmal ettiği için, annenin sık sık çevre tarafından kınandığını düşünecek olursak, hiç de şaşırtıcı değildir.

Araştırmalar, çocukların, anneleri çalıştığı için, sıkıntı çektiklerini kanıtlayamamıştır. Üzerlerinde araştırma yapılan annelerin sekizi, çocukları daha 2-3 aylıkken, tam gün çalışma hayatına geri döndüler. Çocuklardan sadece biri bu duruma olumsuz tepki göstermişti. O da, başından beri, düzenli programı olmayan, yoğun ve olumsuz tepkilerde bulunan, zor bir çocuktur. Annenin evde uyguladığı tutarsız program ve işe başladıktan sonra çocuğu ile düzensiz olarak ilgilenmesi, çocuğun uyumsuzluğunda, çalışıyor olmasından da-

ha sorumlu görünüyordu. Bu çocuk bile, düzenli ve tutarlı bir program altında eğitime alındıktan sonra, olumlu davranışlar göstermeye başladı.

Kimi hallerde, annenin çalışması çocuğuyla olan ilişkilerini olumlu hale bile getirebilir.

Araştırmadaki öteki 32 anne (çocuklarının yaşları 3 aylıktan 5 yaşına kadar değişiyordu), yarım gün çalışıyorlardı. Öteki çocuklarla kıyaslandığında, bu çocuklarda da hiçbir belirgin duygusal farka rastlanmamış, aynı şekilde, bu araştırmadaki çalışan annelerin, öbür annelerden daha az annelik yaptığı ya da daha az kadınlık gösterdikleri gibi birşey de gözlenmemiştir. Özetle, yapılan araştırma sonuçlarından elde edilen kanıtlar "Suçlu Değil!" yargısından yana. Gerçek olan ise, annenin çalışmasının, çocuğunun sağlıklı gelişimine engel olmadığıdır.

Ana-babanın çocuk ile olan ilişkisinin niteliği, birlikte geçirilen sürenin azlığı ya da çokluğundan daha önemlidir. Anne ve çocuk arasında sağlıklı ve dengeli bir ilişki varsa, ve çocuğa annesinin yokluğunda, iyi bakılma ortamı sağlanabiliyorsa, iyi bir gelişim gösterecektir. Eğer anne ve çocuk iyi anlaşamıyorsa ve anne çalışıyorsa, evdeki anlaşmazlıklar devam edecektir. İşi bırakmak ise, bu anlaşmazlığı gideremez. Bazen, anne-çocuk ilişkisi, anne çalışmaya başladığında daha iyi bile olabilir. Çocuk bezi değiştirmek,

yemek ve ev işi ile uğraşmaktan sinirli bir hale gelen anne, işe başladıktan sonra anne sevgisinin yeniden doğması ya da güçlenmesi keyfini yaşayabilir. Çocuklar da, sabrını yeniden kazanan, tep-

kileri sakinleşen ve daha akıllıca davranan bir annenin yaşadığı huzurdan paylarını alacaklardır. Annenin yerinin evi olduğu zamanlar vardır ve böyle durumlarda, hiç kimse annenin yerini tuta-

maz. Kolaylıkla mutsuz olabilen küçük bir çocuk, eğer annesinden kısa bir süre için bile ayrı kalıyorsa ve anne bu zamanı iş takibi ya da seyahat için evden uzak kalarak geçiriyorsa, bu yüzden acı çekecektir. Öncelikle, çocuğun bağımlılık sorununu çözmek gerekir.

Küçük çocukların annelerine fazlaca gereksinim duydukları pek çok olay vardır: Anaokuluna başlarken, doğum günü kutlamalarında, hastalandığında ya da hastaneye yatırılması gerektiğinde, önemli okul olaylarında, veli toplantılarında ailede bir ölüm olduğu zamanlarda. Bu örnek çoğaltılabilir. Çocuğu ve kendisine ekonomik destek sağlamak için çalışmak zorunda olan anne, işi ve ço-

cuğu arasında seçim yapmak gibi zor bir durumda bırakılmamalıdır. O çalışırken, çocuğunun gayet iyi bir şekilde bakılacağı yuvaların ya da okul sonrası merkezlerinin bulunması gerekir ve eğer çocuğu hastalanmışsa ya da bir başka durumda gereksinimi varsa, bu durumda annenin çalıştığı işyerinin sorun çıkarmaması da önemlidir. Annelerin, çalışıyor olmaktan dolayı suçluluk duymamalarını ümit ederken, böyle bir duyguya sil baştan kapılacakları ya da evde oturmak gibi bir istek duyacakları ortamlar olmamalıdır.

Hiçbir anne, aileye mali destek sağlama zorunluluğu olmadığı sürece, sıkıcı, boğucu ve yorucu fabrika işlerinde çalışmak istemez. Bu

arada, ilgi ve istekleri, zaman ve enerjilerini ailelerine adanmak doğrultusunda olan pek çok anne vardır. Böyle bir seçimi küçük görmek, geçmişte kadını evde oturmaya zorunlu bırakan baskılar kadar, kadının kişiliğine zarar verir. Çalışan anneler ile ilgili olarak, basmakalıp formüller öne sürmek hem doğru olmaz hem de zararlıdır. Ekonomik koşulları uygun olduğu sürece, genç bir anne, evde oturmak ya da işi ile evdeki görevlerini birarada sürdürmek konusunda özgürce seçim yapabilmelidir. Ancak, hangi seçim yapılırsa yapılsın, çocuklar için zararlı olabilir gibi varsayım dayanan bir düşünceden kaynaklanan suçluluk duygusunu içinde barındırmamalıdır. ■

Çocuklarla Cinsel Konularda Konuşmalar

Cinsellik, cinsel organlar ve cinsel ilişkiden çok daha geniş kapsamlıdır; iki cins arasındaki içten ilişkileri ve erkeklik-dişilikle ilgili her şeyi de içerir.

MARTY KLEIN

“Anne,” diye sordu altı yaşındaki Lâle: “Ben nereden geldim?”

Aylardır hazırlanmasına karşın, kızının masumca sorusunu duyduğunda Nalan Hanımın bütün sinirleri birden gerildi.

Derin bir nefes aldı. Kızına, nereden geldiğini açıklamak için, anatomi ve üreme hakkında ayrıntılı bir açıklama yaptı. “Bu sinir yıpratıcı bir iş” diye düşündü. “Ama galiba başardım. Kızıma içtenlikle gülümsemeliyim” di-

ye kendi kendine konuştu.

Küçük konferansını memnunlukla bitirirken Nalan Hanım, kızının konuyu anlayıp anlamadığını kontrol etmek amacıyla ona şöyle bir baktı. “Tamam anne, anladım ama,” demişti, “ben nereden

geldim? Ayşe İzmir'den geldiğini söylüyor, öyleyse ben nereden geldim? diye ısrar etmişti.

Buradan kesinlikle anlaşılan bir şey var : Çocuğunuzla cinsellik hakkında konuşmak hiçbir zaman için kolay bir iş değildir.

Uzmanlar : “Ana-babalar iyi ya da kötü, çocuklarının en başta gelen cinsel eğitimcileridir. Bu nedenle, olabildiğince iyi bir eğitici olmak onların başlıca sorumluluklarından biridir” diyorlar.

Doğal ki, “cinsellik” cinsel organlar ve cinsel ilişki-den öte daha pek çok konuyu kapsar. İki cins arasındaki içten ilişkiler, birbirlerinin bedenleri hakkındaki duygular, birçok zevk verici dokunma ve erkeklik - dişilikle ilgili her şeyi de içerir.

Çocuğa, cinselliğın normal bir olay olduğu mesajı iletilmelidir. Bu, konuyla ilgili değerler ona doğru biçimde aktarılarak başarılabilir.

Ana babaların cinsel konularda iyi birer eğitici olmaları yolunda karşılaştıkları üç büyük engel vardır: (1) Cinsellik hakkında konuşmaktan utanmak, (2) Kendi cinsel yetersizliklerinin verdiği korku, (3) Çocukların aldıkları bu bilgilerle ne yapacakları.

Bütün bu güçlüklerin üstesinden gelebilirsiniz. Çocuğunuzun iyiliği için bunu yapmalısınız da.

CİNSEL EĞİTİMİN HEDEFİ

Cinsel eğitimin amacı hakkında çok büyük yanlış anlamalar vardır. Bunlardan biri de, çocukları, “uygulama yapmaktan” soğutmaya çalışmak olduğu yolundadır. Bu ne sağlıklı olur, ne de mümkün. Ayrıca bu, çocukları zararlı cinsel deneyimlerden alıkoymanın en etkin yolu da değildir.

Cinsel eğitimin esas amacı çocuğa şu mesajı iletmeye çalışmaktır: “Cinsellik normal bir olaydır”. Bunu da ona bilgi vererek, karar verme becerisi kazandırarak ve bu konuyla ilgili değerleri aktararak başarabilirsiniz. Bu çocuğunuzun sağlıklı cinsel gelişimi ve gelecekteki cinsel başarısı için, ona yapabileceğiniz en büyük yardımdır.

Birçok bakımdan “bilgi aktarımı” bu işlerden en kolay olanıdır. Gerçekler bellidir, görüşler ve duygular gibi

karmaşık ve değişik anlamları yoktur. Bu bilgileri çeşitli kitaplardan, ansiklopedilerden ve uzmanlardan elde edebilir ve çocuklara aktarabiliriz.

Aynı zamanda, değerler olmadan eğitimin hiçbir önemi yoktur. Her yaştaki çocuğun, verilen bilgileri birleştirebilmesi için değer sistemine gereksinimi vardır. Bu değerler, çocuğa, aldığı bilgileri nasıl kullanacağını öğretir. Böylece sorun, tehdit edici olmaktan çok, heyecanlı bir olaya dönüşür.

Cinsellik eğitimi, kısa bir bilgi aktarımı değil, uzun vadeli bir süreç olarak kabul edilmelidir.

Büyüdükçe çocuğun değişiklik isteğini hepimiz biliriz. Örneğin, yemek konusunda: İki yaşındayken yemeğinin yarısını dökmeden yiyebilmesi çocuğu sevindirir. Beş yaşında ise, ona çatal-kaşık düzmesini ve sofrayı kurmasını öğretiriz.

Buna koşut olarak, çocukların değişik yaşlarda değişik cinsel bilgilere gereksinimleri vardır. Bu nedenle “hayatın gerçekleri” hakkında yapılan tek açıklama on, on üç ya da on yedi yaşlar için yeterli olmayabilir. Çocuklar; vücut, cinsel ilişki, duygular ve üreme gibi konulara sürekli olarak merak ve ilgi duyarlar.

Bu nedenle; cinsellik eğitimini, kısa bir bilgi aktarımından çok, doğumdan itibaren başlayan, uzun vadeli bir “süreç” olarak kabul etmek gerekir. Bu da sadece

doğru bilgi aktarımının ötesinde bir olaydır. Sizinle çocuğunuz arasında özel bir ilişkiyi içerir. Bunu, çocuğunuzun sorunlarını eleştirerek değil, onu iyi dinleyerek; im etmek istediği şeyi yanıtlarak; görüşlerinizi açık bir şekilde ve doğru olarak açıklarak; ona olan sevginizi hissettirerek yapabilirsiniz.

Bu "her şeyin sorulabilirdiği" bir ana-baba olabilmenin temelidir.

çalışırsa da, bir gün, daha önceden hiç tahmin edemedikleri bir durumla karşılaşabilirler: Bir delikanlı, kız arkadaşına, "Beni seviyorsan bu iş olur." dediğinde genç kız erkek arkadaşını "Ne olacak canım hiçbir şey olmaz." diye sıkıştırdığında; işin içine alkol girdiğinde; her durum için geçerli olduğu sanılan, basit "Sakın yapma!" kuralı pek fazla yardımcı olamayacaktır.

mesajı iletiriz : "Sen bu işi becerebilirsin, sana güveniyoruz. Hayat, karmaşık görünse bile, tehlikeli değildir."

Kimi ana-babalar cinsellik konusunda 'çok' bilgi vermenin, çocukları aşırı meraklandıracağını ve denemelere girişmelerine yol açacağını sanmaktadır. Oysa, bu konuda bilgili olan çocuklar, gerekli durumlarda daha bilinçli davranacaktır. Yani, cinselliği bir tabu olarak görmeyen çocuklar, her zaman için daha akılcı ve olgun kararlara varacaklardır.

Peki, çocuğumuza bu kararları vermede nasıl yardımcı olabiliriz?

Aşağıda, çocuğunuzun böyle bir karar verirken kendine sorulabileceği bazı sorular bulacaksınız. Bu soruları öğreterek onlara yardımcı olabilirsiniz:

— Acaba, rahat mıyım?

— Acaba, baskı altında mıyım?

— Eğer biri bunu öğrenirse, neler hissederim?

— Acaba, bunun sonuçları neler olacak?

— Acaba, bu bana bir zarar verir mi?

— Acaba, yanlış bir şey olabilir mi?

— Acaba, başkaları da olayı benim gördüğüm gibi mi görüyor?

— Acaba, kendime ve ona karşı dürüst davranıyor muyum? Acaba o dürüst davranıyor mu?

ÇOCUKLARA CİNSEL KONULARDA KENDİ KENDİNE KARAR VEREBİLMEYİ ÖĞRETMEK

Çocukların, her yaşta cinsel karar verebilme becerilerine sahip olmaları gerekir. Karşıdan karşıya geçmesi gerektiğinde çocuğa; "Sakın yapma." demek yerine nasıl geçebileceğini öğretiriz. Nendense, konu cinsellik olduğunda, çocuğumuza, kendi kendilerine nasıl karar verebileceklerini öğretmek yerine, hemen; "Sakın ha!" deriz.

Her ne kadar birçok genç, bizim bu uyarımızı dinlemeye

Cinsel konularda karar verebilmeyi öğrenme, çocukluktan başlayan bir olaydır. Söz gelimi, bir küçük çocuk kendisine sırnaşıkça davranan bir yetişkine "hayır" diyebilir. Daha sonraları aynı beceri, çocukların birbirlerini öpme ya da doktorculuk oyunlarında, arkadaşlarının baskısına dayanabilmesini sağlayacaktır. Delikanlılık ve genç kızlık çağında ise aynı karar verme becerisi, onların kafalarındaki "cinsel ilişki mi, arkadaşlık mı" çelişmesini çözmelerine yardımcı olacaktır.

Ne yapacaklarını söylemek yerine, karar vermelerini öğrenmekle, çocuklara şu

KENDİ DEĞERLERİNİZİ PAYLAŞMA

Bazen çocuklara pek çok şey söyleriz. O kadar ki, bizim söylediklerimizin ne anlama geldiğini kavramakta güçlük çekerler. Zaten çocuklar, bizim ne "dediğimizden" çok, ne "yaptığımızı" önem verirler.

Bu, çocuklarımıza, "sürekli olarak" ne kadar cinsel eğitim verdiğimiz bir göstergesidir. Eğer baba, mutfakta çalışan anneye sarılıyor onu öpüp okşuyorsa, bu cinsel bir mesajdır.

Mutlak gerçekler olmasalar da, bizim kendi değerlerimiz, onlara rehber olacak, bizlere saygı duymalarını bir kez daha sağlayacaktır.

Ayrıca çocuklar, bilinçsiz olarak, çevrelerindeki cinsel değerleri de edinirler. Örneğin; evdeki gazeteler ya da televizyon birbirini baştan çıkaran insanlarla doluyorsa; cinselliğin ve şiddetin karışımı söz konusuysa; sadece güzel kadınlara ilgi gösterildiği fikri yaygınysa, çocuklar da bunlardan etkilenecektir. Çocuklarımızı bu tür etkilerden tamamen koruyamayacağımıza göre, onlara, bu durum karşısında nasıl davranabileceklerini öğretmemiz gerekmektedir.

Bizim kendi değerlerimiz, olumlu seçimler yapmalarında çocuklara rehberlik edecektir. Bu değerlerin mutlak gerçekler olmadığını da onlara söylemeliyiz. Çocuklar bu

dürüstlüğümüze saygı duyacaklardır. Hatta, onlara, bu değerlerimizin yaşamımızı nasıl daha iyi yönlendirdiğini gösterdiğimizde artan bir ilgi göstereceklerdir. Örneğin; "Banyoda yalnız olmak isterim. Bu nedenle, içeride kimse varken banyoya girmem." Ya da, "İyi tanımadığım insanlara dokunmam. Çünkü ben onlara dokunduğumda

onlar da bana dokunabileceklerini düşünürler. Bense bunu istemem." demek ve bunları uygulamak çok işe yarayacaktır.

Değerlerinizi en iyi biçimde paylaşabilmeniz için, onların neler olduğunu bilmeniz gerekir. Şimdiye değin onları pek önemsemediyseniz, şimdi bir gözden geçirmenizin zamanıdır. Hatta bunu eşi-

nizle birlikte yapabilirsiniz. Cinsellik nedir? Ne işe yarar? Onu değerli kılan nedir? Onu böylesine sömürülmeye uygun kılan nedir? Bu konular hakkında neler hissettiğinizi bilmek, sizin kendine daha çok güvenen bir eğitici olmanızı sağlayacaktır.

Değerlerinizi paylaşırken, söz gelimi, yapmış olduğu bir davranış hakkında çocuğunuzla konuşurken, onu ve bu davranışı birbirinden ayırmanız gerekmektedir.

Örneğin; herkesin içinde cinsel organı ile oynamasını istemiyorsanız çocuğunuza yaptığı işin uygun bir davranış olmadığını açıklayın. Onu, "Sen kötü bir çocuksun!" diye suçlamayın. Eğer kızınızı, küçük oğlunuzun cinsel organıyla oynarken görmüşseniz, ona: "Bunu sadece kötü kızlar yapar." demeyin. "Bizim ailede, kimse kimsenin mahrem yerlerine dokunmaz." deyin ve bunun neden böyle olduğunu açıklayın.

Yapacağınız şeylerin bir bölümü de duygularının normal olduğunu anlamalarında çocuklara yardım etmektir. Çocuklar, insanların başkalarının bedenleri hakkındaki meraklarının bir hastalık olduğunu düşünebilirler; cinsel konulardaki düşüncelerinin şeytanın işi olduğunu sanabilirler; bir akrabaları ya da başkalarıyla ilgili cinsel fantazilerinin bir günah olduğunu düşünebilirler ya da elle doyumuna ulaşırken suçluluk duyabilirler.

Onlara, her çocuğun benzer şeyler hissettiğini; hatta, çocukken sizin de aynı şeyleri hissettiğinizi söyleyin. Önemli olan, bu duyguların kabul edilmesi ve etkisiyle harekete geçilmesine gerek olmayan duygular olduklarının anlaşılmasıdır. Ne yazık

ki, çocuklar kötü bir duyguya sahip olduklarını ya da suçluluk duyduklarını size pek az söylerler. Öyleyse, bu tür soruları sizin sormanız gerekecektir.

Cinsellik konuşulurken oluşacak gerginlik ve utangaçlık, büyüklerce, çocukluklarındaki yanlış düşüncelerine ilişkin kimi anılar anlatılarak giderilebilir.

Mizahi bir yaklaşım, bir iki espri, bu konuda hem çocuğun, hem de ana-babanın duyduğu rahatsızlığı yenmede çok işe yarayacaktır. Örneğin; çocukluğunuzdaki yanlış düşüncelerinizle ilgili hikâyeler, aradaki utangaçlığı ve gerginliği yumuşatabilir. Bu olaylara gülmesine izin verildiğinde ya da kendi başından geçenlerle ilgili espri yapılabildiğinde her ikiniz için de konuşmak çok daha rahat olacaktır.

Bu konuda kitaplar ve öteki yayınlarda size yardımcı olabilirler. Birlikte ya da ayrı ayrı okuyup bunlar üzerinde çocuğunuzla tartışabilirsiniz.

NE ZAMAN BAŞLAMALI

Ana-babaların en çok merak ettikleri nokta, cinsel eğitimin ne zaman başlaması gerektiğidir. Çocuklar cinsel mesajlarla doğumdan itibaren karşı karşıya kaldıklarına göre, bu eğitime erken başlamaktan başka bir seçenek yoktur. Bu, çocuklar fazla büyümeden ve sorular daha karmaşıklaşmadan, size bir deneyim avantajı sağlayacaktır.

Peki, ya hâlâ başlamadıysanız? "Üzülme" diyor uzmanlar, "çok geç değil, hemen bu hafta başlayabilirsiniz." Örneğin, şu bir yol olabilir :

"Ahmet, şimdiye dek seninle bedenim /küçük kız kardeşim /kızlar /biriyle çıkmam (Duruma hangisi uyarsa onu seçin) hakkında pek konuşmadık. Belki de şimdi konuşmanın tam zamanı." Unutmayın, bütün kaçırdıklarınızı bir konuşmada "tamamlamanız" olanaksızdır. Bu nedenle, kendinizi fazla baskı altına almayın.

Şu tip açık sorular sorarak başlayabilirsiniz: Neyi merak ediyorsun? Başka çocuklar ne hakkında konuşuyorlar? Ne olmasını bekliyorsun?

Çocuğunuzla konuşurken beden bölümleriyle ilgili doğru sözcükler kullanın; penis, vajina, meme ... gibi. Ona; dirsek, omuz, parmak gibi sözcükleri nasıl doğru olarak öğretmeye çalışıyorsanız; bu tür sözcükleri de öylece öğretmelisiniz. Bedenin cinselle ilgili bölümlerine, çocukça isimler vermek (çük, yılan kovuğu, balon... gibi) hem sizin tedirginliğinizi hem de çocuğunuza güvensizliğinizi yansıtır.

TELEVİZYONUN ROLÜ

Kuşkusuz televizyon, çocuklar için cinsellik konusunda, cinsel tiplerin pek iyi yapılmadığı ve çoğu zaman yanlış bilgilerin verildiği en yaygın araçtır. Öte yandan size çok uygun "öğretici durumlar" da yaratır. Bu durumlarda, cinsellik konusunda dersler verebilirsiniz. Televizyon sık sık şu mesajları iletir.

— Cinsel ilişki, erkeklerin kadınları zorladığı bir olaydır.

— Cinsellik, kadınların erkekleri kullanmakta yararlandıkları bir araçtır.

— Kadınlar, en çok, sert ve saldırgan erkekleri beğenirler.

— Kadının değeri seksiliğinde yatar.

— Doğum kontrol diye bir şey yoktur (ya da gereksizdir).

— 30 yaşından sonra cinsel hayat biter.

***Konuşurken
tedirginlik
duyuyorsanız,
büyüklerinizin
sizlerle bu
konularda hiç
konuşmadıklarını
söyleyebilirsiniz.***

Bu tür anlatımları, çocuğunuzla yapıcı bir tartışmaya girmekte kullanın. "Acaba; kadın, böyle davranılması hakkında ne düşünüyor? Acaba, kendini nasıl görüyor? Acaba, onlara ne olacak? ... Acaba, sen onun yerinde olsaydın ne yapardın?" gibi sorular sorun.

Reklâmlar da en az öteki programlar kadar tartışma or-

tamı sağlar. Cinselliğin, ürünleri satmak için nasıl kullanıldığını, bir romantiklik ya da esrar perdesi şeklinde nasıl sergilendiğini, erkeklerin genellikle güçlü ve uzman olarak gösterildiklerini ve sağlıklı kadın-erkek ilişkilerinin tümünün ne kadar ender ortaya konduğunu belirtip, onlara açıklamalarda bulunabilirsiniz.

KENDİ TEDİRGİNLİĞİNİZİ NASIL YENECEKSİNİZ

Birçok ana-baba, çocuklarıyla cinsel konularda konuşurken, bir tedirginlik duyarlar. Üstelik, uygunsuz buldukları için, bu duygularını saklamaya ya da inkâra kalkışarak işleri daha da

kötüleştirirler. Ne yazık ki, bu durum, ana-babaların öylesine yapmak istedikleri "o konuşmayı" olumsuz biçimde etkiler.

Genellikle bu tedirginlik aşağıdakilerin bir ya da birkaçından kaynaklanır :

— Çocuklara, cinselliğin özel ve tartışılmaması gereken bir konu olduğunun öğretilmesi.

— Kötü bir öğretmen olma korkusu; bu konuda bir uzman olmadığınızın ortaya çıkacağı endişesi ya da çocuğunuza bir zarar verme korkusu.

— Doyumsuz bir cinsel hayata sahip olmanın verdiği utanç.

— Bu konuda daha iyi olmanız gerektiği yolundaki kişisel eleştiriniz.

— Çocuğunuzun da cinsel duyguları olduğunu anlamının verdiği rahatsızlık.

— Sizin de cinsel duygulara sahip olduğunuzu dile getirmenizin verdiği utanç.

Bu konudaki tedirginliğinizi yenmenin en iyi yolu, onu itiraf etmektir. Konuşma sırasında tedirgin olduğunuzda : “Bu konularda konuşmak bana çok zor geliyor.” ya da “Babam, bu konularda benimle hiç konuşmamıştı. Bu nedenle, bu iş bana biraz zor geliyor. Ama bu, ikimiz için de önemli bir konu. Bak şimdi...” türünden yollar deneyebilirsiniz.

Çocuğunuzun, cinsellik hakkında konuşmanın ne denli tedirgin edici bir iş olduğuna ve sizin de bunu iti-

ÇOCUKLARIN CİNSELLİK KONUSUNDA BİLMESİ GEREKENLER

Aşağıdakiler, çeşitli yaşlarda, cinsellikle ilgili merak konularıdır :

İki-Üç yaş arası - Vücutların araştırılması : Değişik kısımlar nelerdir? Ne iş yaparlar? Erkekler ve dişiler birbirlerinden nasıl ayrılır? Banyodaki çıplaklık büyük ilgi çeker ve "özel" olma kavramı oluşmaya başlar.

Üç-dört yaş arası - Özellikle, üremeye ilişkin gerekli ve doğru açıklama-

nın yapılması, karmaşık şeyler için gizemli açıklamaların sıklaşması. Okul öncesi çağdaki çocuklar sık sık farkında olmadan cinsel organlarına dokunurlar. Eğer herkesin önünde yapmamasını istiyorsanız (kızıp eleştirmeden), onu, bu işi özel yerlerde yapmaya yöneltin.

Beş-altı yaş arası - Çocukların, yetişkinlerin cinsel davranışlarını taklit etmeleri ve cinsel oyunları sizi şaşırtabilir. Çocuklar cinsel konulardaki durumunuzu kavradıktan sonra, bazı şeyleri sizden saklamaya başlarlar. Bu anlar, cinsel konularda konuşmanın ve cinsellik konusunda açık olmaya yönelmenin bütün aile

üyeleri için en uygun olduğu anlardır.

Eğer çocuğunuzun doktorculuk ya da başka bir cinsel oyun oynarken -ki bu evrensel ve genellikle zararsız bir oyundur- yakalamışsanız, bu konuda açıklığı başlatabilir ya da daha başka bir zamanı bekleyebilirsiniz. Burada önemli ve kritik olan noktada, çocuğu bunun için "cezalandırmamak" tır.

Yedi-dokuz yaş arası - Bu yaşlardaki bütün kızlar aybaşı olayı için hazırlanmalıdır. Aynı zamanda erkek çocuklara da bu konuda bilgi verilmelidir. Çocuklar, ana-babalarının ve öbür kardeşlerinin bedenlerine bakarak, kendi bedenlerinin normal olup olmadığını sık

raf edebildiğinize tanık olması ne güzel bir şeydir.

Bazen bir konuda konuşmak size çok zor gelecektir. Her ne kadar o konuda konuşmaktan kaçınmak, sizin tedirginliğinizi o an için azaltsa da bu, çocuğun pek bir işine yaramayacaktır. Cinsel bilgileri yeterli ve karar verme becerileri gelişmiş bir halde ergenlik çağına adım atmalarının, hem çocuğunuz hem de sizin için daha az korkulacak bir durum olduğunu hiç aklınızdan çıkarmayın.

Cinsel konularda çocuklarınızla konuşurken, doğal olarak, kendi cinsel yaşamınızla ilgili sorular da ortaya çıkacaktır. Bu birçok ana-babayı rahatsız eden bir du-

Çocuğun cinsellik eğitimi; bu eğitimi veren büyüklerin ve aynı zamanda geleceğin ana-baba ve eşlerinin de eğitimidir.

rumdur. Belki de bu, kendi sorunlarınızı çözmeniz için size bir sonuç verecektir. Unutmayalım, bugünlerde pek çok konu bizleri rahatsız etmekte. Eğer bunun kaynağı çocuklarımızın soruları ise, bu bizi sınırlandırmemelidir.

Birçok konuda olduğu gibi, cinsellik eğitimi, aynı zamanda kendi kendinizi de eğittiğiniz bir konudur. Bu çocuk yetiştirmenin en zor yanlarından; fakat aynı zamanda en önemlilerinden de biridir. Uzmanların dediği gibi; "Siz, sadece çocuğunuzu eğitmiyorsunuz. Aynı zamanda geleceğin annesini, babasını ya da eşlerini de eğitiyorsunuz." Bundan daha önemli ne olabilir?

sık merak ederler. Düzenli değişiklikler konusunda yapılan bir açıklama ve bu değişikliklerin herkeste biraz farklı olduğunu söyleme, onları rahatlatacaktır.

Birçok çocuk, kafalarındaki, aile üyeleriyle ilgili fantezilerden rahatsız olur. Onlara, herkesin böyle düşüncelere sahip olabileceğini söylemek yararlı olacaktır. Ayrıca, bunlara karşı bir şey yapılmaması gerektiğini de belirtmeliyiz. Bu yaşlarda, aynı cinsten çocuklarla cinsel oyunlar normaldir ve ileride bir eşcinselliğe yol açmaz.

On-on iki yaş arası - Gençlerin yarısından çoğu, on üç yaş dolayında ergenliğe erişirler. Ergen-

lik, üç ya da beş yıl süren bir süreçtir. Kendi başına bir olay değildir. Herkesin görebildiği bedensel değişikliklerin yanı sıra duygusal değişiklikler de getirir. İşte bu duygusal değişiklikler iletişimi hem zorlaştırır, hem de son derece gerekli kılar.

Bu yaş ana-babaların çocuklarını kucaklayıp öpmeyi genellikle bıraktıkları çağdır. Ama yine de çocuklar hâlâ bedensel yakınlığa gereksinime duyarlar. Ayrıca düş azması, öpüşme ve arkadaş etkisi gibi konularda bazı özel ve yararlı bilgilere de gerek vardır.

On üç yaş ve daha sonrası - Bu yaşlarda pek çok genç, ciddi bir biçimde ve genellikle suçluluk duy-

gusu içinde elle doyuma yönelirler. Vücutta harekete geçen yeni yeni hormonlar birçok fanteziye yol açar ve bu çocuğu "normallik" (özellikle eşcinsellik) konusunda kuşkuya düşürür.

Vücut hakkında aşırı bir ilgi ortaya çıkar. Erkekler, genellikle, penislerinin boyundan ve sık sık dikleşmesinden endişelenirler. Kızlar ise, genellikle, memelerinin boyutları hakkında endişelenirler. Gençler, ilişkiler hakkında çeşitli düşüncülere sahip olmaya başlarlar. Arkadaşlarının ya da özel birinin bu yoldaki baskılarına nasıl hayır diyebileceklerinin kaygısını çekerler.

ÇEV: HAMDİ ERKUNT

Erken Ergenlik

JOAN COSTELLO

Kimi çocuklarda, erken başlayan ergenlik, ana-babayı korkutmamalıdır. Bir doktorla konuşmak ne denli doğru ve sağlıklıysa, alay ve aşağılama da o denli sağlıklı bir davranıştır.

Erkek ve kızların üreme çağına başlaması anlamına gelen ortalama ergenlik yaşı, aşağı yukarı on-oniki buçuk yaş dolayısıdır. Ergenlik çağına girilmesi, bu yaşın iki yıl öncesinde ya da sonrasında da normaldir.

Bedensel cinsel farklılıkların belirginleşmesi ile ortaya çıkan ergenlik başlangıcından tam ergenliğe ulaşmak, yaklaşık iki-üç yıl alır. Çocukların daha dokuz ya da on yaşından itibaren bedenlerinde yağlanma oluşur (bu yağlar kızlarda daha kalıcıdır) ve göğüs uçları, erkeklik bezi ve vücut kılları gibi birtakım ikincil cinsel özellikler ortaya çıkmaya başlar. Erkeklerde kısa sürede ortadan yok olan geçici göğüs terlemeleri olabilir. Kalımsal özelliklerden ve yaşanan çevreden dolayı, ergenlik çağı belirtilerinde kimi farklılıklar olabilir. Bu nedenle, ergenliğin ortalama yaşı ile ilgili ana-babalar için en iyi rehber akrabalarının ergenlik yaşıdır.

Erken Ergenlik: Uzmanlara göre erken ergenlik, kızlarda yaklaşık sekiz, erkeklerde ise, yaklaşık dokuz yaşında başlayan bir dönemdir. Erken ergenliğin çeşitli nedenleri vardır ve bu nedenler mutlak bir tehlike anlamına gelmez. Yapılacak en sağlıklı davranış, hemen birtakım sonuçlara varmadan, ol-

gun bir biçimde davranmak ve durumu bir doktorla konuşmaktır. Çocuğunuzda erken cinsel gelişmeye dair izler farketmişinizde, doktorla oturup tüm sorularınızı yanıtlamaya çalışın. Durumu çocuğunuzla konuşmadan önce bu konuda bilgi sahibi olmanız son derece önemlidir. Ters durumda, sizin telaşlı davranışınız sorunu olduğundan daha büyük bir biçime sokabilir. Erken ergenlik ender rastlanan bir olaydır, ama çocuklar, genellikle ana-babalarından daha önce ergenlik çağına girdiklerinde, aslında "normal" olan bir ergenlik bile ana-babaları telaşa düşürebilir.

Davranış Değişikliği: Bedende salgılanan hormonlar birtakım değişikliklere yol açar ve çocuğun kendi davranışları hakkında kuşkuya düşmesine yol açar. Bedensel büyüme, güç, ikincil cinsel özellikler, huzursuzluk, karşı cinse karşı ilgi gibi değişiklikler biyolojik değişiklikler sonucu ortaya çıkmalarına karşın ruhsal dünyayı etkiler. Bu konuların ruhsal etkilerini de yine psikolojik yollardan ele almak gerekir. Bu durumda çocuklar, ailenin yardımına gereksinim duyarlar. Alay ya da aşağılama son derece kötü etkiler bırakabilir. Her ne kadar çocuğun geçirdiği deği-

şiklikler ve duygusal karmaşa size komik gelse de, birlikte gülmedikçe bu tür olaylarla kesinlikle alay etmeyin.

Hoşgeldin Töreni: Ergenlik çağına geldiklerinde, çocuklara bedensel gelişmelerinde hangi çağ içinde bulduklarının açıklanması gerekir. Aileler çocukların bu çağa girmelerinde onlara her türlü yardımı yapmalıdırlar. Hatta, bu çağa girildiğinde ufak bir tören bile yapılabilir.

Gençlik Dönemine Geçiş: Çocuğunuz, ergenliğe, ister erken ister zamanında ulaşsın, bu konuda arkadaşlarından büyük ölçüde etkilenecektir. Arkadaşlarının bilgisi ve deneyimleri çocuğu etkileyecektir. Kendinizi bu konuda bilgisiz hissediyorsanız, ilgili kitaplar okuyup bilginizi arttırın ve bu konuları çocuğunuzla tartışabilecek düzeye erişmeye çalışın. Bu sayede çocuklarınız delikanlılığa ve genç kızlığa daha bilgili bir şekilde geçecek ve sorun yaratabilecek durumlarda kendilerine güvenerek hareket edeceklerdir.

Övgünün ve Eleştirinin Yeni Yolları

Övgü, sanıldığı gibi, çocuğun kendine güvenini sağlamaz ya da pekiştirmez. Onda gerginliğe, "gerçek yüzünü" göstermek için daha çok yanlış davranış göstermeye neden olacaktır.

Dr. HAIM G. GINOTT

UÇAN KÜLTABLASI OLAYI : DERS ALINMASI GEREKEN BİR OLAY

Bir hafta sonu tatili sonrasında ve sabahın erken saatlerinde bir hanım, arkadaşına telefon ediyordu. Sesi çılgın gibiydi: "Bak ne oldu biliyor musun? Bak şimdi, hepimiz arabanın içinde, tüm aile İstanbul'dan İzmir'e altı yüz kilometre yol geldik. İsmail arka koltukta yol boyunca hiç ses çıkarmadan, adeta bir melek gibi, ama düşünceli bir şekilde oturdu. Onu böyle görünce ben de kendi kendime, onun bir övgüyü hak ettiğini düşündüm. Tam İzmir'e yaklaşırken ona dönüp, "Sen çok iyi bir çocuksun İsmail. Öyle uslu bir çocuksun ki, seninle övünüyorum," dedim.

"Aradan bir dakika geçmemişti ki, sanki başımdan aşağıya kaynar sular döküldü. İsmail kapıdaki kültablasını söküp içindeki tüm külleri üzerimize boşalttı. Sigara izmariti, çöpler, küller, havada uçuşuyordu. O sıkışık trafiğin içinde hepimiz öksürükten adeta boğulacaktık. İnan, eğer etrafımızda başka arabalar olmasaydı onu o anda öldürebilirdim. Beni

en çok kızdıran şey ise, onu daha bir dakika önce övmüş olmamdı. Acaba çocukları övmek artık pek iyi bir şey değil mi?"

Olaydan birkaç hafta sonra İsmail bu patlamasının

sebebini kendiliğinden açıkladı. İsmail yol boyunca ön koltukta annesi ile babası arasına sokulmuş olan küçük kardeşinden nasıl kurtulabileceğini düşünüyordu. En sonunda aklına, eğer araba orta-

dan ikiye ayrılırsa, annesine ve babasına bir şey olmayacağı, ama bebeğin ikiye ayrılacağı fikri gelmişti. İşte tam o sırada annesi de onu çok iyi bir çocuk olduğu için övmüştü. Bu övgü onu çok utandırmış ve ana-babasına bu övgüyü hak etmediğini göstermek istemişti. Böylece etrafına bakınca, gördüğü ilk şey olan küllüğü almıştı ve..... olayın gerisini daha önce gördünüz.

YAPILAN İŞLERİ Mİ, YOKSA KİŞİLİĞİ Mİ ÖVMELİ?

Çoğu kimse övgünün, çocuğa "kendine güven duygusu" verdiğine ve onun kendisini güvencede hissetmesini sağladığına inanır. Ama gerçekte övgü, çocukta gerginliğe ve yanlış davranışa yol açabilir. Acaba neden? Birçok çocuk zaman zaman ailesi hakkında pek de iyi şeyler düşünmez. Ana-babaları onlardan övgü ile söz etikleri zaman da, çocuk bu övgüleri kendi hakkındaki oldukça farklı görüşlerinden dolayı kabul etmeyebilir. Onun gözünde kendisi, daha biraz önce annesinin ağzına bir fermuar takmayı ya da kardeşinin hastanelik olmasını düşündüğü için "iyi" bir çocuk değildir. Çocuk övüldükçe, ailesine "gerçek yüzünü" göstermek için daha çok yanlış davranış örneği gösterecektir. Kimi ana-babalar, tam övgüden sonra çocuklarının o iyi hallerinden sıyrılıp sanki söyleneni kabul etmiyormuşçasına, vahşi bir şekilde davrandıklarını söylüyorlar. Belki de çocuğun bu tür hareketleri onun kendi hakkındaki gizli görüşlerini yansıtmak için kullandığı bir iletişim yoludur.

ARZULANAN ARZULANMAYAN ÖVGÜ

Tüm bunlar artık övgünün kullanılmayacağı anlamına mı geliyor? Hiç de değil. Ama övgünün de aynı penisi- lin gibi, öyle rastgele kullanılmaması gerektiği anlaşılıyor. Ana-babanın, çocuğun ilacını verirken uyması gereken kimi koşullar ve önemli noktalar vardır. Bu kurallar, ilacın verilme zamanı, dozu; önemli nokta ise, çocuğun bir alerjisi olup olmadığına dikkat etmektir. Duygusal ilaçları verirken de ana-babanın uyması gereken benzer kurallar vardır. En önemli kural ise, övgünün, çocuğun karakterine ya da kişiliğine yönelik olmayıp, onun çabalarına ve yapmış olduğu işlere yönelik olmasıdır.

Çocuk, ana-babası için, tesadüfen olumsuz şeyler düşündüğü bir anda övülürse, ana-babanın hiçbir şekilde anlamayacağı ters tepkiler gösterebilir.

Çocuk bahçeyi temizlediğinde, çocuğu yalnızca bahçeyi temizlediği için değil, temizliği yaparken gösterdiği çaba için de övmek gerekir. Onun ne denli iyi biri olduğunu söylemek hem çok gereksiz, hem de uygun olmayan bir davranıştır. Övgü dolu sözler, çocuğun kendi kişiliği hakkındaki karmaşık gö-

Övgü, karakter ve kişiliğe yönelik değil, çaba ve işlere göre yapılırsa yerini bulur.

rünüşünü değil, onun yaptıklarının gerçekçi bir resmini yansıtmaktadır.

Aşağıdaki örnek, arzu edilen biçimdeki bir övgüyü yansıtmaktadır : Sekiz yaşındaki Cem, bahçeyi bir güzel temizlemişti. Yaprakları süpürmüş, çöpleri toplamış ve garajı düzenlemişti. Annesi bu temizlikten çok etkilenmiş ve onun çabalarını ve yaptıklarını övmeyi şöyle gerçekleştirmişti :

ANNE - Bahçe o kadar pisti ki, böyle temiz görünce, onun bir günde temizlediğine inanmadım.

CEM - Ben temizledim.

ANNE - Ama her yer yaprak, çöp ve dağılmış aletlerle doluydu.

CEM - Tümünü ben temizledim.

ANNE - Çok büyük bir iş!

CEM - Evet biraz öyleydi.

ANNE - Bahçe şimdi öyle temiz olmuş ki, onu seyretmek büyük bir zevk.

CEM - Çok hoş.

ANNE - Sağol, oğlum.

CEM - (Yüzünde geniş bir tebessümle) Bir şey değil anne.

Annesinin bu sözleri sayesinde Cem çabalarından ve yaptıklarından gurur duymuştu. O gün babasına da bahçeyi göstermek ve yine gururlanmak için akşamın olmasını adeta iple çekmişti.

Yukardakinin tersine, çocuğun kişiliğine yönelik şu

övgüler hiç bir işe yaramayacaktır.

"Sen çok harika bir çocuksun."

"Sen annenin küçük yardımcısısın."

"Sen olmasaydın ben ne yapardım."

Bu tür laflar, çocuğu tehdit edip, onu endişelendirebilir. Çocuk, harika biri olmaktan çok uzak olduğunu ve hiç bir zaman o aşamaya erişemeyeceğini düşünebilir. Bu nedenle, çocuk kötü duruma düşeceği bir zamanı beklemektense, uçan küllük olayında olduğu gibi böyle bir durumu kendi yaratabilir.

Övgüler, çocuğun kişiliği hakkındaki karmaşık görünüşü değil, yaptıklarının gerçekçi resmini yansıtmalıdır.

Aynı güneş ışığı gibi, doğrudan iltifatlar ve övgüler de insanı köreltir ve rahatsız eder. Birine, onun bir melek gibi harika ve çok alçak gönüllü biri olduğunu söylemek, onu oldukça utandırır. Böyle bir durumda insan en azından bu övgünün bir kısmını yadsıma gereği duyar. Herkesin önünde kalkıp "teşekkür ederim, dediklerinizi aynen kabul ediyorum, ben gerçekten harika biriyim" de diyemez. Ayrıca, kendi kendine de açıkça "Ben çok harika biriyim, çok alçak gönüllü, iyi ve güçlüyüm" diyemez. Bu namuslu bir davranış olmayacaktır.

Ayrıca böyle bir doğrudan övgüyle karşılaşan biri, bu övgüyü yapan hakkındaki da kimi şeyler düşünebilir. Örneğin, büyük bir

olasılıkla, "Eğer benim böyle biri olduğumu sanıyorlarsa, kendileri de pek zeki olmasalar gerek" diye düşünebilir.

SÖYLEDİKLERİMİZ VE ÇOCUKLARIN BUNLARDAN ÇIKARDIĞI ANLAMLAR

Övgüler, çocukların kişilik özelliklerine yönelik değil, onların çabalarına ve başarılarına yönelik olmalıdır. Övgülerimizi öyle bir biçimde söylemeliyiz ki, çocuklar bunlardan kendileri hakkında olumlu anlamlar çıkarabilsinler. On yaşındaki Kaan, babasına bodrumu düzeltmesinde yardım etmişti. Bu sırada kimi ağır mobilyaları da itirmek zorunda kalmıştı.

BABA - Bu ağır tezgâhı da itirmek çok zor.

KAAN - (Gururla) Ama ben ittim.

BABA - Çok güç gerektiren bir iş.

KAAN - (Kaslarını gerekerek) Ben kuvvetliyim.

Bu örnekte baba, işin zorluğunu vurgulamıştır. Çocuğun kendisi de bundan kendi hakkında olumlu bir nokta

Çocuğun davranışları, yaptıklarından gurur duyabileceği şekilde değerlendirilmelidir.

çıkarmıştır. Eğer babası "Çok güçlü birisin" deseydi, Kaan'da "Hayır, hiç de değil, sınıfta benden güçlü çocuklar var" diye yanıtlayabilirdi. Bu durumu da, büyük bir olasılıkla sonuçsuz, sıkıcı bir tartışma izleyebilirdi.

SESSİZ İFADELER VE ÇOCUĞUN KENDİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ

Övgünün iki yanı vardır: Bizim dediklerimiz ve çocukların bunlardan çıkardığı anlamlar. Söylediklerimiz açık bir biçimde çocuğun çabasını, işini, başarısını, yardımını, ilgisini ya da yaratıcılığını övmelidir. Övgülerimizi öyle biçimlendirmeliyiz ki, çocuk ne olursa olsun her zaman bunlardan

**Kişi, herkes içinde
“Ben gerçekten
söylediğiniz kadar
mükemmelim,”
diyemeyeceğinden,
bu biçimde
övülmemelidir.**

kendi kişiliği ile ilgili bir gerçeği çıkarabilsin. Sözlerimizin çerçevesi, çocuğun, üzerine kendi hakkında olumlu bir resimden başka bir resim yapamayacağı büyük bir tuval gibi olmalıdır. Aşağıdaki örnekler bu noktayı işlemektedir.

Yardımcı övgü : Arabayı yıkadığın için sağol, adeta yeni gibi oldu. **Çıkarılabilecek anlam :** İyi bir iş yaptım. Yaptığım işi övüyorlar. (**Yardımcı olmayacak bir övgü :** : Sen bir meleksin).

Yardımcı Övgü : Geçmiş olsun kartın çok hoşuma gitti. Çok güzel ve espiriliydi. **Çıkarılabilecek anlam :** İyi bir zevkim var. Bundan böyle yaptığım seçimlere güvenebilirim. (**Yardımcı olmayacak bir övgü :** Sen her zaman böyle ilgili birisin).

Yardımcı övgü : Şiirin beni yürekten etkiledi. **Çıkarılabilecek anlam :** Şiir yazabildiğim için çok memnunum. (**Yardımcı olmayacak bir övgü :** Bu yaşına karşın çok iyi bir şairsin).

Yardımcı övgü : Yaptığın kitaplık çok güzel olmuş. **Çıkarılabilecek anlam :** Elin-den iş gelen biriyim. (**Yardımcı olmayacak bir övgü :** Sen çok iyi bir marangozsun).

Yardımcı övgü : Mektubun beni çok sevindirdi. **Çıkarılabilecek anlam :** Başkalarını mutlu edebiliyorum. (**Yardımcı olmayan övgü :** Mektup yazmakta üstüne yok).

**“Sen iyi bir
marangozsun,”
yerine,
“Yaptığın kitaplık
harika olmuş,”
övgüsü,
sanıldığında da
daha olumlu bir
etki yapar.**

Yardımcı övgü : Bulaşıkları yıkaman övgüye değer doğrusu. **Çıkarılabilecek anlam :** Yardımcı olabilen biriyim. (**Yardımcı olmayan bir övgü :** Hizmetçiden daha iyi bir iş yaptın).

Yardımcı övgü : Yanlışlıkla çok para ödediğimi söylediğin için teşekkür ederim. Bu çok övgüye değer bir davranış. **Çıkarılabilecek anlam :** Namuslu biri olduğum için çok memnunum. (**Yardımcı**

olmayan övgü : Sen çok namuslu bir çocuksun).

Yardımcı övgü : Yazdığın yazı bana birtakım yeni fikirler kazandırdı. **Çıkarılabilecek anlam :** Orijinal fikirlerim var. (**Yardımcı olmayan övgü :** Yaşına karşın iyi yazıyorsun, ama doğa! olarak daha öğrenmen gereken çok şey var).

Böylesine tanımlayıcı konuşmalar ve çocuğun çıkarmış olduğu olumlu sonuçlar ruh sağlığının temel yapı taşlarıdır. Çocuk bizim konuşmalarımızdan çıkardığı sonucu sonradan kendi kendine yineler. Çocuk tarafından yinelenen bu olumlu ifadeler, büyük bir ölçüde onun kendi hakkındaki ve çevresindeki dünya hakkındaki iyi düşüncelerini belirler.■

ÇEV: HAMDİ ERKUNT

Çocuklar Niçin Yalan Söyler?

Jane Marks

Çocuğun gerçek olmayan şeyleri söylemesi nasıl karşılanmalıdır? Böyle bir davranışı alışkanlık haline getirmemesi sağlanabilir mi? Böyle bir olasılık var mıdır?

Çocuklar, doğruluk konusunda ilk önemli dersleri bizden alırlar, doğruyu söylemeyi ancak bizden öğrenirler.

Altı yaşındaki Hale, odasında, bebeğinin kırpılmış saçlarının sağa sola saçılmış olduğu bir durumda yakalanıyor ve hiddetle :

“Hayır, bebeğin saçlarını ben kesmedim!” diye haykırıyordu.

“İnan bana baba, bütün

notlarım 'pekiyi' idi” diyordu küçük İnan. “Eğer karne mi kaybetmeseydim, hepsini sana gösterecektim.” diye devam ediyordu.

Eğer sizin çocuğunuz da böyle davranışlar gösteriyorsa şaşırmanız yersiz. Çünkü, bu durumda olan sadece siz değilsiniz. Nedense, toplumumuzda dürüst olmaya “aşırı” bir önem veriliyor. Öyle ki, iyi arkadaşlıklar kurmak, söz dinlemek, kendini

daha iyi kontrol etmek, hatta daha iyi bir öğrenci olmak gibi konular bile bunun yanında pek önemsiz kalıyor.

ÇOCUĞUN İLK YALANI

Çocukların, gerçek olmayan şeyleri söylemesi, yalanlar uydurması bizi çok şaşırtır ve üzer. Bir ana-baba, bunların alışkanlık haline gelmesini acaba nasıl

önleyebilir? Onun gerçeği itiraf edeceğini umarak, alaylı bir biçimde, "ya öyle mi" diye yanıt mı vermeli? Oturup ondan gerçeği anlatmasını mı beklemeli? Yoksa, ona hemen "güven" üzerine bir vaaz vermeli ve ondan yaptığının ne kadar kötü bir şey olduğunu düşünmesi mi istenmeli.

"Bu yöntemlerin hiçbiri değil." diyor, konunun uzmanı. "Yalan bütün çocuklar söyler. Bu, ana-baba için şaşırtıcı bir durumdur. Hele olay ilk kez gerçekleşiyorsa biraz da büyütülür ve durum daha da kötüleştirilir." diye ekliyor.

Sizce, İnan'ın karnesi gerçekten kayboldu mu? Hayır. Bunu hem siz biliyorsunuz, hem de o. Fakat, gerçeği öğrenmek ve istenilen yanıt almak için ona; "İnan, bana doğruyu söyle!" diye bağırmanızdır. Çünkü, yarattığınız korku, büyük bir olasılıkla gerçeği söylemekten onu alıkoyacaktır. Doğruyu korkutarak öğretemezsiniz. Korkutularak alınmış her yanıt, "doğru"ya olan saygının değil, tehditlerinizin ürünüdür. Uzmanımız, şöyle diyor :

"Aslında böyle davranarak olayı bir güç mücadelesine dönüştürüyor, çocuğu karşılık vermeye zorluyorsunuz. Böyle mücadelelere giren çocuklar ana-babalarını kızdırdıkça kendilerini daha güçlü hissederler. Başarılı olduklarını gördükçe aynı şeyleri tekrar yaparak söylenenleri umursamayıp oralı olmayarak ya da yalan söyleyerek güçlerini göstermek isterler."

Aslında şöyle bir tepki

daha iyi sonuçlar verebilir. :

"Demek karneni kaybettin. Belki de bu, benim bile kaybetmek isteyeceğim bir karneydi. Diyelim ki; karneni bu kadar kolay kaybettin; ne diye yeniden bir karne doldurup postayla sana göndermesini öğretmeninden istemiyorsun?" İşte, onu yakaladınız. Yalanına kanmadığınızı ona gösterdiniz; daha arkadaşça ve daha etkili bir biçimde.

Hemen hemen her çocuk yalan söyler. Yalan karşısında ne yapılmalı? Alay mı etmeli, vaaz mı vermeli, yoksa...

Kedinin bıyıklarını koparıp da bunu itiraf etmekten kaçınan dört yaşındaki Ayça'ya nasıl bir tepki gösterilmeli? Uzmanımız, çocuğu böyle bir davranışta bulunan çoğu annenin hem öfkelenebileceğini hem de endişe duyabileceğini söylüyor. Biraz daha bilgili anneler, çocuğuna; "Ayça, sen anene nasıl yalan söylersin?" diyebilir. Doğru olan konunun hemen üstüne gitmek, çocuğun saklamaya çalıştığı durumu ortaya çıkarmaktır. Şöyle ki:

ANNE : Oh, zavallı Tekir! Acaba ne zaman bıyıkların yeniden çıkacak?

AYÇA : (Kendini savunurcasına) Ama anne, bunu ben yapmadım.

ANNE : (Gayet normal bir biçimde) Bunu kimin yaptığını sormadım. Asıl konu kedilerin dar yerlerde sağa sola çarpmadan ilerlemeleri için bu bıyıklara ihtiyacı olduğu.

AYÇA : Aa! Bıyıklar bu işe mi yarıyormuş? Sadece oyun oynuyordum, ona zarar vermek istememiştim.

ANNE : (Sıcak bir biçimde) Tamam, tatlım. Bunu söylediğine sevindim. Fakat artık, bıyıklarını kesmenin Tekir'e zarar verdiğini biliyorsun. Umarım, bunu unutmaz ve bir daha böyle şeyler yapmazsın. Zaten önemli olan da budur.

Bazen, büyük çocuklar yalan söylediğinde ana-babalar sakin olmakta güçlük çekebilirler. Örneğin; on dört yaşındaki genç eve gelme vaktini çok iyi bildiği halde, saat on ikide kapıyı çalabilir. Kendine, niçin bu kadar geç kaldığı sorulduğunda; filmin geç bittiğini ya da otobüsün bozulduğunu öne sürebilir. Bu gibi durumlarda, sakin olmak bir yana, alaylı bir gülüşle ondan bunu "kanıtlamasını" isteyebiliriz. Hatta yalancılıkla da suçlayarak, akşamları onun dışarı çıkmasını tamamen yasaklayabiliriz. Fakat, uzmanlara göre, böyle bir yaklaşım, ana-baba ve çocuk arasındaki mesafeyi

Ana-babalar için, çocuğun eve geç gelmesinden çok, güvencede olması önemlidir. Ancak bu endişenin, can güvenliğinden kaynaklandığı ona hissettirilmelidir.

daha çok açmakta, çocuğu yalana zorlamakta, düşmanlık ve savunma hissini kamçılmaktadır. Bunun yerine aşağıdaki gibi bir yol denemek daha etkili olacaktır:

“Bak oğlum, bana olmadık hikâyeler anlatma. Bu ne senin, ne de benim işime yarar. Senin saat 12'den önce evde olmanı istiyorum. Bir iki dakika gecikmen önemli değil. Ama saat 12.15'ten sonraki gecikmeler için eve bir telefon edip durumu bildir ki, biz de merak etmeyelim. Biliyorsun senin güvencede olman bizim için çok önemlidir.

Böyle bir davranış, geç kalmayı bir güç mücadelesi aracı olarak kullanmayı önleyecektir. Dahası, ilgiyi can güvenliği gibi gerçekten önemli konuya çekecektir. Hatta, böylesi bir tutum, gençte, sorumluluk ve işbirliği duygusu uyandırır. Ayrıca onu, "yalancı" olarak nitelendirmekten de kaçınmış oluruz. Böylesi nitelemeler, çocuğun kendine olan saygısını azaltacağı için, kimi olumsuzluklar doğurur. Zamanla onun, "birine kırk kere deli demişler, o da delirmiş" hesabı, bu tür yakıştırmalara kızmasına ve kendinden endişe etmesine yol açabilir.

UYDURUKÇU ÇOCUK

Peki, eğer çocuğunuz durmadan; “Kedim benimle konuştu.” türünden şeyler uyduruyorsa ne olacak? O, bunun gerçekten doğru olduğunu sanabilir.

“Aslında, diyor, Dr. Jan Drucker.” Çocuk, beş yaşına gelinceye kadar, zamanının çoğunu, neyin doğru olduğunu neyin doğru olmadığını anlamakla harcar. Ve her şeyin düşündüğü, kurduğu biçimde olduğuna inanacak kadar saftır. Onun bütün istediği nazik, inandırıcı bir ana-

baba sesinin ona karışıklığı gidermede ve konuyu açıklığa kavuşturmada kendine yardımcı olmasıdır.”

Çocuklar kimi kez bir şeyi öylesine arzu ederler ki, hep onun hakkında konuşurlar, hep onu alacakmış gibi davranırlar. Örneğin, çocuk; “Ben bir atım olsun istiyorum.” demek yerine; “Babam doğum günümde bana bir at alacak” diyebilir. Bu, her ne kadar doğru olmasa da çok tatlı bir hülyadır.

bir biçimde abartılarak söylendikleri açıktır. Fakat bu tür durumlarda biz gerçeği, yalanın altında yatan asıl anlamı ne kadar sezinlemeye çalışırsak, çocuk da bu tür üzücü ve anlaşılır yalanlara o kadar daha az ihtiyaç duyacaktır. Örneğin;

Dokuz yaşındaki bir çocuk, özrü nedeniyle beden eğitimi derslerine gitmemektedir. Durumunu herkesin bilmesine karşın o, okulda kazandığı koşuyu anlatmak-

Çocuklar, hayâl ettikleri şeyleri, yaşamış ya da yaşayacaklarmış gibi anlatabilirler. Bu, yalandan çok, tatlı bir düştür. Bu önemli farkı anlamalıyız.

Dr. Sherry, bu çocuğun herhangi bir şey elde etmek amacını gütmemediğini söylüyor:

“Bu çocuk, gerekli sözcükleri kullanmayı unutarak çok derinden arzuladığı şeyleri dile getiriyor. Anababalar bu durumda çocuklarına, nazikçe; “Ah yavrurum, anlaşılın atları çok seviyorsunuz ve bir tane de kendinin olsun istiyorsun, değil mi?” demelidirler. O zaman çocuk; 'Evet istiyorum' diyecektir ve bu bir yalan olmayacaktır.

Bazı yalanların basit olmalarına karşın ne kadar kötü

tadır. Bu durumda, ağabeyinin ona yaptığı baskıyı ya da bu tür etkinliklerden uzak kalmanın onda yarattığı sıkıntıyı hesaba katmalıyız. Ne söylediğinden çok, onu bu yalana iten nedenleri anlamaya çalışmalıyız. Niçin yalan söylediğini anladıktan sonra iş, kendi kötü duygularını yenmesinde ona yardımcı olmaya kalıyor. Bunu da duygularını anlattırıp, onun içini rahatlatarak yapabilirsiniz. Şöyle bir yol deneyebilirsiniz:

“Bak çocuğum, seni gayet iyi anlıyorum. Bütün ço-

cuklar etrafta koşuşup oyunlar oynarken, bir köşede oturup kalmak zorunda olan çok güç bir durum. Ama yine de bu yüzden yalan söylememelisin. Belki de daha başka bir dalda, birinin yardımıyla sen de başarılı olabilirsin." Çocuğa yardımcı olmak, konuya yapıcı bir çözüm getirmek, çocuğun becerilerini ve kendine olan saygısını geliştirmekle mümkündür. İşte o zaman çocukta

**Çocuğa,
"Acaba söyle mi söylemek istiyorsun?
gibi bir yardım
her zaman doğru
çözüm olamaz.**

var olan yeteneklerin, eksik olanların yerini kat kat tuttuğu görülecektir. Tek yapılacak iş, bir sünepe ya da sizin utandığınız biri olmadığına çocuğu ikna etmektir.

ANA - BABALAR ÇOCUĞU YALANA ZORLAR MI?

Acaba Melek, en iyi arkadaşından nefret ettiğini söylese ne yapardınız? Bazen çocuklar, ana-babalarına, şaşkınlıklarından küçük dillerini yutturacak kadar cüretkâr şeyler söylerler. Böylesi bir durumda ilk tepkimiz, çocuğa, kullandığı sözleri değiştirmek olabilir. Ama her seferinde; "Her halde şunu kasdetmiyorsun...." demekle, onu, dolaylı olarak yalan söylemeye iteriz. Yapılacak en iyi şey duymak istemediğimiz şeyler de olsa, çocuğun hissettiklerini "dile getirmesine" yardım etmektir.

Eğer Melek, oyun arkadaşına kızmışsa ve bunu da

size anlatmak istiyorsa, onun bu toksözlülüğü sizin böyle konulara doğru yaklaşımlarınızdan kaynaklanır. Bir uzman; "Çocuklar, ana-babalarının gerçeği anlayamayacaklarını düşündüklerinde yalana başvururlar" diyor.

İster inanın, ister inanmayın; çocukların bizim iyiliğimiz için bize yalan söylemeleri, yine bizden öğrendikleri bir yoldur. Biz, çocuklarımızın doğruya karşı derin bir saygıyla büyümelerini istiyoruz. Oysa, çocuklarının iyiliği için, bazı küçük "zararsız" yalanlara başvurmayan ana-baba yok gibidir. Örneğin; çarşıdan kızınıza biraz pahalı bir elbise aldınız. Küçük kıza; "Babana elbisenin fiyatını aldığımızdan düşük gösterir, aradaki farkı da başka şeyler için harcadık deriz." dediniz. Oysa böylesi bir tutum, çocuğa, babaya yalan söylemenin elbiseyi almaktan daha önemsiz olduğu mesajını verecektir.

Bazen ailede pek gergin durumlar yaşanır. Böyle durumlarda çocuğun olumsuz yönde etkilenmemesi için bazı koruyucu yalanlar söyleriz. Fakat uzmanlar, çocukların, gerçekleri bizim sandığımızdan çok daha olgun biçimde karşıladıklarını söylüyorlar. "Hiçbir şey yok" dediğimiz ya da durumu daha hafif göstermek istediğimizde, yalan söylediğimizi farkeden çocuk, olayları çözmek için kendi hayal gücüne başvuracaktır. Sonuçta, fantazileri gerçeğin kendisinden çok daha kötü olacaktır. Çocuk, anne ve babasının boşanmasına ve hatta dedesinin kalp krizi geçirmesine kendi hatalarının yol açtığını sanacaktır.

Şunu hiç unutmayın: Durum ne kadar gerektirirse gerektirsin yalan, çözdüğünden daha çok soruna yol açacaktır. Çocuk o berbat şurubun kendi iyiliği için tatlı geldiğini duysa bile, ana-babasının, kendi istekleri doğrultusunda gerçekleri çarpıtılabildikleri kanısına varacaktır.

Aslında, iyi bir doktorun hastasına gerçekleri söylemesi gibi, ailelerin de çocuklarına doğruluğu aşılamları gerekir. Doktor, hasta çocuğa korkmasın diye, iğnenin "hiç acıtmayacağını" söyler, iğne de acıtırsa, bu çocuk doktora bir daha nasıl güvenebilir? "Sana neler olacağını baştan anlatacağım" demek, korkmuş bir çocuğu rahatlatmak açısından yalan söylemekten çok daha iyidir.

BAŞARISIZ YALANLAR

Çocukların çoğu yaptıkları herhangi bir yanlışlığın ya da yaramazlığın olumsuz sonuçlarından korktuklarından değil, yaptıkları işten sıyrılıp sıyrılmayacaklarını anlamak

**Çocukları
yalandan
vazgeçirmenin bir
yolu da, onların
becerilerini ve
kendilerine olan
saygılarını
geliştirmekten
geçer.**

için, kasıtlı olarak yalan söyleyebilirler. Bu tür yalanlarla karşılaşıldığında da fazla paniğe kapılmaya hiç gerek

yoktur. En yerinde davranış, pek sakin bir tepki göstermektedir. Çocuğu, davranışından dolayı hemen cezalandırmaya girişmemek, önce, anlattıklarının “mümkün olmadığına” değil, onun altında yatan anlama bakmak gerekir. Çocuğun yapmış olduğu bir işten sıyrılmaya çalıştığı kesindir. Ama, aynı zamanda o, kendi gücünü de denemektedir. Dr. Drucher şöyle diyor:

**Yalan,
“Atlatabilecek
miyim?”
merakının sonucu
olarak da ortaya
çıkabilir, yaşadığı
olumsuz bir şeye
tepki olarak da.
İkincisi mutlak bir
yardım çağrısıdır.**

Çocuk, “Acaba her şeyi bilen annemi atlatabilir miyim” diye merak etmektedir. Bu tür bir deneyim çocuğa kendi bireyselliği hakkında çok heyecanlı bir an yaşatabilir. Burada çocuk, kendisini ayrı bir birey olarak hissedebilir. Yapılacak en uygun davranış ise, onun sizi nerede atlatmaya çalıştığını belirtmektir. Söz gelimi, ona şöyle bir şey söyleyebilirsiniz: “Bunun doğru olmadığını biliyorum, senin doğru olmayan şeyler söylemeden hoşlanmıyorum.” Ona bu tür yollara başvurmadan, sizin yardımınıza gerek duymadan kendi bağımsızlığını kanıtlayabileceği olumlu yollar gösterin. Akşamın salatasını yapmak ya da evdeki kediyi, köpeği ya da kuşu bes-

lemek gibi. Bazı çocuklar, birden sık sık yalan söylemeye başlarlar. Dr. Drucker, bunun çok açık bir yardım çağrısı olduğunu söylüyor. Bu, onun yaşamındaki bir şeye karşı gösterdiği tepkidir. Çocuk, inkâr ya da yalan yoluyla bu şeye tepki göstermektedir. Bu durumda eğer uzman bir terapistle başvurur ya da çocuğunuzu aile dok-

**Neden
söylendiğinden
çok, yalana neyin
kaynaklık ettiği
bulunmalıdır.**

torunuzla konuşurabilirsiniz çok iyi olur. Bu onun yalan söylemekten yavaş yavaş vazgeçmesine ve şikâyetinin ne olduğunu dile getirmesine yarayacaktır. Böylece ana-baba da ona yardımcı olabilecektir.

RAHAT BİR VICDAN

Aslında, çocuğumuz yalan söylediğinde içimiz rahat olmalı ve sabırlı davranmalıyız. Onun, rahat bir vicdanın suçlu bir vicdandan çok daha iyi olduğunu kısa sürede anlayacaklarına güvenmeliyiz. Onlar, çevresinde yalancı olarak bilinen bir çocuk olmanın ne kadar üzücü ve sıkıcı olduğunu anlamakta gecikmezler. Rahat bir vicdan onları doğruluğa bağlayan şey olacaktır.

Çocuğumuz yalan söylediğinde, hepimizin içi rahat olamaz. Hemen tepki göstermeden derin bir nefes almak ve içinizden ona kadar sayı sayabilmek bile, sizin için olumlu bir puan olacaktır. Bu konuda Dr. Haim Ginatt: “Çocuğun yalanına tepkimiz histerik ve ahlaki değil, yapıcı ve gerçekçi olmalıdır. İstedikimiz, çocuklarımızın bize yalan söylemelerine gerek olmadığını öğrenmeleridir.” diyor ■

*Her gece yatağının altında birileri
olduğunu sanan ya da
asansörden korkan çocukların
bu davranışları nasıl
değerlendirilmelidir?*

Anneciğim! Çok Korkuyorum.

JEAN MARZOLLO

Dört yaşındaki oğlum, bir gece, "yatağım yanıyor" diye avaz avaz bağıarak uyandı. Hemen yanına koşup ne oldu diye baktım. Ona, gerçekte yangın olmadığını, gördüklerinin sadece bir rüya olduğunu ve korkmasının gereksizliğini anlattım.

Oğlumun korkuyla bana sarıldığında rüyasında niçin yangın gördüğünü anlayabilmek amacıyla bütün gücümü

harcıyordum. Acaba kendini yalnız mı hissetmişti, cinsel bir olay mı korkutmuştu, suçluluk duygusu mu hissediyordu, bize anlatmaya çekindiği bir sorunu mu vardı?

Oğlumun gördüğü bu kâbus, beni çok tedirgin etmiştir. Çünkü onun nedenlerini, oluşumunu bilemiyor, oğluma nasıl yardım edebileceğimi kestiremiyordum. Gecenin yarısında ansızın or-

taya çıkan bu olaya o anda bir yanıt bulmak pek zordu. Bu yüzden o anda yapabildiğim bütün şey, ona sarılmak ve korkacak bir durum olmadığını söylemekti.

Oğlum, kâbustan bir süre sonra tekrar uyudu. Sabaha kadar bir daha uyanmadı. Birkaç gece sonra tekrar "yatağım yanıyor" diyerek fırlayıp kalktıysa da bu tür olaylar, bir iki kez daha yine-

lendi ve sonra ortadan kalktı. Henüz bu olayın niteliklerini anlamış değilim. Şimdi on yaşında olan oğluma bu olayları "hatırlayıp hatırlamadığını" sorduğumda "hatırlamadığını" söylüyor. Bu hikâyenin ona çok komik geldiğini belirtiyor.

ORMANDAKİ AYILAR

Keşke oğlum yataktan fırladığında duyduğu korku gelip geçici olsa ve onu gülünç bir şey olarak hatırlasaydı. Ben kendi başımdan geçen bir olaydan dolayı, bu durumun geçici olduğunu sanmıştım.

Küçükken, ailemle birlikte, orman yollarında dolaşırdık. Ormana her gidişimizde ayılar bize saldırmasın diye içimden dua ederdim. Hatta, ormandan çıkılıp diye, ağlar sızlardım. Ama nafi! Bizimkiler beni hiç dinlemezlerdi.

Babamın, bu davranışına nasıl bıyık altından güldüğünü hâlâ hatırlarım. Yalnız babam değil annem, kardeşlerim de bana gülerlerdi. Fakat onların hiçbiri, olabileceklerin farkında değildi. Benden uzun boylu olmalarına ve pencereden dışarıyı görebilmelerine karşın, gelebilecek tehlikeyi farkedemiyorlardı. Arabamıza her an ayılar saldırabilirlerdi. Bu durumda iş bana düşüyor, arka koltukta bütün gücümle dua ediyordum. Ormandan çıktığımızda ise rahatlıyor, aylardan kurtulduğumuz için şükrediyordum.

Ötekilerin niye ayıları farketmediklerini bilmiyordum ama, aralarında en mantıklısı bendim.

Bana; "Bak etrafta hiç ayı

yok" diyorlardı. Ben de: "İyi ama, onları siz göremezsiniz, çünkü ağaçların arkasında saklanıyorlar" karşılığını veriyordum.

Çocuklar, dünyayı iki yolla tanır: Mantıksal düşünce ve fanteziler. Birincisi deneyimler, ikincisi de duygular sonucunda oluşur.

Böylece onlar, meydanda hiç ayı bulunmadığını, olsa bile hiçbirinin üzerimize saldırmadığını, korkacak bir şey olmadığını; ben ise, henüz üzerimize saldıran bir ayıya rastlamadığımızı, ama bir başka sefere bu kadar şanslı olamayabileceğimizi söylüyordum. Bu nedenle her orman yolculuğum korku içinde geçiyordu.

Bu ayı korkusunun nasıl ve ne zaman başladığını hatırlamıyorum. Tek bildiğim bu korkunun benim için gerçek olduğu. Eğer şimdi çocuk olsaydım ve bu korkuları da taşısaydım, ailem beni, herhalde bir uzmana götürürdü. Acaba uzman korkumu nasıl açıklayabilirdi? Acaba, onlardan en küçük yaşta olmaktan mı nefret ediyordum, yoksa en kısa olmaktan mı?

Bu olay, bana, oğlumun korkusunun ne kadar gerçek olduğunu ve bu durumda mantıklı olmanın pek bir işe yaramadığını gösterdi. Ona;

"Bak oğlum görüyorsun, yatağında yangın yok" derken, kafasının içindeki yangının hâlâ sönmediğini bili-

yordum.

KONTROLSÜZLÜK

Çocuklar, doğduklarında, dünya hakkında pek az şey bilirler. Dünyayı tanırlarken de aldıkları bilgileri iki yolla değerlendirirler; mantıksal düşünme ve fantezilerle.

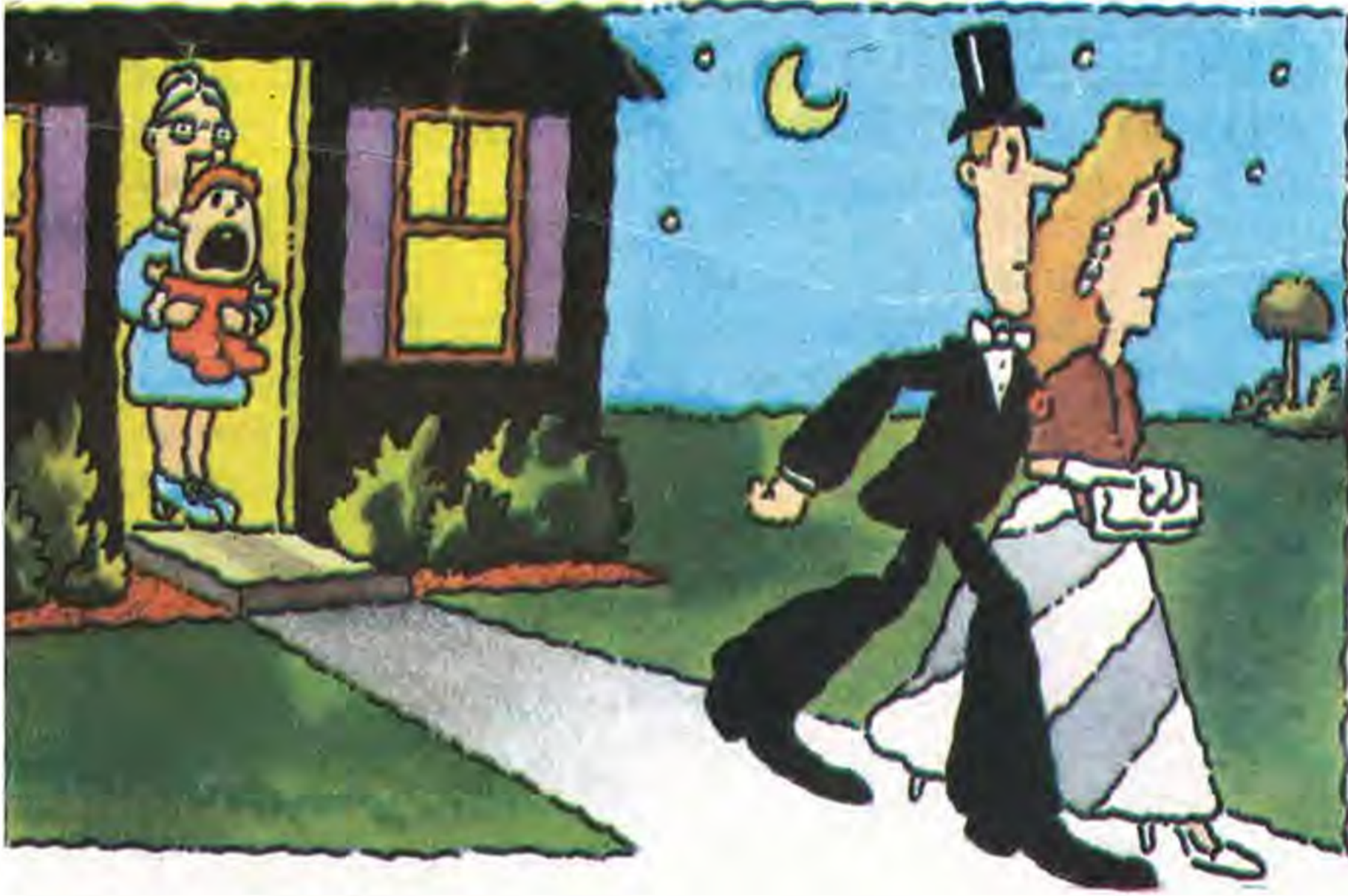
Çocuğun mantıksal düşünmesi deneyimlere dayanır. Söz gelimi; sehpanın üstündeki sürahiyi devirdiğinde annesi, "Aman çocuğum" der ve etrafı temizler. Ya da bardağı yere fırlattığında, bunu "neden" yaptığını sorar. Böylece çocuk, olayı ve sonuçlarını görmüş olur.

Çevresi ve çevresindekiler hakkındaki bilgileri arttıkça çocuklar, kimi duygulara da sahip olurlar. Uygur bir toplumda, onlara, duygusal gelişimlerinde yardımcı olunmalıdır.

Çocukların düşünce dünyası, fantezilerle gerçeklerin bir karışımıdır. Önemli olan, onlarda fantezilerin ağır bastığını bilmektir.

Duygularından fanteziler oluşturmak çocukların doğal bir yeteneğidir. Çocuklar, bu fanteziler yardımıyla dünyayı tanırlar ama, kimi kez bunlar aşırı bir yük haline gelebilir. Küçük çocukların düşünce dünyası, fantezilerle gerçeklerin bir karışımıdır ve genellikle fanteziler ağır basar.

Kimi kez de fanteziler, kontrolden çıkar ve çocukların duygularını altüst ederler. Bu durumda, çocukların

içine düştüğü çaresizlik, işin en kötü yanıdır. Bu nedenle çocuklara, korkularını yenibilmeyi öğretmek, kontrol duygusu kazandırmak gerekir. Ana-babalar ya da öğretmenler, bu işi üç yolla yapabilirler: Rahatlatma, mantık ve sihir.

RAHATLATMA

Korkan çocukları rahatlatmaya ve korumaya çalışırız. Kucaklar, öper, sever, sakinleştirmeye çabalar ve onlara korkacak bir şey olmadığını söyleriz. Bu, ana-babaların iç güdüsel olarak uyguladıkları güvenli bir yöntemdir.

Ben, uçaktan o kadar korktuğum halde, çocuklarımla uçağa bindiğimde kendimi iyi hissederim. Çünkü gerektiğinde onları korumaya hazır olma içgüdüm, korkup telaşa kapılma duygumdan daha baskındır. İnsanın yanında kendini koruyacak birinin olduğunu hissetmesi, çok güzel ve temel bir duygudur. Bunu çocuklarımıza hiç düşünmeden sağlarız. Ana-baba olarak görevimizde ne gibi eksikliklerimiz olduğunu belir-

tirken, çocuğumuza-dolayısıyla korkmuş bir çocuğa ne kadar güven ve rahatlama sağlayıp sağlamadığımızı mutlaka hesaba katmalıyız.

Mantık, kimi kez çocukların korkularını kontrol etmelerinde işe yarar. Çocuklarımdan biri, yatağının altında yabancı bir kişi olduğunu sanırdı. Bu nedenle, her gece orayı önce bir el lambasıyla kontrol eder öyle yatarı. Böylece yatağının altında kimse olmadığını kendi gözleriyle görür ve rahatları.

Mantıklı düşünmek işe yarar mı?

Evet.

Mantıklı düşünen bir çocuk, korkularını yenebilir.

Birkaç yıl önce, bir tanıdığımın oğlu, birden asansörlerden korkmaya başlamıştı. Asansöre bindiğinde terlemeye başlıyor, kimi kez gerçekten bayıldığı oluyordu. Tahmin edeceğimiz gibi, bu durum, annesini son derece rahatsız etmişti.

Çocuğu eve çıkartmanın tek yolu, onu kucakta taşımaktı. Ama, kadın hem hamileydi; hem de çocuk pek ağırdı. Üstelik kadıncağızın elinde çanta, torba filan da oluyor durumu daha da kötüleşiyordu.

Bu durumun devam etmesi üzerine, annesi, oğlunu bir doktora götürdü. Şansı varmış. Çocuk doktoru çok sevdi. Böylece tedavi hem kısa sürdü, hem de daha ucuz ve daha başarılı oldu. Tedavi olmuş çocuk, asansörlerden hiç korkmadı.

Doktor, ailede, herkesin bu kadının hamileliği konusunda tedirgin olduğunu ortaya çıkarmış. Anne, daha önce üç düşük yapmış. Yeniden hamile olması, bu nedenle ailedeki herkesi tedirgin ediyormuş. Bu karmaşık durumu anlayamayan çocuk, kendi aklınca olayı daha somut bir durumda yansıtmış. Asansör, onları evlerine çıkarıp orada indiriyormuş. Doktor, bunun farkına varmış ve olayı çözümlenmiş.

Bir baba, benzer bir olay da bana anlatmıştı. Onun kızı da asansörlerden çok korkuyormuş. En çok kapı açıkken asansörden çıkan sestene nefret ediyormuş. Baba, durumu, kızının ana okulundaki öğretmene anlatmış ve nasıl bir çare bulunabileceğini sormuş. Öğretmen, baba ile kızını karşısına alarak şöyle demiş: "Bu sorunu çözümlenmenin yolu, ona bir isim vermekle olur. Söyle bakalım; özellikle hoşlanmadığın sesin adı nedir?"

Kız, sadece sesin "çok rahatsız edici" olduğunu söylemiş.

"Hah, işte çözüm!" demiş, öğretmen de. "Senin sorununun adı: 'çok rahatsız edici bir ses' Artık her asansöre

bindiğinde ve sesi işittiğinde bu çok rahatsız edici bir ses de. Böylece, sesin sana bir zarar vermeyeceğini, sadece rahatsız edici olduğunu hatırlarsın." diyerek olayı çözmüş.

Sesler çocuklarda pek çok korku uyandırır. Ani gürültüler çocukları şaşırır ve onu yapanın tehlikeli olduğunu

düşündürür. Seslere bir ad vermek, adeta sihir işlevi görür. "Bu, çok gürültü çıkaran bir kamyon, bana zararı olmaz" ya da " Şu geminin düdüğü çok ses çıkarıyor ama, kimseye zararı yok" gibisinden adlandırmalar oldukça işe yarayacaktır. •

Bir korkuyu adlandırmak, onu tanımlamaktır. Bu aslında

biraz sihir gibidir. Çünkü, kimi kez isim tek başına bile uzaklaştırabilir.

SİHİR

Çocukların korkularını yenmelerinde, ana-baba ve öğretmenler değişik yollar deniyorlar. Örneğin; sihir, uğur gibi şeyler, çocukların

Çocukların Korkuları

"Değişik yaşlardaki çocuklar için normal olan nedir?"

Robert B. McCall

Çocuklarda korkular çeşitli nedenlerden ortaya çıkabilir. Örneğin, çocuklar korkuyu öğrenebilirler. Vahşi bir köpekten korkan çocuk, ona benzeyen köpeklerden ya da bütün köpeklerden, hatta köpeğe benzeyen büyük küçük her hayvandan korkabilir. Bu tür korkuların çocuklarca nasıl ve ne zaman öğrenildiğini anlamaksa, pek kolay bir iş değildir.

Çocuklar, öğrenilen korkuların yanı sıra, kimi şeylerden, daha önce hiç görmedikleri halde korkarlar. Örneğin, çocukların hatta büyüklerin pek çoğu yılan ve fare gibi hayvanlardan korkarlar. Gerçek nedeni pek bilinmeyen bu korkular, belki de bizim özümüzde doğuştan var olan korkulardır.

Çocukların bir bölümü, kimi kez, kendilerine başka olayları hatırlatan eşyalardan korkarlar. Örneğin, bir çocuk kırmızı patenlerden korkabilir. Çünkü, daha önce böyle bir patenle kayarken düşüp bacağına kırmıştır.

Çocukların korkuları, genelde, olağan ve olağandışı

olmak üzere iki türdür. Yoğun olağandışı korkulara "fobi" de denilebilir. Fakat, fobi ile korku arasındaki ayırım pek kesin değildir.

OLAĞAN KORKULAR

Aşağıdaki örnekler, çocukların genelde karşılaştıkları olağan korkuları ve bunların kabaca hangi yaşlarda ortaya çıkabileceğini göstermektedir

Beş aydan küçük : Çocuğu bedensel olarak etkileyen aşırı ya da umulmadık ses (bağırma, gürültü gibi) vb. fiziksel uyaranlar.

Altı aydan yirmi üç aya kadar : Yabancılar, ana-babadan ayrılmalar, kimi tipik uyaranlar (maske gibi), tuvalet.

İki-beş yaş arası: Köpekler ve kimi başka hayvanlar, karanlık, hayali yaratıklar, ölüm, soyulma, yalnız kalma.

Altı-on iki yaş arası: Hayvanlar (yılan, kertenkele, fare, kurbağa, çeşitli böcekler gibi), doğal afetler (yangın, şimşek, yıldırım, sel deprem, gökgürültüsü, fırtına gibi), vücut, yaşam ve sağlıkla ilgili konular, kişiler,

(yaralı birisini görmesi, kendisinin yaralanması ya da vurulması, ailesinden birinin ölmesi, ameliyat, doktorlar, dişçiler gibi), psikolojik etmenler (çıplak görünme, karanlıkta kalma, şeytan, hayaletler, bağlanma, kaçırılma bir yere kapatılma, hata yapma gibi).

On iki-on sekiz yaş arası : Bu gruba , daha önce saydığımız korkuların kimilerini, toplumdan uzaklaştırılma ve mezar korkusunu da ekleyebiliriz.

Her ne kadar ileri yaşlarda ortaya çıkan korkular daha kalıcı olabiliyorsa da, bu tür korkuların çoğu kısa sürede (iki ya da üç yıl gibi) herhangi bir özel tedaviye gerek olmaksızın ortadan kalkar. Ayrıca korkular, daha başka duygusal ya da davranışsal bozukluklar biçiminde ortaya çıksalar da genellikle daha ileri bir rahatsızlığın belirtisi değildirler.

Birçok bebek, yoğun gürültü gibi şiddetli ya da ani fiziksel uyaranlar sonucu ağlayacaktır. Ana-babadan ayrı kalma ve yabancıların yaklaşması korkusunun da genellikle 6-9 ay arası ortaya çıkması, 18.ay dolaylarında doruğa ulaşması ve 24.ay dolaylarında ortadan kalk-

korkularını yenmelerinde çok işe yarar. Korkuyu tamamen yok ettikleri gibi, uzaklaştırabilirler de.

Acaba bu tür sihirler benim ayı korkuma nasıl yararlı olabilir? Ayılardan korkma bir isim verme ne işe yarardı, ayıların nesi beni korkutuyordu? Ayılar büyüktü. Ormandaki büyük ayılar beni

korkutur." demek belki de büyük ayıların ağaçların arasında değil de, vahşi ormanlarda yaşadığını hatırlatma açısından işe yarayabilirdi. Fakat bundan pek emin değilim. Peki daha başka neler olabilir?

Belki de annem kokulu bir maddeyi her ormana gidişimizde bana verip "Al bu-

nu tut. Ayılar bu kokudan hiç hoşlanmazlar ve bu kokunun etrafına da hiç yaklaşmazlar." diyebilirdi. Belki de böylece benim içim de rahat olurdu. Üstelik annemin benimle ilgilenmesi çok hoşuma giderdi.

Ana-babaların korkulara karşı pratik çözümler getirmesi ya da önlemler alması güzel bir şey. Örneğin,

ması olağandır. Küçük çocukların kimileri, özellikle yabancı bir yerde giyilen maskelerden, kimileri ise, tuvaletten korkarlar.

Okul öncesi dönemlerde çocuklarda korku oldukça yaygındır. Üç yaş dolaylarında köpek korkusuna sıkça rastlanır. Dört yaşında karanlık korkusu olabilir. Biraz daha sonra da hayali yaratıklardan korkma ortaya çıkabilir.

Genellikle, altı yaşından sonra korkuların sıklıkları daha azdır. Okul çağındaki çocukların çoğunda, pek belirgin bir korku olmamakla birlikte, kimilerinde bu tür birkaç korkuya rastlamak olasıdır. Ana - babalar, bu yaşlarda çocuklarının, genellikle kimi belirli ruhsal ya da toplumsal olaylardan korktuklarını belirtiyorlar.

Ergenlik çağındakilerin korkuları, çocuklardan daha azdır. Onların korkuları çocuklukta korkuların kimilerini içerdiği gibi, toplumdan uzaklaşma ve başka toplumsal kaynaklı korkuları da kapsamaktadır.

Araştırmalara göre anneler, kızlarının, erkek çocuklarına oranla daha çok korkuları olduğunu söylüyorlar.

Ana-babalar, genelde, çocuklarının korkularını normal, aşırı olmayan, özel ya da acil bir dikkat gerektirmeyen durumlar olarak değerlendiriyorlar.

Oysa, kimi kez, bu olağan korkular, çok yoğun bir biçimde ortaya çıkabiliyorlar. Okul çağındaki aşırı korkusu olan kızların anneleri, kızlarının genelde yılanlardan, farelerden karanlıktan, savaştan, kaçılmaktan ve çıplak görünmekten korktuklarını belirtiyorlar. Aynı nitelikli erkek çocukların anneleri ise çocuklarının genelde eleştirilmekten, vurulmaktan, yılanlardan ve derin sudan korktuklarını dile getiriyorlar.

OLAĞANDIŞI KORKULAR

Olağandışı korkular, genellikle yaşa bağlı olmaksızın ortaya çıkarlar. Belirli eşyalardan ya da uyaranlardan kaynaklanırlar ve aşırı rahatsız edici durumlara yol açabilirler. Bunlara, yükseklikten, kapalı ya da açık yerlerden, çeşitli eşyalardan (kırmızı paten gibi) korkmayı örnek verebiliriz.

Sık sık ortaya çıkan korkulardan biri de okul fobisidir. Kimi çocuklar, okula gitmek için çok istekli oldukları halde okula gitme zamanı ge-

lince paniğe kapılırlar. Ağlarlar, kusarlar ya da başka duygusal tepkiler gösterirler.

Ancak okul korkusu, korkulardan biraz daha farklıdır. Bu korku, daha çok okulun kendisinden değil, çocuğun, ana-babadan ayrılmaya yanaşmamasından ve ana-babanın onun evde kalmasını istememeleri yolundaki kaygısından kaynaklanır. Bu korku, tedavi edilebilir. Eğer tedavi on bir yaşından önce başlamışsa alınacak sonuç daha verimli olur.

Olağandışı korkuların uzmanlarca tedavisi genellikle dört aşamada gerçekleşir. İlk aşamada, uzmanla çocuk arasında arkadaşlığa ve güvene dayanan bir ilişki kurulur. İkinci aşamada çocukta korkuya yol açan pek çoğu belirsiz ve oldukça karmaşık nedenler ortaya çıkarılır. Bundan sonra korkuya, belirli koşullara ve uzmana bağlı olarak çeşitli teknikleri içeren, çocuğu korkusundan arındırma işlemi yapılır. Son olarak da genellikle yavaş yavaş, çocuk korkulu durumları tekrar yaşamaya yöneltilir.

Bu tür korkuların tedavisi erken, örneğin, on ya da on iki yaşından önce başlamışsa, oldukça iyi sonuçlar verebilmektedir

sarımsağın ve bir kutsal simgenin cinleri, vampirleri uzakta tutması gibi. Yine; "Kurtlar, sıcaktan hoşlanmazlar, ateşi sevmezler. Sizin eviniz onlar için çok sıcaktır. Cadılar eğer üzerlerine su dökerseniz buharlaşırlar. Eğer başınızın ucunda bir bardak su varsa, hiçbir cadı sizin yanınıza gelmeye cesaret edemeyecektir." gibi telkinler çok işe yarar.

"Çirkin ve koca göbeklisin" denen cadı, çocuğun rüyasına bir daha girmeyebilir. Korkulu rüyaların görülmemesi ya da az görülmesi bu yöntemle sağlanabilir.

Çocuklar, büyüyüp gerçeklerin farkına vardıkça; ejderha, vampir, cin, peri ve cadı gibi şeylerin var olmadığını anlarlar ve sihre olan çocukça inançlardan vazgeçerler. Fakat, zekice kullanıldığında sihir gerçekten işe yarayabilir. Bunun için çocukların hayal güçlerinden yararlanılabilir.

ANINDA KARŞILIK VERME

Korkusunu yenmesi için bir yol da çocuğa, korku kaynağına anında bir karşılık vermesini söylemektir. Eğer kötü bir rüya görmüş ya da kötü bir şey düşünmüşse, bu na o anda kendi karşılık verebilir. Ana-babalar bu konuda yardımcı olabilirler. Örneğin, çocuğunuzu rahatsız eden bir canavar varsa, ona, canavarı utandırmasını söyleyin ki, canavar uzaklaşsın.

Canavara yüzünde bazı lekeler olduğunu ya da pantolonunu ters giydiğini söyleyin. Utanmaktan hoşlanmayan canavar, hemen oradan uzaklaşacaktır.

Genellikle çocukların, korkularını kontrol etmeleri rahatlatma, mantık ve sihrin bir birleşimi ile olur. Örneğin; oğlum Nihat ve Yalçın, geçenlerde, televizyonda seyrettikleri bir arenada döğüşen gladyatörlerden çok korkmuşlar. İçeride onlar filmi seyredirken, ben de bulaşık yıkıyordum. İşimi bitirip odaya döndüğümde korku içinde olduklarını gördüm. Hemen onlara sarılıp televizyonu neden kapatmadıklarını sordum. Fakat onların bunu yapamayacaklarını ve nedenini de açıklayamayacaklarını biliyordum. Onlara sarıldım, onları rahatlatmaya çalıştım.

Daha sonra onlarla, gladyatörler hakkında uzun uzun konuştuk. Onlara, defalarca, gladyatörlerin çok eski zamanlarda yaşadıklarını, artık böyle şeylerin olmadığını anlattım. Ama sanırım mantık ancak bir noktaya kadar işe

yarıyor. Onların, hâlâ korkularını üzerlerinden atamadıklarını görünce, başka bir yol denedim.

Onlara: "Eğer kavga başlamadan önce, siz arenada olsaydınız olayları önlemek için ne yapardınız?" diye sordum. "Ben olsaydım, kralın kafasından aşağıya suyu boşaltırdım." dedim. "Böylece üstü başı sırlıklam olan kral, utanıp hemen evine giderdi."

Nihat; kralın burnuna bir yumruk atıp onu ipele bağlayacağını ondan ufak olan Yalçın ise; kralın ayak-kabıllarını çamurla dolduracağını söyledi.

Mantık ve sihrin aynı anda kullanımı etkili olur mu? Akılcı açıklamalarla korkuyu gideremiyorsanız, biraz da sihiri deneyin.

Böylece kralı halletmiştik. Ama, hayal gücümüz çok işe yaramıştı. Böylece Nihat ve Yalçın, korkularını kontrol ettiler ve fantezilerini ortadan kaldırdılar. En sonunda, hikâyeye olan ilgileri azaldı ve artık ilgilerini başka şeylere yönelttiler.

GERÇEĞE DAYANAN KORKULAR

Kimi çocukların korkuları gerçeklere dayanır. Bu durumda ana-babalar, basit bir korkuyu ortadan kaldırmakla gerçeklere göğüs germek arasındaki ayrımı yapabilmelidirler. Kedi, köpek ya

da çocuk hırsızları korkusu çok yaygındır. Bu tür korkulara çocukların sahip olması da normaldir. Ama, bu korkuların, çocuklarımızı çok etkilemesini istemeyiz.

Korku, bazen, onu öğreterek de giderilebilir:
"Yüzmeyi tam öğreninceye dek, derinlerde seni yalnız bırakmayacağım."

Yapabileceğimiz şeylerden biri, çocuklarımıza, bu tür tehlikelere karşı nasıl davranabileceklerini öğretmektir. Çocuklar, köpeklerden korktuklarında, ellerini heyacanla havaya kaldırıp "anne imdat" diye koşuşurlar. Böyle yaparak köpeği korkutabilirler. Hayvan da karşılık olarak, çocuğun kolunu ya da ayağını ısırabilir. Bu durumu, küçük bir çocuğa: "Eğer bir köpek yanına gelip sana havlarsa, senden korkmuş olabilir. Bu nedenle dimdik dur ve elini ayağını sallama. Sakın köpeği korkutma" diyerek açıklayabilirsiniz.

Çocuklara derin sudan ve büyük dalgalardan korkmaları öğretilmelidir. Ama bu olumlu bir biçimde yapılmalıdır. Örneğin; onlara, "Yüzmeyi öğrendiğinde, derin sulara kendin dalabilirsin. Ama, yüzmeyi öğreninceye kadar oralara sadece büyüklerle yaklaşmalısın" diyebilirsiniz.

Yüzmeyi öğrenen çocuklar bile, derin sulardan ya da sandaldan uzaklaşmaktan korkabilirler. Bu korku gayet

akılcıdır. Ana-babalar, onlara, derin sularda güven içinde yüzene kadar eşlik etmelidirler. Asla çocukların korkularıyla alay etmemeli aksine korkularına saygı ve ilgi gösterilmelidirler. Bu korkuların geçici olduklarını bilir ve ona göre davranırlarsa kısa sürede çocuklar da buna inanacaklardır.

Korkularla alay edilmemeli, saygı ve ilgi gösterilmelidir ki, çocuklar, bunun geçici olduğunu bilip, öyle davransınlar.

Gazetelerde, dergilerde pek çok çocuk kaçırma öyküleri vardır. Doğal olarak, kimi çocuklar kaçırılmaktan çok korkarlar. Yabancılarından ve çocuk hırsızlarından dehşete düşmeleri ise çok normaldir. Çocuğunun bu tür korkusu olan bir anne, öteki yöntemler işe yaramayınca çok zekice bir yol bulmuş. Çocuğuna, kaçırılmaya çalışılan çocukların hikâyelerini anlatmış.

Fakat, bu hikâyelerde çocuk, hep doğru olanı yapıyor, hemen oradan uzaklaşıyor ya da yardım istiyormuş ve hikâyeler de hep mutlu sonla bitiyormuş.

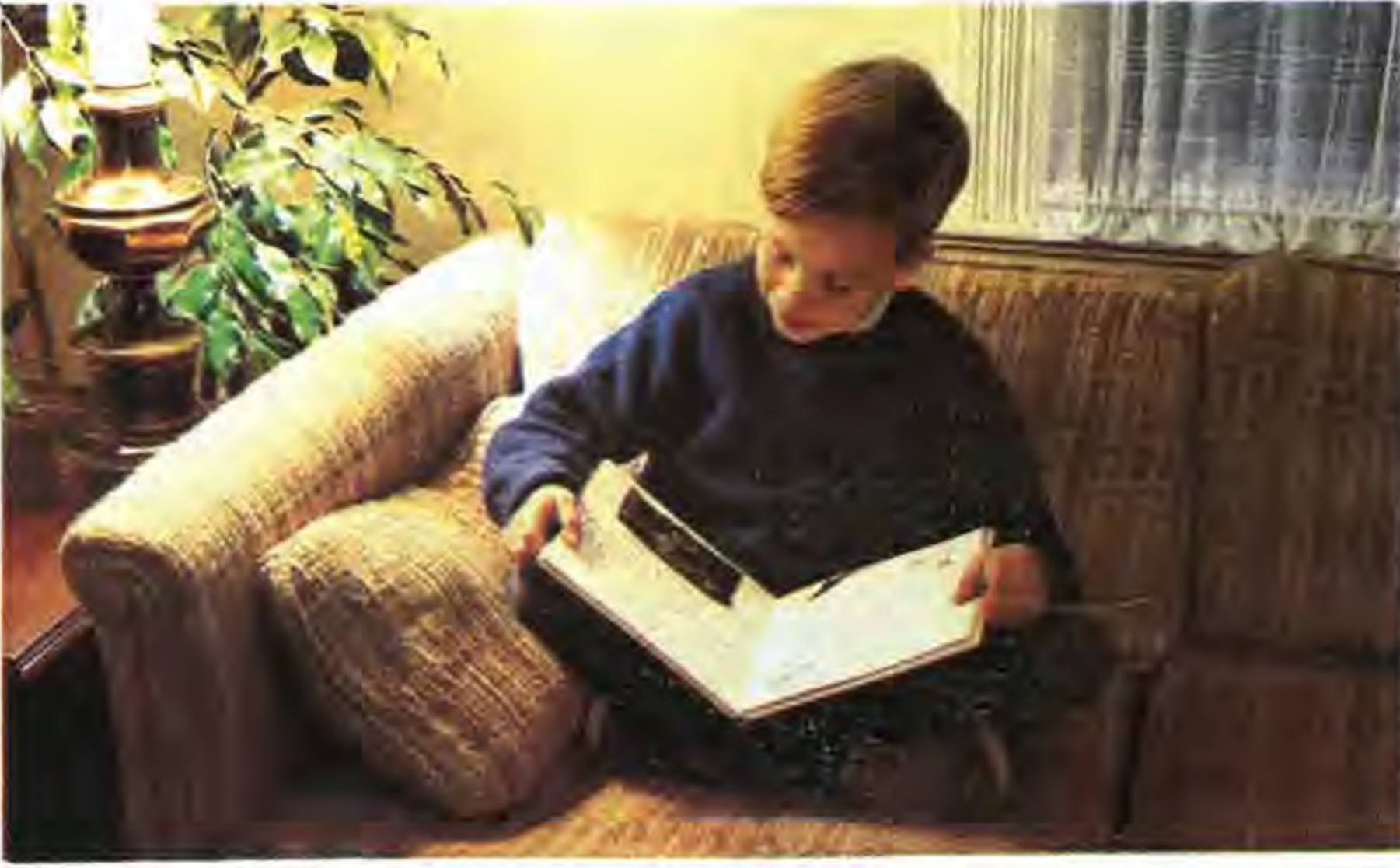
Ana-babalar olarak, hayal de gerçek de olsa, herhangi bir korkuyla uğraşırken, meseleyi olduğundan daha fazla büyütmemeye dikkat etmeliyiz. Çocuklarımıza, onların korkularıyla uğraşmanın, bizim hoşumuza giden bir iş olduğu hissini vermeliyiz.

DENGEYİ YENİDEN SAĞLAMAK

Yapmak istediğimiz şey olduğunca, çocuklarımızın korkularını kontrol altına almalarını sağlamaktır. Çocuklar, kimi kez, bunu doğal olarak kendileri de yaparlar. Oyunlarında "iyi" ve "kötü" rollerini defalarca oynayarak korkularını dengelemiş olurlar.

Pek çok ana-babanın korkulu çocuklara sahip olması, diğer ana-babalar için rahatlatıcı bir durumdur. Kimi kez, ailemizin zayıf yanları ortaya çıkacak diye çocuklarımızın korkularını komşulara ya da akrabalara açmaktan çekiniriz. Oysa, bu sırları saklamak çözüm yollarını öğrenmemizi de engeller. Özellikle büyük yaşta çocukları olan arkadaşlarımızın verebilecekleri, kendi deneyimlerine dayalı öğütleri olabilir. Bu arkadaşlar, çocuklarının korkularının nasıl olduğunu ayrıntılarıyla anlatmasalar bile, en azından bu korkuların geçip gittiğini söyleyerek bizi rahatlatacaklardır. ■

ÇEV: HAMDİ ERKUNT

Kitap İle İlk İlişki

Prof. Dr. MERAL ALPAY

Çocuğun yetiştirilmesi, beden - ruh ve kafaca ilkokula hazırlanması, başarılı bir okul sürecine girmesi incelik isteyen, sabır ve bilgi gerektiren, önemli bir iştir. Doğduğu andan başlayarak duyduğu sesler -ötüş, havlama, miyavlama vb. dahil- ninniler, konuşmalar, okunan ya da ezberletilen şiirler, hep dil ve düşünme yeteneğinin gelişmesini sağlayan dış uyaranlardır. Bunlar olmadığı zaman, iyi beslendiği, bedenen sağlıklı ve güzel geliştiği halde, kafaca -dil, düşünme ve konuşma becerisi bakımından-, yaşlılarına oranla geri kalır. Bu geriliği ilkokul döneminde donduramaz, akranlarına yetişemezse ömür boyu bile sürebilir.

Okul öncesi dönemde dinleme, anlama ve konuşma becerisi geliştirilmemiş bir çocuğun ilkokulda anadilini

okumayı ve yazmayı çabucak öğrenmesi beklenmemelidir. İlkokul döneminde, anadilini, okuma ve yazma açısından iyice öğrenmemiş bir çocuğun da, ortaokulda yabancı dili iyi öğrenmesi beklenemez.

Görülüyor ki, çocuğun okul başarısı, doğrudan doğruya öğrenmesi gereken dil, yani konuşma -anlama ve anlatma- becerisine bağlıdır. Okul öncesi dönemde kazandırılması gereken kitapla oynama alışkanlığı, zevki ve becerisi; çocuğun, ilkokula başladığı zaman kitap, defter, kalem gibi eşyayı yadırgamasına yol açar, onları kolayca severek kullanmasını sağlar.

0 - 2 yaş döneminde yalnız dinleyen, anlamaya çalışan, anladığı zaman da kendine özgü, ama yine de çev-

resinde gördüğü ve algıladığı ses ve hareketlerle duygusal ve düşünsel tepkisini gösteren çocuk, ortalama iki yaşından sonra bu tepkileri söze, yani konuşmaya dökmeye, düşüncelerini cümlelerle anlatmaya başlar. Bu anlatmada, öğrenmiş olduğu sözler ile sözleri birbirine bağlama yolları, sözlerin seslerini doğru olarak çıkarabilme ve vurgulama biçimi, kendisi ile konuşana -anasına ya da bakıcısına- benzer.

Çocuğa bakan, onu besleyen ve yetiştiren yetişkinin güzel cümleler kurması, çocukla düzgün konuşması onun için çok önemlidir. Bilindiğinden daha güzel, daha edebi, daha canlı, neşeli, hareketli, akıcı, uyumlu, hoş zevkli, sevgili, yumuşak, kısaca yaşam dolu cümlelerle ya da çizgi ile renklerle oluşturulmuş resimli kitap, onun en yakın yardımcısıdır. Yetişkin ile çocuğu ruh ve kafaca birbirine yaklaştıran böyle bir yardımcı, başka oyuncularda bulunmayan bir sihirle doludur. Oyuncaklarla oynadıkça, oyuncak eskir. Kitap ise anlaşıldıkça sınırı genişler. Yeni bir şey söyler. Okul öncesi dönemde kitapla kurulan ilişkinin çocuğa sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir:

- Gördüğü şekilleri algılamayı öğrenir.
- Dinlediği söz ve cümleleri anlamayı öğrenir.
- Kitabı nasıl kullanacağını öğrenir.
- Hafızası gelişir.
- Dil dağarcığı zenginleşir.
- Hayal gücü beslenir.
- Yetişkin ile beraberlik kurmayı öğrenir.
- Bu beraberlikten memnun olacağı için de, ruhsal ve duy-

NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI

başarısı garantilemeye-
ceğini bilmediler.
Çocuğunuz en iyi
yardımı, evden okul or-
tamına geçişinde okul-
daki gelişmelerinde onu
destekleyerek yapabilir-
siniz. Bu arada, okuldaki
işlerin onun yetenekleri-
nin altında olduğunu dü-
şündüğünüzü, hiçbir bi-
çimde ona hissettirmeyin.
Çocuğunuzun karşıla-
dığı diğer önemli bir
durum da, diğer çocuk-
larla birlikte olmayı nasıl
öğreneceğidir. Bu okul
başarısı kadar önemlidir.
Bazı ana-babalar, çocuk-
larının başarılarına ana-
okulunda ve ilkokul birin-
ci sınıfta çok önem verir-
ler ve çocuklarının kendi-
lerini arkadaşlarından
ayrı hissetmesine yol
açarlar. Halbuki bu du-
rum, çocuğun okula ra-
hatsız olmasına, hatta
başarısının devam etme-
yebileceğine yol açabilir. Boy-
lu bir durumda ana-ba-
balara, hayal kırıklığına
uğratarlar, ilgi göste-
rilmeyen yargısına varıp
okulu suçlayabilirler.

Bu durumda okulun işi,
çocuğun bu merakından
yararlanarak, daha sis-
temli bir kavramsal öğ-
renmeye yönelmesine
yardım etmektir. Sık sık
büyüklerin yapabildiği
şeyleri yaptıklarından do-
layı övgü alan çocuklar,
okulda istenilenin bu ol-
madığı gerçeğini anla-
maktaki güçlük çekerler.
Fakat, bu, ana-babaların
okul öncesi çağıdaki
çocuklarıyla hiç öğretici
oyunlar oynamaması ge-
rektiği anlamına gelmez.
Ancak bunun okuldaki

Çocuğunuzun öğren-
meye karşı olan bu ilgisi
çok güzel. Fakat, ülke ha-
ritasını tamamlamanın, il-
lerle başkent adlarını
saymanın, illerin ve baş-
kentlerin ne olduğunu
anlamış olmanın çok,
gelişmiş bulmaca ve
sözcük becerileri oldu-
ğunu da kabul etmeli-
niz. Sizin oğlunuz gibi,
bol uyaranlı çevrelerden
gelen çocuklar, ana okul-
larına katalarında birçok
bilgiyle gelirler. Çocu-
rak görüldüğünde tanirlar.

— Bu sevginin bakımı ve
geliştirilmesi, yetişkine bağ-
lıdır. Çocuğa, insan gibi
sevmeyi öğretecektir.
— Çocuk sayesinde doğanın
ruhu, canlının kaynağı, di-
lin müziği, insan olma sevin-
ci yeniden öğrenilir. Onun sa-
fiyeti ile yetişkinin çok bil-
mişliği arasındaki fark, re-
simli kitap okunurken daha
kolay ortaya çıkar ■

— Çocuğun konuşmayı öğ-
renmesi yanında, soru sor-
ması, olayları kavrayıp an-
lamasını kolaylaştıran sözler
de ortak olacaktır için, go-
cukla beraber oldukları öteki
zamanlarda birbirlerini an-
lamaları kolaylaşır.
— Kolayca anlaşılabilen ve
ve haz veren beraberlikten,
yetişkin ile çocuk arasında
sevgi gelişir.

gusal bir doyum sağlar.
Bütün bunlar, çocuk ile ye-
tişkin arasında, kitapla oyun
oyarken gerçekleşir. Eğer
çocuğu seviyor, onu yetiş-
tirmekten haz duyuyorsa, ye-
tişkin de bu beraberlikten ol-
dukça karlı çıkar. Bunlar
sirasıyla:
— Bir kitabı birlikte okuduk-
ları için, çocuğa kitabın ne
katkıyı bizzat gözelebilir.

Çocuklarda Davranış Bozuklukları

2 Çocukluk Depresyonu

Eğer çok ciddi boyutlara varmış olan bir depresif durum, farkedilmez ve tedavi edilmezse, intihar girişimlerine dek gidebilir.

OLAY

E., 13 yaşında, tedavi görmesi için, okuldan uzaklaştırıldı. Bunun nedeni, çalışmasının gittikçe yetersizleşmesi ve ilgi yoğunluğunun düşmesiydi. İlkokuldayken, çok iyi bir başarı ortalaması vardı. Ayrıca ortaokulda da ilk sınıfın en başarılı öğrencileri arasındaydı. Daha sonraki sınıflarda ise, çalışması ve başarısı oldukça azaldı. Okuldan uzaklaştırıldığı sırada ise okulun en başarısız öğrencisinden % 10 daha düşük bir not ortalaması vardı. Çok mutsuzdu ve sık sık ağlıyordu. Sert bir şekilde konuşulsa, hemen gözleri doları. Ayrıca hayattan zevk alır bir hali yoktu. Kimya dersine olan ilgisi tamamen kaybolmuştu. Okulda dışlanıyordu. Ev ödevleri, gittikçe daha çok zamanını alır olmuştu. Okulda, diğer çocuklarla olan ilişkileri oldukça zayıftı, grup etkinliklerine katılımı düşüktü. Gittikçe daha utangaç ve çekingen oldu. Evde de, çoğunlukla bir köşede kendi halinde oturuyordu. Annesi ve babası, E'nin ilgilendiği konulardan uzak, entellektüel yönleri olmayan insanlardı. Babası sessiz, pasif, annesi ise tam tersine, oldukça atılgan, baskın bir insandı, mutlu bir evlilikleri yoktu. Baba, ara sıra bunalımlı dönemler geçiriyordu. E., bir kliniğe götürüldüğünde, konudan oldukça uzak ve tepkisizdi. Uzun aralıklarla, yavaş yavaş konuşuyordu. Uzun boylu, entellektüel görünümlü bir çocuktü. Kararsızlık içerisinde, kendisini oldukça perişan hissettiğini söylemişti. Yapılan psikolojik testler ise, oldukça ileri zekalı olduğunu gösteriyordu.

ÇEVİRENLER :
PINAR SERBEST
YILMAZ YILMAZ

Oldukça yakın zamana kadar, çocukluk depresyonunun varlığı, çocuklarda üst ben'in ve bilincin, suçluluk hissetmeye yol açacak kadar gelişmediğini öne süren psikoanalitik yaklaşımdan kaynaklanarak, kuşku ile karşılanıyordu (Rie 1966). Şu anda bile çocuklarda depresyonun, klinik önemi oldukça az olan, geçici bir olay olduğu inancı yaygındır (Lefkowitz ve Burton, 1978). Castello ise, bu görüşe şiddetle karşı çıkmaktadır. Hala destek gören bir başka görüşe göre, çocuklarda depresyonun olabileceği kabul edilmekle birlikte, bu durumun yetişkinlerden farklı olarak ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Üzüntü, ilgi eksikliği gibi belirli birtakım semptomlar, belki de öbürleri tarafından maskelendiklerinden, depresyon belirtisi olarak kabul edilmemekte, ama hiperaktivite ve okul fobisi gibi sorunlar psikosomatik bir hastalık olarak kabul edilmektedirler (Leon, Kendall ve Garber 1980, Marris 1981).

Çocuklarda depresyon oluşumu ile ilgili olarak son zamanlarda tutulan bir görüş ise, bunun bazı ufak tefek farklılıklarla birlikte yetişkinlerde görülen depresyona benzer olduğunu savunmaktadır (Kaşlow ve Rehm 1983).

Üzüntü, aldırılmazlık vb. tanılarının konulabilmesi için gerekli görülen belirtilerdir.

Söz dinlemezlik gibi kimi başka davranışlar ise, destekleyici belirtiler olarak düşünülmektedir.

Eğer çok ciddi boyutlarda olan bir depresif durum fark edilmez ve tedavi edilmezse, intihar girişimlerine kadar gidebilir (Garfinken, Froese ve Hood 1982). İntihar olayı, Amerika Birleşik Devletleri'nde, 13-19 yaş gurubu

arasında görülen ölümlerin dördüncü sırada gelen nedenidir (Crumley 1982). bu nedenle, depresyonu erken saptamak ve tüm şüpheli durumlarda, gerekli önlemleri almak çok önemlidir. Bununla birlikte, yalnızca bir öğretmenin gözlemlerine dayalı olan değerlendirmeler de pek güvenilir değildir. Gerçekten depresyon içinde olan çocuklara, bazen, toplum kaçağı gibi yanlış bir tanı da konulabilir. Depresyon olaylarına üstünkörü yaklaşılmaktan sakınmak için, birtakım araçlara başvurmak daha güvenilir görünmektedir.

DEĞERLENDİRME

Çocuklarda depresyon tanısı koyabilmek için en iyi değerlendirme yöntemi, Kovacs ve Beek tarafından 1977'de gerçekleştirilen "Çocuklarda Depresyon Envanteri" olarak bilinen

Bazen depresyonlu çocukların en iyi gözlemcileri, onların yakın arkadaşlarıdır. Onların bilgileri, tedavi gerektiren durumlarda bize ışık tutar.

değerlendirme sistemidir diyebiliriz. 27 maddesi olan bu envanter, 8-13 yaş arası çocuklar için düzenlenmiş bir tablodur. Burada, oldukça tanınmış "Beek Depresyon Envanteri" model olarak alınmıştır. Görüşmeyi yapan uzman kişi, çocuğa maddeleri yüksek sesle okur ve çocuk da, cevaplarını doğrudan doğruya envanter

üzerinde işaretler. Her maddenin üç seçeneği olup, 0'dan 2'ye kadar, depresyon derecesine bağlı olarak puan verilir. Aşağıdaki seçenekler bu maddelerden birinin örneğidir :

- Ara sıra üzgün olurum.
- Sık sık üzüntü duyarım.
- Her zaman üzgünüm.

27 madde ile, toplam puan en fazla 54 olur. Puan toplamı 19 veya daha fazla olan bir çocuk, belirgin bir biçimde depresiftir. Bu sınır ise, Kovacks'ın normal çocukların sadece % 10'unun bu kadar ya da bundan daha fazla puan elde etmeleri bulgusuna göre belirlenmiştir. Bu tablo oldukça güvenilir olup, klinik depresyon değerlendirmeleri ile paralellik gösterir.

"Çocuklarda Depresyon Envanteri" nin mükemmel teknik niteliklerine karşılık, çocuğun vermiş olduğu kendisiyle ilgili bilgiler tamamen geçerli olmayabilir. Bazen çocuklar, gerçek duygularını saklarlar. Bu nedenle, aileden ve öğretmenlerden gelen değerlendirmeler de, elde bulundurulmalıdır. Bazen depresyonun en iyi gözlemcileri, çocuğun yakın arkadaşlarıdır. Bu varsayımdan yola çıkan Lefkowitz ve Tesiny (1980), çocuğun arkadaşlarının gözlemlerine dayanan bir envanter geliştirmiştir. Bunda (Kim sık sık yalnız başına oynar?) gibi depresyonu belirleyen maddeler, (Kim daima çok neşelidir?) gibi sağlıklı bir durumu gösteren maddeler olduğu gibi, çocuğun popülerlik düzeyini ölçen maddeler de bulunmaktadır. Bu envanterden yüksek puanlar alan çocuklardan bazıları, öğretmenleri ve aileleri tarafından, depresif nitelikler

Depresyon geçirdiklerinden kuşkulanan çocuklar, mutlaka bir uzmana gösterilmeli ve kesin depresif belirti gösterenler tedavi edilmelidir.

gösterdikleri yolunda değerlendirilmektedirler. Bunların başarı oranları daha düşüktür ve sık sık okuldan kaçarlar.

Bu envanterlerin, bir psikolog veya psikiyatr dışında uzman olmayan bir kişi tarafından değerlendirilmemesi gerekir. Yalnızca yetkili kişiler, bu belirtilerin

önemi ile ilgili doğru değerlendirmeler yapabilir ve tedaviye gereksinim olup olmadığını saptayabilirler. Öğretmenlerin, şüpheli durumda olan çocukları, mutlaka bu uzman kişilere göstermesi gerekmektedir.

ÇOCUKLUK DEPRESYONUNUN NEDENLERİ

Ciddi ölçülerde depresyon içinde bulunan çocukların da depresif yetişkinlerde görülen biyolojik anormalliklere benzer özellikler gösterdikleri konusunda bazı veriler vardır. MHPG adı verilen metabolik bir maddenin düşük düzeylerde olması, yine yüksek düzeyde kortizol hormonu, bu tip biyolojik anormalliklere örnek gösterilebilir (Lewis ve Lewis 1981; Mc Conville 1983). Bununla birlikte bu tip anormalliklerin depresyonun sonucu mu, yoksa nedeni mi olduğu, henüz açıklık kazanmamıştır. Depresyonun nedenleri ile ilgili olarak yapılan araştırmaların çoğunda, ana-babadan birinin ya da her ikisinin ilgisizliği ve aile psikopatolojisi başta olmak üzere, birtakım psikososyal faktörler incelenmiştir. Anne ve babadan yoksun kalma (ki bu, ölüm, boşanma ya da terk edilmeyi kapsamaktadır), çocuklarda depresyonun ana sebebi olarak görülmüştür. (Poznanski 1979). Ana-babadan birinin yeniden evlenmesi, yeni bir kardeşin varlığı, anne ve babanın meslekleri ile ilgili yükümlülükleri gibi nedenler yüzünden çocuğa gösterilen ilginin azalması bile, depresyonun oluşması ile ilgili görünmektedir. (Cytry ve

MÜDAHALE

Ciddi boyutlarda, depresyon altında bulunan çocukların, uyarıcı ilaçlarla tedavi edilmeleri zorunluluğu doğabilir. Örneğin, Kuzey Amerika'da bu tip ilaçların kullanılması oldukça yaygınlaşmıştır. Ancak, genellikle depresyon tanısı konulan çocuğun, kişisel terapi yöntemleriyle ve eğer problem ailenin ilgisizliğinden kaynaklanıyorsa, aile terapisine

Çocuğa, sınıfta ya da kitaplıkta, kapasitesini aşmayacak bir görev verilip, görevin önemi de belirtilirse, böyle bir güvenle başarı şansı artan çocuk, olumlu davranışlar gösterir.

Mc Knew 1972). Benzer olarak, çocuğun yeterli derecede sosyalleşme deneyimine sahip olmaması da, depresyon oluşumuna neden olabilir. Öteki önemli nedenler arasında, kötü davranma, özellikle ırza geçmenin olumsuz etkisi büyüktür (Blumberg 1981). Bunun da ötesinde, böylesi kötü bir tecrübenin izleri yetişkinlikte de kendini göstermektedir.

Aile psikopatolojisi, depresif çocukların hayat hikâyelerinde sık sık rastlanan bir olaydır. Poznanski ve Zrull, pek çok depresif örnekler olduğuna, dikkati çekmişlerdir. Ancak şimdiye kadar, hiçbir kalıtsal bağın varlığı

kanıtlanamamıştır. Bu durumun, ya çocukların depresif olan anne ve babalarından etkilendikleri ya da ana-babanın çocukta depresyon yaratacak davranış biçimleri göstermelerinden ileri geldiği sanılmaktadır. Depresif ve depresif olmayan anne ve babaların çocukları arasında kıyaslama yapan bir araştırma, depresif ailelerin çocuklarının yalnızca depresyona değil, başka tipte psikolojik rahatsızlıklara yakalanma risklerinin de fazla olduğunu doğrulamaktadır (Billings ve Moss 1983). Bu nedenle bu tür çocukların, gerekli önlemlerin alınması için tedavi programlarının en başında yer almaları gerekmektedir.

başvurularak, tedavi edilmesi yoluna gidilir.

Daha hafif olaylarda, öğretmen ve danışmanlar da yardımcı olabilirler. Butler ve Mieztis (1980), öğretmenler ve psikolojik danışmanlar için, "Çocukları Depresyonlardan Kurtarma" adı altında bir rehber kitap yayınlamışlardır. Bu rehber kaynak, davranış bozuklukları ve depresif çocuğun gösterdiği diğer belirtilerle ilgilenmek ve bunları tedavi etmek için önerilen çeşitli yöntemleri kapsamaktadır. Burada kendine güvensizlik, çekingenlik, iletişim kuramama, olumsuz arkadaş ilişkileri ve diğer sorunlarla başa çıkabilmek amacıyla, birtakım yön-

temler verilmiştir. Aşağıda bunlardan bazıları örnek olarak alınmıştır:

Kendine güveni geliştirmek için 11. Yöntem:

Çocuğa ya sınıfta ya da kütüphane gibi bir yerde yardımını gerektirecek bir görev verin. Ancak burada, çocuğun bu görevi yapabilecek kapasitede olmasına dikkat etmelisiniz. Verilen görevin önemini çocuğa açıklayın ve onun yardımına ihtiyacınız olduğunu göstermeye çalışın.

Çekingenlik için 16. Yöntem:

Çocuk ne zaman elini kaldırır (ister soru sormak, ister bir soruyu cevaplandırmak için olsun), hemen söz hakkı verin. Eğer çok uzun süre beklemek zorunda kalırsa, bu davranışını azaltacaktır. El kaldırmanın sıklığı arttıkça, yavaş yavaş söz verme zamanını da uzatın. Tabii bunu, sınıftaki diğer çocukların derse katılma davranışına eşit olarak, el kaldırma alışkanlığını kazanıncaya kadar uygulayın.

Yardıma muhtaç davranış şekilleri için 26. Yöntem:

Çocukla özel olarak konuşup, "yapamam" ya da "bilmiyorum" demenin, iş yapabileme gücünü ne derece etkilediğini anlatın. Bu tür ifadeler, bu çocukların çözüm için harekete geçmelerini olumsuz yönde etkilemekte ve engellemektedir. Çocuğa "deneyeceğim" ya da "belki de başarabilirim" demeyi öğretmek gerekir.

Arkadaşları ile olan olumsuz ilişkileri için, 83. Yöntem:

Sınıfta, elden geldiğince dostça bir hava yaratmaya

çalışın. Çocuklar olumlu tepkiler verecek ve sizi taklit edeceklerdir. Depresif çocuklar, zamanlarının çoğunu, öğretmenlerini izleyerek geçirdiklerinden, davranışlarınızı örnek olarak alabilirler. Ancak bu programın süreklilik ve dikkat gerektiği gözden kaçmamalıdır.

Bu yazarlar, böyle bir

programın getireceği olumlu sonuçlar hakkında, bizlere güvence vermektedirler. Program, henüz, dikkatli ve denetimli bir değerlendirme altına girmemişse de, sağlıklı ve doğru psikolojik ilkelere dayanmakta ve çocuklarda görülen depresyon konusunda yeterli bir anlayış getirmektedir.

3 Aşırı Çekingenlik

Pek çok çocuk, başkaları ile arkadaşlık kurmayı çok istedikleri halde, iletişim sağlayamamaktan, birtakım becerilerden yoksun oldukları için, dalga geçilmekten ve kötü davranış görmekten korktuklarından buna bir türlü ce-

saret edemezler. Sonuçta yalnız, arkadaşsız ve dışlanmış kalırlar. Ayrıca sık sık ağlar, eleştirmeye karşı fazla hassas davranıp çok çabuk hayal kırıklığına uğrar ve verilen görevlere karşı ilgisizlik gösterirler (Ross 1980).

OLAY

A., okulun ilk günlerinde, yetişkinlerle rahatça ilişki kurduğu halde, yaşıtlarına karşı oldukça tutuk davranıyor, onunla oynamak isteyenlere genellikle olumsuz yanıtlar veriyordu. Normalin üzerinde zihinsel ve fiziksel beceriler gösteriyor, ama öte yanda yaşıtaları ile arkadaşlık kurmakta güçlük çekiyordu. Öğretmenleri, onun spor etkinliklerindeki başarısını, boyaları ustaca kullanarak yaptığı resimleri, olgun ve akli başında konuşmalarını, temizlik işlerinde gönüllü ve istekli yardımlarını övgü ile karşılıyorlardı. Ancak A. daha sonraları, görülmez birtakım darbelerden ve yıpranmalardan şikayet etmeye başladı. Öyle alçak sesle konuşuyordu ki, ne söylediğini anlamak mümkün değildi. Zamanının çoğunu, bir köşede öylece oturup etrafa bakarak geçiriyordu. Oyun bahçesinde, çoğu zaman evcilik oynayarak ve yalancaktan yatak yaparak uyuyordu. Alt dudağını ısırarak, saçları ile oynamak gibi tik halini alan bazı davranışlar gösteriyordu. Okula uyum sağlamak için yeterli kabul edilen ilk 6 sayfa sonunda öğretmenleri, A.'nin davranışlarını inceleyip, onun, arkadaşları ve yetişkinlerle geçirdiği zamanı saptamışlardı. Değerlendirme sonuçları, A.'nin daha çok, kendini arkadaşlarından kopararak, yetişkinlerin dikkatini çekecek davranış şekilleri ile uğraştığını ortaya koymuştu. Dikkatli bir inceleme ile, büyüklerinin ona gösterdiği ilgiye neden olan davranışlarının, aslında arkadaşlarıyla oyun oynama davranışına uyum sağlamayan, bir niteliği olduğu ortaya çıkmıştı.

Sosyal dışlanma, aynı zamanda, hiperaktif ve saldırgan (agresif) çocukların da kaderidir. Ancak bunun nedeni, davranışlarıyla kendilerini başkalarından soğutmalarıdır. Çekingen bir çocuğun, sorun çıkarıcı hiçbir yönü yoktur ve özel bir ilgiye ihtiyacı olduğu pek farkedilmez. Bununla birlikte çekingen çocukların sorunlarına bir çözüm bulunmadığı takdirde, yetişkin oldukları zaman da sosyal açıdan dışlanmış olarak kaldıkları konusunda veriler de bulunmaktadır (Gelfand 1978). Durumun ciddiyetine dayanarak, psikiyatristler, sınıflandırma şemalarında buna "Çocuklarda ve Yetişkinlerde Dışlanma Davranışı" başlığı altında yer vermişlerdir (Amerikan Psikiatri Birliği, 1980). Korku ve endişe hali, başka çocukların da içinde yaşadığı sosyal durumlarda her zaman vardır. Bu ortamlardan kaçmakla, çocuğun huzursuzluğu azalır ve sakinleşme davranışı sürekli olarak kendini gösterir. Bu ise, tipik bir fobinin oluştuğu ve kuvvetlendiği bir mekanizma olup, gerçekten de, aşırı utançlılığın bir çeşit sosyal fobi olduğu düşünülebilir.

DEĞERLENDİRME

Çocukları sınıfta ve oyun oynarken, doğal olarak gözlemleyerek, sosyal açıdan sorunlu olanları ortaya çıkarmak mümkündür. İçeride dönük çocuklar bu gibi durumlarda, kendi kendilerine olmayı yeğ tutarlar. Çekingen bir çocuk, oyun oynayan bir grubun çevresinde, onlara katılmak isteyip, buna cesaret edemez bir tavır içinde dolaşır ve durur. Okulda bu tip

çocukları saptamak için kullanılan yararlı bir yöntem olan "Bristol Sosyal Adaptasyon Rehberi", öğretmenlerin kullanımını için, Stott (1970) tarafından geliştirilmiştir. Her bir rehber kaynak, çok sayıda tanımlayıcı

Tüm çocukların içinde yaşadığı sosyal ortamlarda korku ve endişe hali her zaman vardır. Bunları anlamak ve gidermek önemli bir adım olacaktır.

ifadeyi kapsamaktadır. Bu ifadelerin değerlendirmeye tabi tutulan çocuğa en uygun olanlarının altı, öğretmenleri tarafından çizilir. Buna ek olarak, çocuğun yaşıtılınca yapılan popülerlik değerlendirmesini gerçekleştiren bir endekse de yer verilir. Çekingen, kendi halinde olan çocuklar, genelde böyle bir popülerlik değerlendirmesinde olumlu puan alamazlar.

AŞIRI ÇEKİNGENLİĞİN NEDENLERİ

Psikolojik açıdan, sosyal dışlanma, aşırı etkilenmeye karşı geliştirilen bir savunmadır. Anne ve babası böyle bir çocuğu aşırı etkilemeden uzak tutamadığı için, çocuk kendisini koruma amacıyla, çevresi ile olan ilişkilerine engel koyar (Nagelberg, Stotnitz ve Feldman 1958). Davranışçı yaklaşıma göre ise, utançlılık, geçmişte yaşanan sosyal bir ortamda ortaya çıkmış anksiyeteden

(huzursuzluğun yarattığı korkudan) kaynaklanmaktadır. Bu durumlardan kaçmak, utançlı çocuğun anksiyetesini azaltır. Ancak bunu yaparken, gerekli sosyalleşme deneyimleri de geri kalır. Böylece ortaya çıkan kısır döngü, ancak dışarıdan getirilebilecek bir müdahale sonucu engellenebilir.

MÜDAHALE

Utangaç çocuklar için, işkence haline gelen sorun, diğer çocuklarla iletişim kurmadaki başarısızlıklarıdır. Ancak bu, yetişkinlerle olan ilişkilerinde söz konusu olmaktadır. Bazı öğretmenler, bu tip çocukların dışlanmalarını engellemek için, fazlaca üstlerine düşer, böylelikle onların arkadaşları ile oyna-ma hevesini baltalarlar. Müdahale programının amacı, onların yaşıtıları ile olan ilişkilerini arttırmak yolunda olmalıdır. Buna da, çocuğun

Çekingen çocuklara yardım, onlara, "haklarını savunma" davranışları kazandıracak bilgilerin verilmesiyle de sağlanabilir.

sosyal ilişkilerini kendisinin başlattığı ve sürdürdüğü zamanlarda, onu övmekle ulaşılabilir.

Çekingen çocuklara yardım etmeyi amaçlayan bir başka yöntem, onlara, haklarını savunma davranışını aşılamanın birtakım bilgilerin verilmesidir. O' Connor, içeride dönük karakterli 6 ilköğretim

çocuğuna, sosyal ilişkileri konu alan bir film seyrettirmiştir. Bu filmde önemli olan nokta, çeşitli sosyal ilişkiler kuran çocukların, olumlu sonuçlarla karşılaşmalarıdır. O' Connor, bu filmin çocuklar üzerindeki heveslendirici etkisini incelemiştir. Bir kadın anlatıcı, filmdeki çocukların ne yaptıklarını ve ne denli eğlendiklerini anlatır. Filmin gösterilmesinden hemen sonra, çocukların sınıftaki arkadaşları ile olan ilişkilerinde ilerleme görmüştür. Taklit etme yöntemi, daha ileri yaşlardaki, çekingen çocuklar için de uygulanabilir. Kuşkusuz burada, taklit edilecek davranış ve bu davranışın getirdiği olumlu sonuçlar, Evers ve Schwarz (1973) ile Keller ve Carison tarafından da doğrulanmıştır. Ancak, Gottman, rapor edilen taklit etme etkilerinin yapay ve yetersiz gözlemlere bağlı olabileceği uyarısını da getirmektedir.

tadır. Çünkü bu çocuklar sosyal yaklaşımlarında oldukça tutuk davranırlar, haklarını savunmaktan yoksundurlar ve kızdıkları zaman bunu belli edemezler. Bu eğitimde kullanılan en geçerli yöntem ise, rol yapmadır.

Çeşitli sosyal ilişkiler kuran çocukların davranışları, bu ilişkiler gelişip güçlendikçe olumlu sonuç verip, onları güçlü kılar.

Taklit etme, daha sonraları öz-telkin tekniği ile birleştirilerek kullanılan bir yöntem halini almıştır (Meichenbaum 1977). Çocukların konuşmayı nasıl başlattıklarını gösteren bir filmi seyreden bu tip çocuklar, önce öğretici kişiyi yüksek sesle taklit edip, daha sonra, kendi

kendilerine bazı cümle sıralarını tekrar ederler. Bunlar aşağıdaki konularla ilgilidir:

- 1- Konuşmayı başlatmak isteme,
- 2- Olumsuz sonuçlardan endişe duyma,
- 3- Öz eleştiri,
- 4- Hamle yapmak için karar verme,
- 5- Yaklaşım,
- 6- Selamlaşma,
- 7- Gruba katılmak için izin isteme.

Bu yöntem, yalnızca taklit etme tekniğinden daha olumlu sonuçlara yol açabilmektedir.

Çocuklara, haklarını savunma davranışını geliştirmeleri için verilecek eğitimin esası, çeyrek yüzyıl öncesine, davranış terapisinin önde gelen isimlerinden olan Joseph Wolpe'e kadar dayanmaktadır. Son zamanlarda bu tip bir eğitim, feminist hareketin liderleri tarafından da onaylanmıştır. Bu eğitimin başlıca adaylarını, içedönük çocuklar oluşturmak-

Hakkını aramak için direnmenin gerekli olduğu durumlardan yararlanarak, çocuk ve eğitici belirli rolleri oynarlar. Bazen roller tersine çevrilir ve böylelikle çocuk, eğiticinin hakkını nasıl savunduğunu görebilir.

Çocukların bu tür davranışlarını ölçen bir test, onların bu davranışını arttıracak bir araç olarak da kullanılabilir. Testin uygulanması sırasında, çocuğun yanında oturan yardımcının verdiği kopyeyi, bu sahnenin canlandırılması izler. Çocuğun cevabından sonra ise, bunu bir başka sahne izler. Aşağıda verilen örnek, bu yöntemi açıklamaktadır:

Anlatıcı : "Fen dersinde, küçük bir gruptansın. Grubun, sınıfta anlatılacak bir proje için karar vermeye çalışıyor. Sen ise, yanındaki arkadaşın düşüncesini söyledikten sonra, kendi düşüncelerini anlatmaya başlıyorsun."

Yardımcı: "Hey, önce be-

nim diyeceklerimi dinleyin!"

Verilen bu kopyadan sonra, çocuğun kendi düşüncesini söyleme konusunda ısrar etmesi beklenir. Buna benzer bir yöntem, Whitehill, Hersen ve Bellack (1980) tarafından da, esas sorunu, konuşma becerisi eksikliğinden kaynaklanan çocuklar için geliştirilmiştir. Bu yöntemin uygulanması sırasında aşağıdaki öneriler çocuğa okunur:

"Merhaba! Şimdi, değişik bir oyun oynayacağız. Şimdi ben, okulda karşılaşılabileceğin bir durumu anlatacağım. Böyle birşey her zaman, senin de başına gelebilir. Şimdi ben durumu anlattıktan sonra, senin, iki arkadaşınla (bunlar yalnızca model kişilerdir) konuşmaya başlamayı istiyorum. Onlar, senin sınıftaki arkadaşların gibi davranacaklar. Ben seni durduruncaya kadar, konuşmaya devam etmeni istiyorum. Tamam mı?"

Öğretici kişi, bu konuşmanın gerçek bir durum olmadığını ve buradaki iki kişinin, onun gerçekteki sınıf arkadaşları olmadığını belirtmekle devam eder. Bu yöntemin sonuçları oldukça teşvik edicidir.

Şu ana dek, içe-dönük bir çocuğun, sosyal bir etkinliği nasıl başlatabileceğini gösteren teknikleri tanımladık. Başka araştırmacılar (Stram, Shores ve Zimm, 1978), çocuğun arkadaşlarının, ona bir oyunu anlatarak, onunla ilişki kurmalarının yararını da araştırmacılarıdır. Bu yolla da, çocuğun kendiliğinden oluşan sosyal davranışlarının sıklığı artabilmektedir. ■

NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI

NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI

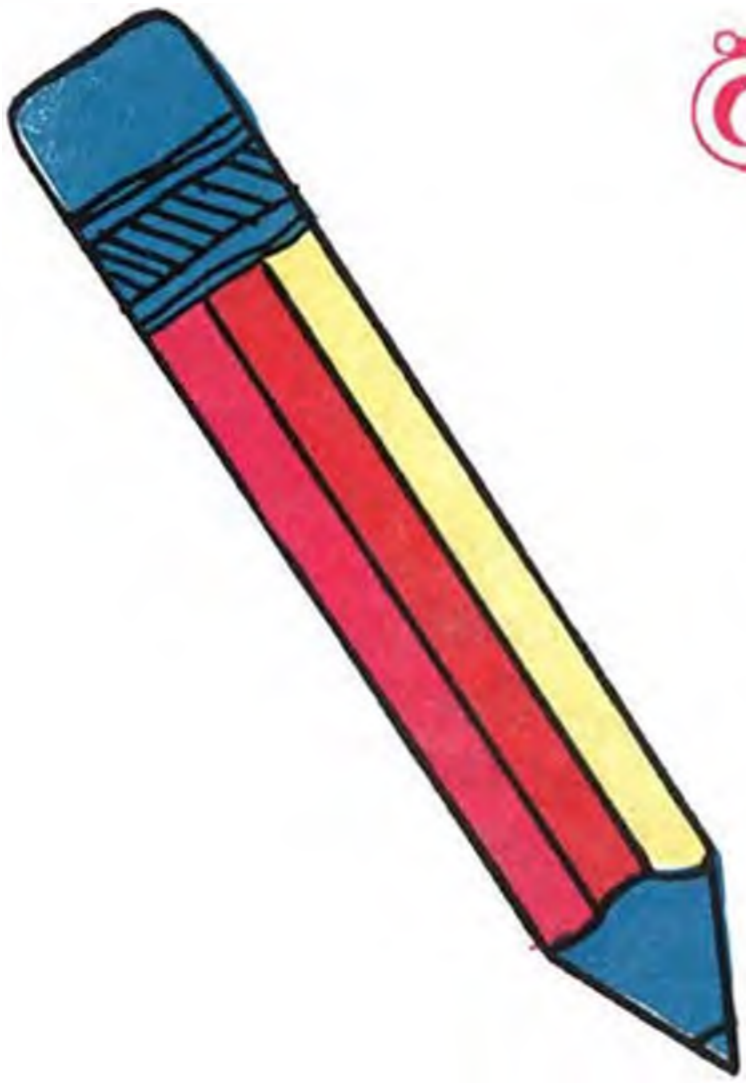
Bugünlerde kendimi çok kötü hissediyorum ve ne yapacağımı bilemiyorum. Kocamın, diğer kadınlara, onların benden daha hoş olduklarını düşündüğünden dolayı baktığını sanıyorum. Bu nedenle dünyanın en hoş kadını olduğumu söylediğinde de ona inanmakta güçlük çekiyorum. Birçok arkadaşımın da benzer sorunları var. Acaba ne yapmalıyım?"

Güzellik kişiden kişiye farklılık gösteren bir kavramdır. Eğer kocanız, size, dünyanın en güzel kadını olduğunuzu söylüyorsa, sizin ya da arkadaşlarınızın, böylesi yorumlara inanmamaları için pek bir sebep yoktur. Her erkek karısını kendi güzellik anlayışına göre tanımlar.

Fakat, sizi rahatsız eden "güzellik" anlayışının aslında iki insan arasındaki ilişki açısından rolüne biraz daha göz atmakta yarar vardır.

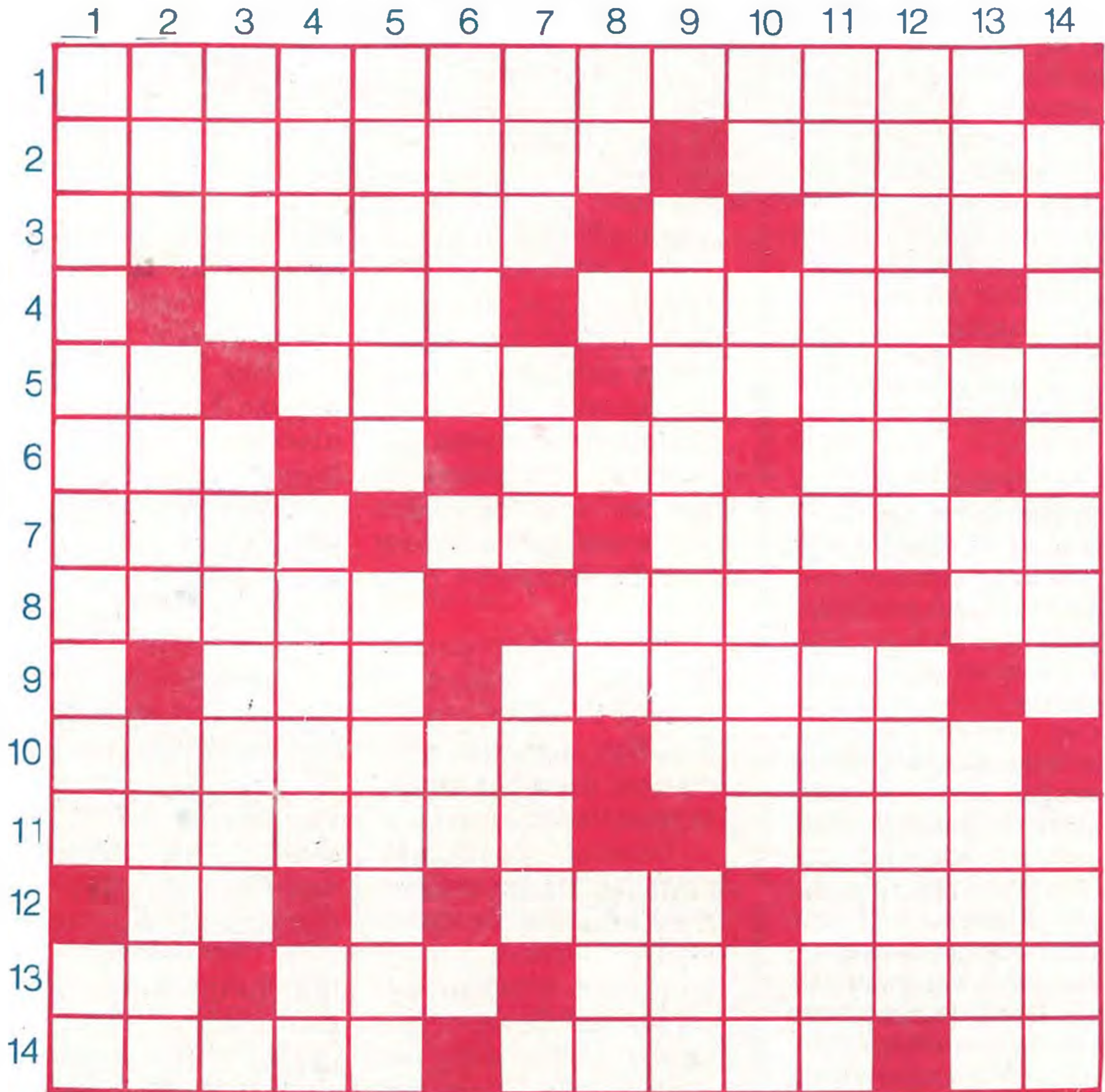
İnsanlar, genellikle bir şeyin ya da bir insanın nasıl gözüktüğüne dikkat ederler. Herkes gibi iyi görünümlü insanları tercih ederler. Örneğin; modacılar, giysiler daha çok satılsın diye çekici modeller kullanırlar. Böylece insanlar, o elbiseyi alarak modelin çekiciliğine sa-

hip olmak isterler. Bu nedenle birçok insanın hayatta en önemli niteliğin iyi görünmek olduğuna inanması hiç de şaşırtıcı değildir. Fakat evlilik gibi uzun vadeli, yapıcı bir ilişkide, görünümünden daha önemli unsurlar vardır. Evlilikte; hisler, fedakârlık, iletişim, sorunların karşılıklı çözümü, çocukların ne kadar iyi yetiştirilebileceğini de içeren birçok kişisel nitelikler, en az güzellik hatta güzellikten de önemlidir. Eğer siz ve kocanız, sırf fiziksel güzellik üstünde durursanız, sizin görünümünüzle ilgisi olmayan öteki nitelikleri ihmal etmiş olursunuz. Kocanızla olan samimiyetiniz ve paylaştığınız şeyler artıka, belki de ikiniz bu niteliklere dış görünümünden daha çok önem vereceksiniz.

ÖDÜLLÜ BULMACAMIZ

*Bulmacamızı çözüp, en geç
15 gün içinde elimizde olacak şekilde
gönderen okurlarımız arasında çekilecek
kura sonucu kazanacak
10 kişiye YA/BA YAYINLARI
(YETİŞME DİZİSİ) nden birer kitap
armağan edilecektir.*

ADI, SOYADI

ADRESİ

SOLDAN SAĞA

1- Ünlü bir Milli Eğitim Bakanımız. 2- İlgili. / Padişah evi. 3- Evin bölümlerinden biri. / İnleme, inilti. 4- Kır yaşamını anlatan şiir. / Kalın ve uzun tahta. 5- Sahip. / En yüksek / Tenkiye. 6- Eksiksiz. / Ribonükleit asit. / Kimyada altının simgesi. 7. Nispet. / Kimyada baryumun simgesi. / Belli bir iş için ayrılmış toprak parçası. 8. İletme, taşıma. / İçine sulu yiyecekler konan derince kab. / Kimyada nikelin simgesi. 9. Fütüvvet şeyhi. / Eskiden okullarda da kullanılan bir işkence aracı. 10. Rusya'da bir bölge. / Kadınlarda süslü giyim. 11. Bazen kulaklarımızın içinde duyduğumuz / Özen. 12. Kimyada sodyumun simgesi. / demeden leblebiyi anlamak. / Bir siyasi partimiz. 13. Su. / Spor karşılaşması. / İskambilde bir kâğıt. 14- İki düzlemin ara kesiti. / Alıp verme. / Duman lekesi.

YUKARDAN AŞAĞI

1- Köy Enstitülerinin kurucusu olmuş ünlü bir eğitimcimiz. / Su. 2- Telefon sözü. / Bir sinir hastalığı. / Ters, yanmış olan. / 3- Bulaşıcı. / Bir yiyecek. / 4- Bir cins şeker. / Taluy soyadlı ünlü çevirmenin ilk adı. / Bir soru eki. 5- Az bulunan şey. / Yararlık, değerlik. 6- Alman nazi liderlerinin ilk adı. / Anma'nın ortası. 7- Bir çoğul eki. / Fasıla / İşler, çalışır durumda olan. 8- Kimyada iridyumun simgesi. / Uzaklık anlatmada kullanılır. / Eskrimde bir karşılaşma türü. 9- Rakım önadlı yazar, eğitimci ve yayıncımız. / Pakistan Hava Yolları'nın simgesi. 10- Bir işin yürütülmesi için merkez seçilen yer. / Bir nota. / Sinirli. / Kıta sözcüğünün kısaltılmışı. 11- Acımasız, cana kıyan. / Kitapla ilgili. 12- 1469 - 1536 yılları arasında yaşamış Hollandalı hümanist. / Kendimizi gördüğümüz cam levha. 13- Değerli bir süs taşı. / Genişlik. / Fazla bön, avanak. 14- Hafiflik. / Hintliler için kutsal bir hayvan.

GEÇEN SAYIDAKİ BULMACAMIZIN ÇÖZÜMÜ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	M	O	N	T	E	S	S	O	R	I		S	O	K	A	K
2	A	R	I		G		A	H	E	N	K		P	A	Ş	A
3	S	A		O	Z		P	I	J	A	M		D	A	M	
4	A	N	A	Y	A	S	A		İ	T	E	K	L	E	M	E
5	L	T	D		M	A	K	A	M		R		A	M	A	R
6		I	R		A	B		K	L	E		A	M	E	L	İ
7	A		E	Ş		İ	S	K	E	L	E	T			A	Y
8	M	A	S	A	T		S	U	R	E		A	Ş	U	R	E
9	İ	T		L	E	E	M		N	E		U	T			
10	P	A	Ç	O	Z		K		İ	K	E	B	A	N	A	
11		Ş	O	M		H	A	R	İ	K	A	L	A	R		N
12	Ç	E	P		L	A	L	E		A	B		T	İ	R	E
13	E		U	N	I	C	E	F		İ	S		T	O	M	
14	T	A	R	İ	F	E		İ	S	İ	R	İ	S		T	İ

GEÇEN SAYIDAKİ BULMACAMIZI DOĞRU ÇÖZEREK KURA SONUCU "YA/BA YAYINLARI YETİŞME DİZİSİ"NDEN KİTAP ARMAĞANI KAZANAN OKUYUCULARIMIZ.

1. Ayşe Cemile GÜL (Merter-İST)
2. Kevser ÇATAL (Yenişehir-İZMİR)
3. Filiz AKEL (Göztepe-İST)
4. Güner TOMBAK (Y. Ayrancı-ANKARA)
5. Müyesser ONUR (C.Topel-BALIKESİR)
6. Mevlüde YAMAN (Öncebeci-ANKARA)
7. Aynur AYBAKAR (Ataköy-İST)
8. Güzin SAYMANER (Bakırköy-İST)
9. Mehmet Ali KOCADERE (Çapa-İST)
10. Hasan SALİHOĞLU (Karşıyaka-İZMİR)

DEĞERLİ İLKOKUL ÖĞRETMENLERİ SEVGİLİ ÖĞRENCİLER...

9. HİZMET YILIMIZDA,
SİZLERE, HER SAYFASI 4 RENKLİ,
PİRİL PİRİL BİR ÜNİTE DERGİSİ

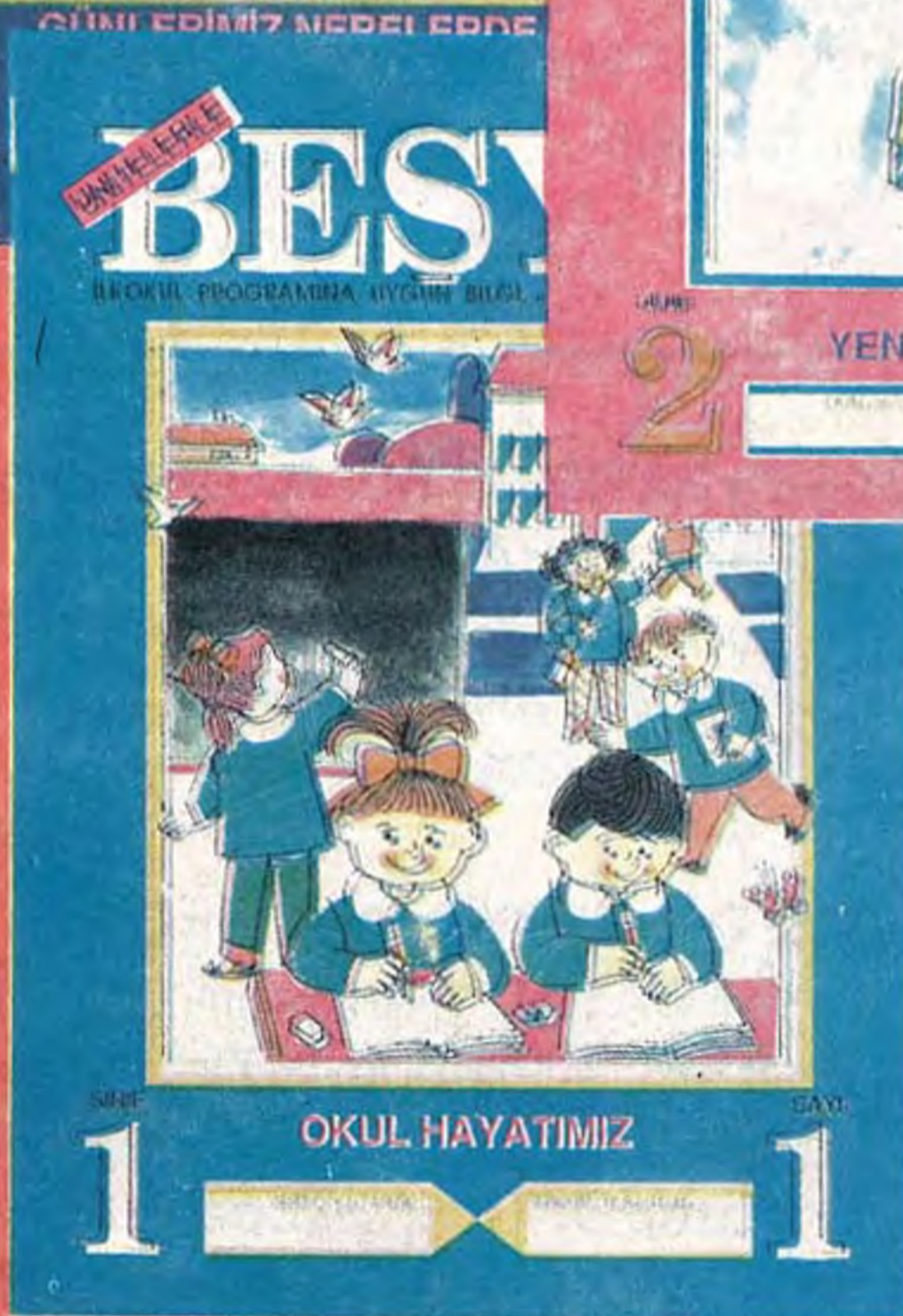
YEPYENİ BİR

BESYIL
İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ

SUNUYORUZ.

BESYIL
İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ

ÇAĞDAŞ TÜRKİYE'DE
ÇAĞDAŞ ÇOCUKLAR İÇİN
ÇAĞDAŞ BİR DERGİ VAR

BESYIL
İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ